

**УНИВЕРЗИТЕТ “СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ”
ФИЛОЗОВСКИ ФАКУЛТЕТ - СКОПЈЕ
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА**

магистерски труд

**ИСТОРИСКИТЕ И АРХИВИСТИЧКИТЕ
АСПЕКТИ НА АРХИВСКИОТ ФОНД
“ВИКТОР АЌИМОВИЌ”**

Ментор,

проф. д-р Виолета Ачкоска

Кандидат,

Бранислав Светозаревиќ

**СКОПЈЕ
декември 2006 год.**

СОДРЖИНА

Предговор	3
-----------------	---

ПРВ ДЕЛ

Вовед	6
Животниот пат на Виктор Аќимовиќ	10
Политичките погледи на Виктор Аќимовиќ низ журналистичката дејност и кореспонденцијата	29
Истражувачките обиди на Виктор Аќимовиќ со посебен осврт за Павел Шатев	66

ВТОР ДЕЛ

Вреднување (валоризација) на архивскиот фонд “Виктор Аќимовиќ”	72
Основни катактеристики, класификација, и библиографија со регести на архивскиот фонд “Виктор Аќимовиќ”	77
Избор од преписката на Виктор Аќимовиќ со значајните личности и печатените медиуми	112
Позначајни написи на Виктор Аќимовиќ (необјавени и објавени)	131
Заклучок	162
Извори и литература	165

ПРЕДГОВОР

Непосреден предмет на обработка на мојот труд, претставува архивскиот фонд на “Виктор Аќимовиќ”, кој се чува во депоата на Државниот архив на Р. Македонија во Скопје. Овој фонд е дел од оставнината на македонскиот новинар, фотограф и филмски работник Виктор Аќимовиќ, кој количински изнесува 30 архивски кутии. Поголемиот дел се чува во Кинотеката на Република Македонија во Скопје чија количина е импозантна и изнесува околу 200 архивски кутии. Неговата оставнина има и свој трет дел, а тоа е неговата приватна библиотека која се состои од неколку илјади наслови кои денес се наоѓаат во седиштето на Пелагонската митрополија во Битола.

Од архивистички аспект, приватните фондови за мене претставуваат предизвик. Тие, во зависност од нивниот создавач можат да содржат најразновидна архивска граѓа. Таков е случајот со архивскиот фонд “Виктор Аќимовиќ”. Неговиот создавач во својот животен век се занимавал со повеќе дејности, на повеќе места со голема динамика и забележителни резултати. Згора на тоа Виктор Аќимовиќ бил и еден вид на пасиониран архивист, библиотекар и колекционер на најразновиден печатен материјал, што уште повеќе го збогатува овој фонд. Ваквите фондови во нашата држава не се чести а претставуваат вистински извор за изучување на историјата и културата на еден народ и држава. Токму затоа валоризацијата на пишаната архивска граѓа од ваков тип за мене беше силен мотив.

Иако, количински е помал, архивскиот фонд “Виктор Аќимовиќ” кој се чува во ДАРМ, повеќе се однесува на неговите новинарски и политички ангажмани. Оваа архивска граѓа ни овозможува да проследиме некои политички процеси кои се случувале во периодот од 1934 до 1987 година а со тоа да го проследиме односот на Кралството Југославија кон сите оние луѓе кои се обидуваале слободно да ја истакнат својата македонска национална припадност, потоа дел од антифашистичките активности на Виктор Аќимовиќ како припадник на силите на СССР со специјални политичко воени дејности на секторот Грција, Македонија и Албанија за време на Втората

светска војна и на крајот да ги проследиме големите процеси на репресија и изолација на истакнати македонски дејци, меѓу кои секако е Виктор Аќимовиќ и неговите блиски пријатели и соистомисленици Павел Шатев, Кочо Рацин, Антон Панов и др.

Горенаведените процеси заедно со личноста на Виктор Аќимовиќ и специфичноста на овој архивски фонд се моите главни мотиви кои непрестајно го поттикнуваат мојот интерес. Нема да бидам до крај искрен доколку не истакнам дека силен мотив за истражување на оваа тема е и тетовското потекло на Виктор Аќимовиќ кој до крајот на својот живот ќе му се навраќа често на својот роден град и покрај тоа што од 1941 година повеќе нема да живее во него. Мојата досегашна истражувачка работа која започна во 1994 година речиси целосно е посветена на мојот роден град Тетово во кој и денес живеам. Трагајќи по податоците за него, неминовно ме доведе и до Виктор Аќимовиќ. Со право очекував дека во овој фонд ќе пронајдам драгоцени документи, фотографии и друг вид на граѓа за Тетово. Благодаревјќи на тој порив се роди и оваа тема која сметам дека ќе побуди поширок интерес во иднината, пред се на дејноста и личноста на Виктор Аќимовиќ чија оставнина има големо значење за развојот на македонската национална мисла, македонското новинарство, фотографија и филм.

Бранислав Светозаревиќ

ПРВ ДЕЛ

ИСТОРИСКИТЕ АСПЕКТИ

В О В Е Д

Кога во 1987 година, припадниците на поранешниот Секретаријат за внатрешни работи (СВР) влегле во станот на веќе починатиот Виктор Аќимовиќ, во Скопје, наишле на една несекојдневна глетка. Станот бил преполн со документи, книги, списанија, филмски и фото ленти, фотографии и други материјали. Всушност, станот бил претворен од неговиот сопственик, во своевидна институција каде што се собирал и чувал еден мошне драгоцен документарен, фотодокументарен, филмски и библиотечен фонд значаен за историјата на Македонија во XX век.

Бурниот XX век во Македонија донесе многу настани кои влијаеа мошне силно и драматично врз судбината на целокупниот македонски народ, а кои ќе имаат и далекусежни последици во иднината. Се случија востанија, светски и балкански војни, се случија разорувања, масовни прогонства, убиства и поделби. Но се случи и создавањето на современата македонска држава во вардарскиот дел на нејзината територија. Преку неа поминаа многу окупации, системи, странски влијанија, но имаше и најсветли мигови од своето постоење.

Ваквите крупни пресврти влијаеле и врз судбината на милони луѓе. Но секогаш во народот се појавувале личности кои се поретки, но кои успеваале со својата храброст, принципиелност и верба во својата идеја да се спротивставуваат против политичките и други процеси кои влијаеле врз масите. Таквите личности кои се движат против текот на големите процеси оставаат свој белег во времето, особено на она кое доаѓа подоцна. Најчесто ваквите личности стануваат жртви на режимите кои не дозволуваат подруго мислење и став од оној кој го наметнува истите. Против ваквите личности режимите превземаат драстични и радикални мерки. А од средината овие личности остануваат недоразбрани и им е ограничено правото да ја искажат својата вистина. Токму затоа нивното значење е уште поголемо затоа што со

нивните храбри дела се издвојуваат од масите по цена на најскапото што го имаат, животот.

Во својот богат животен и работен век исполнет со бурни настани, Виктор Аќимовиќ создавал и собирал драгоцен материјал кој значително придонесува за отсликување на дел од состојбите низ кои поминувала Македонија и македонскиот народ, во првата и втората половина на XX век. Тој лично, истовремено е учесник во тие бурни настани но и вреден документарист кој со своето перо, фотографскиот апарат и филмската камера пасионирано и доследно ги бележи сите процеси, настани и личности без оглед на тоа дали тоа некому му одговарало или не.

Овие материјали кои по извесен период биле на проверка во СВР, биле предадени според нивниот карактер и според желбата на најблиските роднини на три институции и тоа архивската граѓа и фотодокументарниот материјал на Архивот на Македонија, филмскиот дел и дел од фотоматеријалот на Кинотеката на Македонија и библиотечниот фонд на Пелагонската митрополија во Битола.

Да се соберат сите валидни податоци за животниот пат на Виктор Аќимовиќ, навистина е тешко со оглед на тоа што тој се занимавал со повеќе дејности, од кои некои биле прогресивни но антидржавни во однос на властите на Кралството Југославија, потоа во однос на италијанските фашистички власти и на крајот на југословенските, односно македонските власти во информбировскиот период и по него. За жал, една од најважните извори за дорасветлување на дејноста на оваа личност е полициското досие кое, и покрај сите обиди, не успеавме да го пронајдаме. Со оглед дека Виктор Аќимовиќ бил агент на советската известителна служба, постојат и досиеа во југословенските служби, потоа на бугарските и руските, што крајно го комплицира ова прашање.

Токму затоа мојот обид за расветлување на личноста и делото на Виктор Аќимовиќ нема преголеми амбиции и се фокусира на прашањето: каква е корисноста за истражувачите од повеќе науки и области на живеењето, од архивската граѓа на фондот “Виктор Аќимовиќ” со која располага ДАРМ.

Виктор Аќимовиќ е личност која спаѓа во онаа малкубројна група луѓе кои се издвојуваат со своите политички погледи и која оставила белег во времето во кое живеела и творела. Се разбира, Виктор Аќимовиќ не е идеална фигура, напротив во неговата биографија има и контраверзни моменти. Но она по што тој се издвојува е неговата верба во вистината за која се застапува кога ретко кој покажува таква храброст, свесно жртвувајќи ја својата слобода и на моменти својот живот и во тоа останува доследен до крај. Неговата главна животна преокупација е вистината за Македонија, но од друга страна ќе биде приврзан кон идеите на комунизмот и авторитетот на Советскиот сојуз. Поради овие околности, неговиот живот е мошне бурен, богат со настани и случувања кои го водат во мошне деликатни ситуации и контраверзности, успони и падови, кога поради едно скршнување од актуелната политика му се накалемуваат стотици други гревови а неговите заслуги режимот ги толкува како провокаторство. Виктор Аќимовиќ се занимавал со повеќе дејности во кои остава свои забелижителни траги, особено тоа важи за неговата новинарска, снимателска и фотографска дејност.

До крајот на својот живот ќе ја носи етикетата на “шпиун” од која не ќе може да се ослободи па сепак до последниот момент се бори да докаже дека не е помалку заслужен за Македонија, ниту пак дека има повеќе гревови од многу личности во Македонија кои биле носители на клучни функции. Дури и неговото педантно архивирање на документацијата како во својот малечок стан во Скопје така и на други места, укажува дека е свесен за она што го направил и дека вистината за него, онаква каква што е, еден ден ќе мора да излезе на светлината на денот, со што тој не се откажал од својата борба ниту по неговото физичко заминување од овој свет.

Архивскиот фонд *Виктор Аќимовиќ* со својата хетерогена и богата содржина нуди голем број на податоци, како во својот текстуален така и во фотографско-филмскиот дел. Со временски распон од околу 80 години како и опфатеноста на настаните, луѓето, природата и архитектурата речиси од секоја педа на Република Македонија, овој фонд претставува фото и документарен трезор на Архивот на Државниот Архив Република Македонија а со тоа и за Република Македонија. Со неговата целосна обработка, фондот станува драгоцен извор за истражувачите од повеќе науки или области како

што се историјата, архивистиката, етнологијата, политикологијата, географијата, архитектурата, туризмот, новинарството и т.н.

Поради поквалитетна одбрана на темата беше неопходно и истражувањето на истоимениот фонд во Кинотеката на Македонија, кој значително ми помогна во обидот да се дополни сликата за дејноста и животниот пат на Виктор Аќимовиќ.

ЖИВОТНИОТ ПАТ НА ВИКТОР АЌИМОВИЌ

Потеклото на Виктор Аќимовиќ, како и статусот на неговото семејство воопшто не го навестувале неговиот понатамошен животен тек. Тој потекнува од видно тетовско семејство, кое уште од средината на XX век се доселило во Тетово. Имено, прадедото на Виктор, Стојко Аќимовиќ е првиот учител на српската пропаганда во Тетово од 1861 година¹. Тој во Тетово е дојден од скопското село Похошево, каде што е и роден. Сите други претци на Виктор, исто така претежно се занимавале со просветна дејност. Она што е важно да се каже е податокот дека Виктор Аќимовиќ, по своите национални и политички убедувања е всушност суштинска спротивност на неговото семејство, кое во времето на викторовата младост, ги уживало привилегиите на Кралството Југославија како истакнато просрпско семејство со заслуги за ширењето на српската просветна пропаганда во турскиот период во Тетово и тетовско. Но токму тој факт за него претставувал голем хендикеп, бидејќи неговото потекло предизвикувало кај припадниците на социјалистичкото и комунистичкото движење во Тетово па и во Македонија, сомневање во вистинските негови определби.

Виктор Аќимовиќ е роден во Тетово на 15. 05. 1915 год². Таткото на Виктор се викал Лазар, кој работел како моден кројач³ до балканските војни а по Првата светска војна бил државен чиновник⁴ а неговата мајка Параскева (моминско) Герасимова е родум од Прилеп. Лазар и Параскева покрај Виктор, кој бил второ дете по ред, имале уште еден син и две ќерки. Значи најрано детство на Виктор во Тетово поминува во услови на Првата светска војна, кога градот бил преплавен со најразлични окупациони војски меѓу кои

¹ Бранислав Светозаревиќ, Српската и бугарската црковно-училишна пропаганда во Тетово и тетовско 1860 - 1903, Напредок, Тетово, 1996, 12.

² Во неговата лична документација се среќаваат различни датуми на раѓање: Во Азбучникот на домаќинствата од 1931 год. и Изводот на родени од 1955 година стои дека е роден на 15. 05. 1915, во војничката книшка стои датумот 29. 11. 1915, на личната карта од 1943 стои 15. 05. 1914 г.

³ Кинотека на Р. Македонија, Скопје, Одделение за пишана документација, Виктор Аќимовиќ, АК-1, АЕ-98.

⁴ ДАРМ, Одд. Тетово, Азбучник на матичната служба Тетово, 1931 г., ред. бр. 292/4.

се шири епидемијата на тифус и речиси целиот град е зафатен со оваа болест⁵. Тоа време Тетово било претворено во град-карантин и многу семејства ги изгубиле свои членови а неретко страдале и цели семејства. За среќа, малиот Виктор не бил заразен од оваа болест која во градот земала жртви цели пет години.

По завршувањето на војната семејството на Виктор ги уживало привилегиите во Кралството Југославија, а тој ги имал сите услови да се развива и образува. Уште за време на основното образование, Виктор е активен во скаутското (извидничко) здружение во Тетово. Мошне рано започнал со скијање и други спортови. Од својот татко имал можност да се запознае со фотографијата бидејќи тој бил фотограф аматер⁶. Неговиот дедо Љубомир бил учител како и неговиот прадедо, што му овозможило на Виктор да има интелектуално опкружување и пристап до прилично богата семејна библиотека. Сите овие семејни и лични околности во раната младост, му овозможуваат на Виктор побрзо интелектуално да се развива во однос на повеќето од своите врстници во градот, кои немале такви услови за личен развој. Но, како што претходно е споменато, ваквото потекло на Виктор му создавало и неприлики затоа што неретко предизвикувало сомнеж кај припадниците на работничката класа и комунистичката партија во подоцнежните години.

Виктор Акимовиќ континуирано живеел во Тетово од 1915 до 1941 година, освен во периодот од 1932 до 1934, кога бил ученик во средното земјоделско училиште во Крижевци, Р. Хрватска. Но Виктор до крајот на својот живот силно ќе остане приврзан на својот роден град и во него ќе доаѓа мошне често а во неколку наврати по Втората светска војна ќе се задржува во него и подолго.

Во периодот меѓу двете светски војни, Тетово е гратче со околу 19.000 жители, Тетово е административен центар на северозападниот дел на Македонија, поточно центар на долнополошкиот, горнополошкиот, галичкиот и поречкиот регион со приближно 120.000 жители⁷. Во Тетово

⁵ Бранислав Светозаревиќ, Лекарите во Тетово во XIX век и првите две децении од XX век, Зборник на трудови, Прв македонски конгрес за историјата на медицината, Штип, 2001, 258.

⁶ Изјава од 16. 12. 2005 г. на Драго Симовски Драгулинка (1920 г.), пензионер од Тетово.

⁷ Бранислав Светозаревиќ, Тетовски споменар 1919 - 1941, Напредок, Тетово, 1999, 9 - 39.

постоеле седишта на Среското начелство и Гратското поглаварство, неколку банки и штедилници, Првостепениот и Шериатскиот суд, Државна болница и Дом за народно здравје, Шумската и Геодетската управа, Земјоделски расадник, неколку основни училишта, гимназија и земјоделско училиште и т.н. Самиот град во 1935 година брои 18.631 жители од кои 9 566 Македонци, 7.715 Турци и 1500 Албанци⁸. Значи национално хетерогена средина на која и се приклучуваат и извесен број српски семејства и тоа еден дел на доселени од призренскиот регион уште од XIX век и еден дел на државни службеници со своите семејства кои ги завземале заедно со постарите призренски семејства клучните места на гратската и околинската управа. Покрај овие доселеници имало и една руска колонија која исто така била вклучена претежно како чиновници во управата и професори во просветата. Во овој период мошне забележителна демографска појава е отселувањето на старите гратски турски семејства во Турција⁹.

Најглавната карактеристика на Тетово во овој период е секако занаетчиството. Според некои статистики ова гратче тогаш имало околу 500 дуќани а тоа покажува дека занаетите биле главната егзистенција на Тетовчаните. Од занаетчиската средина потекнуваат најголемиот број на интелектуалци, а еснафскиот живот и самата чаршија го креирале начинот и ритамот на живеењето во Тетово.

Виктор Аќимовиќ рамноправно се служел со македонскиот јазик (тетовски говор) и српскиот јазик уште во детството се запознал со обичаите на муслиманското население а ги познавал и турскиот и албанскиот јазик. Подоцна се стекнал со знаења од словенечкиот, бугарскиот, рускиот и францускиот јазик¹⁰.

Главната карактеристика на Тетово, во периодот меѓу двете светски војни, е силната тенденција на преобразување од една типично ориентална населба со сите свои специфички карактеристични за македонските градови од крајот на XIX век, во гратче со проевропски белези. За ваквите силни

⁸ Јаким Синадиноски, Некои општествено-економски и демографски карактеристики на Тетово и тетовско помеѓу двете светски војни, зборник Тетово и Тетовско во НОВ 1941 - 1945, СО Тетово, ОО на СЗБНОВ Тетово, Тетово, 1991, 75 - 106.

⁹ Бранислав Светозаревиќ, Тетовски споменар . . . 9 - 39.

¹⁰ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, Ф. бр. 1300, АК - 1, Пресуда од Окружен суд Скопје, кривично одделение, К. 139/50.

промени најголем придонес дале самите тетовчани, кои брзо ги прифаќале европските навики на живеење од модните трендови, преку начинот на живеење во домовите, културните активности до школување на голем број млади тетовчани по европските универзитети. Значително влијание имале и печалбарите кои својот спечален капитал го вложувале во својот град, градејќи нови модерни куќи до производствени капацитети. Освен тоа тие со себе од Европа и Америка ги донесоа и своите нови навики. Во развојот на модерно Тетово забележително влијание имале и дојдените од страна чиновници од целата територија на Кралството Југославија како и руските емигранти¹¹.

Паралелно со ова, се одвивале мошне негативни појави наметнати од самата држава. На политички план, Македонците и другите се соочувале со силното влијание на српскиот режим изразен преку претставниците на власта на тогашното Кралство СХС. Нивната главна задача била наметнување на српска национална свест кај Македонците. Тоа најмногу било изразено во просветно-црковната дејност, но и преку разни други форми се до примена на репресија. За таа цел биле ангажирани најекспонираните српски и просрпски елементи во градот. Освен денационализаторската политика, мошне силно изразено било и социјалното угнетување во услови кога значително опаѓа економската моќ на тетовските занаетчии и појавата на широки слоеви на сиромаштија. Ваквата социо-политичка слика во Тетово, предизвикала реакција меѓу тетовчаните кои својот отпор кон режимската политика ја изразувале преку организирање на социјалистичко и комунистичкото движење и приклучувањето кон партии со лева ориентација, како и во ВМРО (Обединета)¹² и МАНАПО¹³. Тетовчаните учествувале во штрајкови, одбележување на празници кои се поврзани со македонскиот идентитет, силни национални пројави во културата, спортот и новинарството каде што најекспониран претставник бил токму Виктор Аќимовиќ.

¹¹ Бранислав Светозаревиќ, Тетовски споменар . . . 43 - 217.

¹² Иван Катарџиев, Положбата на комунистичкото движење во Тетово од обзнаната до шестојануарската диктатура 1929 година, Тетово и Тетовско во НОВ 1941 - 1945, СО Тетово, ОО на СЗБНОВ - Тетово, книга прва, 115.

¹³ ДАРМ, Одд. Тетово, варија, Материјали за НОВ во Тетово, Стенограм составен од Трпко Стаматовски.

Уште во раните дваесетти години во Тетово, започнале првите пројави на напредното движење¹⁴. Познатиот македонски сликар и академик Лазар Личеноски кој живеел и работел во Тетово е сведок на тој период. Во своите сеќавања за ова ќе напише: “Тетово, барем откако јас го паметам, никогаш не беше еднолична, монотона, здодевна, провинциска касаба. Секогаш постоеше во овој град, специфичен културно-забавен живот. . .” Тој е еден од поактивните членови кои ја формирале Социјалистичката работничка партија во Тетово на 17. 09. 1919 год¹⁵.

Значи, во околности на динамичното Тетово во кое се развивал Виктор, тој имал можност, како и Личеноски, да ги согледа различните аспекти на живеењето и да се запознае со напредните идеи кои во Тетово доаѓале преку споменатите работници, студенти, печалбари но и преку некои службеници, кои во Македонија биле испраќани по казна од режимот поради нивните антирежимски активности.

Документацијата од 1934 до 1941 година укажува дека Виктор Аќимовиќ, непрестајно бил во судир со актуелниот режим на Кралството Југославија. За својата антирежимска, прокомунистичка и најмногу за национална македонска дејност неколку пати бил казнуван од судските власти.

Така по завршеното основно училиште во Тетово, Виктор Аќимовиќ околу 1930 година се запишал во земјоделско училиште. Петтиот клас на гимназијата го завршува во Тетово, односно првата година од средното образование по денешен модел, а втората, третата и четвртата година ја учел во Земјоделското училиште во Крижевци, Р. Хрватска.

Виктор Аќимовиќ уште како средношколец во Крижевци, веќе јавно пројавил антирежимски ставови заедно со уште двајца соученици. За тоа што бил казнет од судот со 14 дена затвор и бил отпишан од училиштето, поради,

¹⁴ Орде Иваноски, Создавањето и дејноста на КПЈ во Тетово и тетовско во легалниот период (1919 - 1920 година), зборник Тетово и тетовско во НОВ 1941 - 1945, СО Тетово, ОО на СЗБНОВ Тетово, Тетово, 1991, 95 - 116.

¹⁵ Зое Личеноска, Лазар Личеноски, Живот и дело (1901 - 1964), Македонска книга, Скопје, 1986, 8.

како што стои во тужбата, “ширење на комунизам”¹⁶. Тоа се случило пролетта 1934 година.

Виктор Аќимовиќ после издржаната 14 дневна казна бил присилно спроведен од Крижевци во Тетово. Само после два месеци Виктор Аќимовиќ со написот во локалниот весник од Тетово *Глас Полога*, се појавува со критика на работата на социјалниот уред за осигурување во Тетово¹⁷. За тоа, Виктор заработил нова тужба од страна на од Д-р. Обрад Ристиќ, тетовскиот уредски лекар¹⁸. По неколку дена Д-р. Ристиќ ретерирал и само ја повлекол тужбата и се задоволил со негов одговор на Виктор Аќимовиќ во истиот весник¹⁹. На таков начин од 1934 година на своите 18 или 19 години Виктор Аќимовиќ, како да ги навестил својата политичка и професионална определба во следните децении на својот живот.

Сето ова не го обесхрабрило младиот Аќимовиќ. Напротив во ноември 1934 година тој го издава својот весник *Тетовске новине*. Освен Виктор Аќимовиќ, како уредник на овој весник се појавува и Боро Атковиќ. Овој весник бил дефиниран како “независен задружно стопанско книжевен лист”²⁰.

Уште првиот ден на излегувањето на овој весник, судот во Тетово донел решение за забрана за неговото печатење. Ваквите судски решенија се повторуваат и за некои други броеви, така што на 23. февруари 1935 год. е забранет и запленет последниот десети број на овој весник²¹.

Во меѓувреме Виктор Аќимовиќ се вработил во тетовската Тутунска станица. Како службеник, мошне брзо се поврзал со незадоволните работници на кои им ги ширел антирежимските и комунистички идеи. Поради тоа бил будно следен од власта. Во 1937, 1938 и 1939 година биле извршени претреси, со налог на Околинскиот начелник и Државниот обвинител, во домот и на работното место на Виктор Аќимовиќ, каде што биле пронајдени

¹⁶ ДАРМ, Одд. Тетово, Виктор Аќимовиќ, цит фонд, АК. 1, АЕ. 1, 1 - 7а. Двајцата соученици биле Добричанин Вукиќ од село Недакус, Бјело Поле и Ивиќ Саво од општина Рисан, Бока Которска. Двајцата црногорци, подоцна загинале во НОВ а Саво Илиќ е прогласен за народен херој.

¹⁷ В. А., Радничке невоље, Глас Полога, Тетово, бр. 72, 11.08.1934, 3.

¹⁸ ДАРМ, Одд. Тетово, цит. фонд, 9 - 11.

¹⁹ Обрад Ристиќ, Исправка уредништву *Глас Полога*, Глас Полога, Тетово, бр. 73, 25. 08. 1934, 4.

²⁰ Тетовске новине, Тетово, бр. 1, 01. 11. 1934.

²¹ ДАРМ, Одд. Тетово, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, 14 - 20.

летоци против профашистичката влада на Милан Стојадиновиќ²². Во есента 1938 и пролетта 1939 година Виктор Аќимовиќ заедно со Сима Петровиќ држат јавни трибини, каде што ги повикуваат и муслиманите на спротивставување против режимот во тогашна Југославија и фашизмот, за што истите биле обвинети од државниот обвинител²³.

Социјалната тематика, Виктор Аќимовиќ ја третира и во поетските обиди каде што пишува три песни на македонски јазик на тетовско наречје, Едната песна ја објавува во тогаш прогресивниот новосадски весник *Наш живој*, под наслов *Реч на ġурбейчија шїџо рабоџа за Форда*²⁴.

Од страна на тетовската полиција Виктор Аќимовиќ постојано бил следен и се наоѓал на списокот на сомнителни лица како агент на советскиот НКВД²⁵.

Во 1938 и 1939 година Виктор Аќимовиќ оди во Марибор, Р. Словенија, од каде била неговата сопруга Милена Година и каде што има свои пријатели и другари²⁶. Таму, немирниот револуционерен дух на Виктор повторно ќе се одрази, преку активности кои веќе во родниот град, било речиси невозможно да ги прави. Во декември 1938 год. неговиот пријател Франц Сегулин му организирал на Виктор предавање на тема *Социјалниџе ѓрилики во Македонија*²⁷. Во Словенија, Виктор можел да го уредувал и печати својот нов

²² Истото, 21 - 24.

²³ Истото, 25 - 31а; Истото, писмо на В. Аќимовиќ до редакцијата на весникот *Јединство* од Приштина, Скопје, 09. 09. 1978 г.

²⁴ Блаже Ристовски, Македонскиот стих 1903 - 1941, книга 1, Мисла, Скопје, 1980, 177 - 178.

²⁵ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК-1, Изјава на Буневски Благоја, борец во НОВ од Тетово, 10. 11. 1975.

²⁶ Истото, АК-8, исечок од непознат весник, Душан Мевља, Милена Година 75 годишнина. . Милена Година, актерка и сопруга на Виктор Аќимовиќ, е родена на 21. 03. 1912 во Трст. Бо својата седма година со своето семејство пребегнала од италијанските фашисти од Трст во Марибор, каде Уште во училишните години рецитирала и глумела. Се школувала во специјална драмска школа. Се вклучува во прогресивното движење што во наредните години ќе и носи големи проблеми при изнаоѓањето на соодветно работно место во театарот. Така ќе биде во Марибор, Скопје и Бања Лука, се до почетокот на Втората светска војна. Од 1937 година поради губење на работа живеела во Тетово со својот сопруг Виктор Аќимовиќ се до 1941 година. За време на Втората светска војна живее во Скопје каде одбива да прифати понудена работа од бугарскиот театар. По војната станува членка на Македонскиот народен театар каде станува една од водечките актерки. Со апсењето на сопругот Виктор, настрадава и Милена, која е избркана од театарот и е принудена да бара работа во Марибор, каде што се до нејзиното пензионирање во 1971 година ќе создаде блескава кариера со многу препознатливи улоги. И по пензионирањето таа е активна во театарот, повеќе како волонтер каде помага на новите генерации актери во Словенија.

²⁷ ДАРМ, Одд. Тетово, Виктор Аќимовиќ, цит фонд, АК - 1, АЕ - 1, анекс кон док. 31/а, Франц Сегулин, трговски помошник од Руше, Марибор, СР. Словенија, загинал во НОВ.

весник *Јужна Сџварносџ*²⁸. Во овој весник Виктор отворено на јавноста, покрај критиката на социјалните неправди, се изјаснил и по македонското национално прашање. Имено, тој весникот *Јужна Сџварносџ* жестоко реагираше на ставовите на академикот Никола Вулиќ, член на Српската кралска академија од Белград и со оваа статија ќе го завземе фронталното место на македонските интелектуалци во борбата за македонската национална кауза пред Втората светска војна, заедно со Коста Солев Рацин, Шарло Шаторов, и др²⁹. Весникот на Аќимовиќ оддекнал во Македонија со голем одглас меѓу народот, со оглед на текстовите кои биле испечатени во истиот.³⁰ Ваквата жестока реакција на Виктор Аќимовиќ против српскиот шовинизам нема да помине безболно.

На 02. декември 1939 година Виктор Аќимовиќ бил уапсен во Тетово и околинскиот началник донел одлука со која Виктор Аќимовиќ се упатува на престој во друго место од родниот град³¹. Аќимовиќ набрзо се нашол во белградскиот затвор³². На 20. 01. 1940 година е интерниран во концентрациониот логор во Билеќе³³. Од 07. 12. 1940 година е повторно во белградскиот затвор и на 25. 01. 1941 е интерниран во концентрациониот логор Меѓуречје/Ивањица. Во овој логор во кој се наоѓале затворени голем број македонски комунисти и припадници на други прогресивни движења, Аќимовиќ соработувал со некои од нив³⁴, но исто така бил и дистанциран заедно со Методија Лепавцов, Кире Дебеломесо и Кочо Рацин од страна на една група комунисти на чело со Страхил Гигов и Боро Чушкар.

По издржаната казна во почетокот на 1941 година, Аќимовиќ бил во составот на Југословенската војска во Србија³⁵, каде го затекнал и нападот врз

²⁸ Виктор Аќимовиќ, *Јужна Стварност*, Отворено писмо, господину Николи Вулиќу, академику, Београд, Марибор, децембар, 1939, бр. 1, 2.

²⁹ Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и национална држава, том втори, Дискусија со професорот Никола Вулиќ за прашањето на Македонија, Универзитет Кирил и Методиј, Скопје, 1981, 158 - 162.

³⁰ Иван Катарџиев, За весникот *Јужна стварност*, Историја, Скопје 1971, 123 - 124 ; ДАРМ Одд. Тетово, цит фонд, 34.

³¹ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК-1,

³² Киноотека на Р. Македонија, Скопје, цит. фонд, АК-175, АЕ-44.

³³ ДАРМ, Одд. Тетово, цит. фонд, 33, Одлука на околинскиот началник Тетово, 124/40, 20. 01. 1940.

³⁴ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК-4, писмо на В. А. до Милош Миниќ, 23. 12. 1978.

³⁵ ДАРМ, Тетово, цит. фонд, 35, Објава, 3 чета на 2 радног батаљона, пов. бр. 104, 30. 03. 1941.

Кралството Југославија и од каде што, по капитулацијата на истата се вратил во Македонија.

На 30. март 1941 година Виктор Аќимовиќ, добива право да го посети своето семејството. После 6 дена Кралството Југославија било нападнато од фашистичките сојузници и и било поделено на повеќе окупациони зони. По окупацијата, родниот град припаднал на Кралството Италија. На таков начин Виктор, се нашол во ситуација да преминува граница на релацијата меѓу родниот град Тетово и градот во кој работел Скопје. Имено, во првите месеци по окупацијата Виктор Аќимовиќ работел како хонорарен книговодител на железничката станица во Скопје каде се поврзал со активисти на КПЈ во Македонија и учествувал во подготвувањето на вооружениот отпор и кревање востание во Југославија против окупаторите³⁶. Конкретно, тој се поврзал со Зуфер Мусиќ, истакнат антифашист и комунист. Во исто време имал воспоставено силни контакти и со членови на Работничката партија на Бугарија и тоа со Љубомир Пентиев³⁷ во Софија, преку кого работел за известителната служба на СССР³⁸. Во една негова тужба од 1975 година против Заедницата за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија со која води спор околу признавање на стаж во врска со неговото учество во антифашистичката војна 1941 - 1944 година, дава извесна слика за неговата улога, со тоа што Виктор Аќимовиќ меѓу другото наведува дека во тој период како припадник на вооружените формации на СССР работел на “специјални задачи од воено известителен карактер на секторот Македонија - Грција - Албанија”³⁹. Имено, Аќимовиќ поткрепувајќи го ова тврдење, во истиот документ наведува дека известителниот центар се наоѓал во Софија и го водел воениот аташе на Амбасадата на СССР, кое за врем на целата војна постоело.

³⁶ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ . . . АК - 1, Aneks presudi italijanskog ratnog tribunala, ст. 1; Окружен суд, Скопје, Пресуда К. 139/50, 26. 09. 1950.

³⁷ Љубомир Пентиев (1910 - 1970), Уште од 1926 година бил приклучен кон Работничката партија на Бугарија. По војната работи во Министерството за внатрешни работи а потоа како дипломат во Белград, Истамбул, Стокхолм и начелник на еден оддел на Министерството за надворешни работи. Одликуван е за својата работа со високи признанија на НРБ.

³⁸ Истото, ст. 3.

³⁹ Кинотека на Р. Македонија,цит.фонд, АК-1, АЕ-125, Тужба на Виктор Аќимовиќ, Скопје, 23. 04. 1976.

Впрочем, и властите на Кралството Југославија уште пред Втората светска војна се сомневале дека Виктор работи за оваа известителна служба⁴⁰.

Сметаме дека оба прашање ќе биде неопходно во иднина да се доразјасни, а тоа е неговата политичка дејност за време на Втората светска војна и потоа, која е достапна за јавноста и науката⁴¹, бидејќи се чува во архивите на МВР на РМ.

Во 1941 година бил осуден од италијанските воени власти за ширење на комунистичка пропаганда⁴². Имено, при една акција во која Виктор Аќимовиќ, примил од Зуфер Мусиќ од Лесковац, летоци со прогласот на КПЈ за кревање на востание, а истата пратка требало Виктор да ја префрли во Тетово, тој истата ја испратил таму преку една стара жена која за тоа и не била свесна. Единствено кој знаел за овие летоци бил Ѓоце Стојчески Амбарче, кој во сплет на околности бил уапсен од Италијаните и кој, според Виктор Аќимовиќ, под притисок на карабињерите го признал делото и го кажал и учеството на Виктор во него⁴³. Во март 1942 година за ова Виктор бил осуден во одсуство со казна од една година затвор со пресуда на воениот трибунал во Тирана⁴⁴.

Од периодот кога работел во Скопје, во услови на окупација, Виктор Аќимовиќ соработувал со македонските ликовни уметници и вајари, како што се Димитар Тодоровски, Никола Мартиновски, Методија Лепавцев и др. за кои пишува критики и објавил повеќе фотографии во вид на разгледници со мотиви од делата на истите⁴⁵.

Според пресудата од 1950 година⁴⁶ против Виктор Аќимовиќ, тој за време на окупацијата, се товари дека во Скопје имал контакти со

⁴⁰ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК - 2, Изјава на Буневски Благоја од 10. 11. 1975 год.

⁴¹ Во полициските досиеа предадени од страна на Министерството за внатрешни работи на ДАРМ, достапни на јавноста не се среќава досието на Виктор Аќимовиќ. Исто така во Оддлението Скопје на Државниот архив, во записникот на предадената граѓа од Окружен суд Скопје не се среќава судскиот предмет К. бр. 139/49, односно таков предмет не е преотстапен на чување во Архивот.

⁴² ДАРМ, Одд. Тетово, Виктор Аќимовиќ . . . 36., Tribunale Militare, terr. le di guerra di Albania, N. 3885/41, 10. 03. 1942.

⁴³ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ . . . Анекс . . . ст. 3.

⁴⁴ ДАРМ, Одд. Тетово . . . 36а.

⁴⁵ Истото, АЕ - 4, 1-3.

⁴⁶ Окружен суд Скопје, цит. док..

окупационите власти и дури во септември 1944 година, бил избран за член на Иницијативниот комитет, заедно со Мирко Стефановски и Георги Киселинов. Овој комитет, според пресудата, всушност требало да претставува дел од марионетската управа на т.н. Независна држава Македонија на чело со Иван Михајлов, создадена и контролирана од германската известителна служба Гестапо⁴⁷.

Во септември на 1944 година⁴⁸, Виктор Аќимовиќ се приклучил кон Главниот штаб на НОВ и ПОМ, и е еден од првите фоторепортери и фотодокументаристи. Тој е присутен и дава свој придонес при создавањето на весникот Нова Македонија во Горно Врановци. Во овој период создава голем фонд на фотографии, односно развиени негативи преку кои може да се проследат, значајни моменти од ослободувањето на македонските градови. По ослободувањето низ неговиот објектив се овековечени мошне значајни настани и личности, особено ослободителните митинзи одржувани во Скопје и внатрешноста, потоа судските процеси против предавниците на македонскиот народ и соработници на фашистичкиот окупатор, обновата и изградбата на порушените стопански и сообраќајни објекти и сл.⁴⁹

Во 1945 и 1946 година, Виктор Аќимовиќ не работел во Македонија како новинар, а тоа се должи на судирот со високи функционери на македонската држава. Токму затоа тој бил принуден да работи како дописник од Македонија за весници надвор од тогашната НР Македонија⁵⁰. Во овие две години па и во 1947 година работи како дописник од Македонија за белградските медиуми и тоа за весникот *Полиџика* а потоа за белградското

⁴⁷ Данчо Зогравски, Македонија во балканската политика на Третиот Рајх, Одбрани дела, 1986, Скопје, 471-498.

⁴⁸ Кинотека на Р. Македонија, цит. фонд, АК-1, АЕ-46, Записник на изјава на Гавровски Соломон; ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, писмо на Виктор Аќимовиќ до Боро Чушкар . . . 1 - 2; Точен датум за приклучувањето на Виктор Аќимовиќ на НОВМ нема. Според изјавата на Гавровски Соломон, Аќимовиќ го напуштил своето работно место и прешол во партизани во септември 1944 година а во писмото на Аќимовиќ до Чушкар пишува дека со него се сретнале на 29 септември 1944 година во ослободената територија во с. Горно Количани. За неговото присуство сведочат и големиот фонд на фотографии и развиени негативи на кои се гледа и Виктор Аќимовиќ облечен како партизан во Г. Врановци и на други места, на кои е напишано дека се од октомври 1944 год. Види: АК - 5, АЕ - 1, (фотографии од НОВ).

⁴⁹ За овие настани во цитираниот фонд во ДАРМ Скопје *Виктор Аќимовиќ* се наоѓаат повеќе стотици пози во негатив. Види АК 3; 13; 16; 18

⁵⁰ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, АК-1, Пресуда на Окружен суд Скопје бр. К. 139/50, 26. 09. 1950.

радио⁵¹. Исто така известувал и за политичките состојби во Албанија. Но и во овие медиуми Виктор не останал многу бидејќи истите му ја откажале соработката. Тогаш, Аќимовиќ, барајќи работа за опстанок станал дописник на некои словенечки и хрватски весници во 1947 и 1948 година, како што се весникот *Илисџрирани вјесник* од Загреб и *Товариш* од Љубљана⁵².

Преку новинарските записи, В. Аќимовиќ за српските, хрватските и словенечките медиуми, видлив е неговиот придонес во афирмирањето на новата македонска држава и на македонскиот народ. Преку овие записи, пропратени со убави фотографии, читателите во Србија, Хрватска и Словенија имале можност да се запознаат со историското, културното и природното богатство на Македонија. Во нив се чувствува големата љубов на Виктор Аќимовиќ кон Македонија. Од областа на политиката, покрај поважните политички настани во НР Македонија, Виктор Аќимовиќ известува и за геноцидот врз Македонците во Егејска Македонија од страна на монархофашистичките вооружени сили во Грција. При тоа тој прави историски осврти за односот на Грците кон Македонците, со векови наназад, за судењето на припадници на бугарските окупациони власти во Македонија, за нивната улога и др⁵³.

Во есента 1948 година Аќимовиќ ги обновува контактите со Љубомир Пентиев, кој тогаш бил советник на бугарската амбасада во Белград, но овој пат за разлика од 1941 година, истиот барал од Виктор да работи за потребите на Информбирото⁵⁴. Имено, тој во деновите пред донесувањето на Резолуцијата на Информбирото, против ФНР Југославија, му испратил писмо на Виктор Аќимовиќ со кое го повикува итно да се сретнат во Белград⁵⁵. Аќимовиќ, ова писмо го пријавил на македонските власти, но покажал колебање и се упатил кон Белград⁵⁶, за да се сретне со Пентиев. Ова колебање на Аќимовиќ како што самиот изјавил на судскиот процес против него,

⁵¹ Истото.

⁵² ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит фонд . . . АК-1.

⁵³ ДАРМ, Одд. Тетово, цит. фонд . . . АЕ 2 и 3.

⁵⁴ Бела књига о агресивним поступцима влада СССР, Пољске, Чехословачке, Мађарске, Румуније, Бугарске и Албаније према Југославији, Министерство иностраних послова ФНРЈ, Београд, 1951, 347 - 348; Борба (списание), Дипломатска претставништва или шпиунски центри, 12.11.1951; Политика, У стопу за њим, 11. 12. 1952.

⁵⁵ Истото, 347.

⁵⁶ Истото, 348.

поради авторитетот на СССР и поради несоодветниот третман спрема него од страна на македонските и југословенските власти.

При обидот да ја премине југословенско-унгарската граница, Аќимовиќ кој бил следен од југословенските власти бил уапсен заедно со уште некои истомисленици. По овој настан ситуацијата за Аќимовиќ уште повеќе се влошува. Целокупната дотогашна негова архива, библиотека и целосната фотографска опрема му била запленета⁵⁷, и никогаш повеќе не му била вратена вратена.

Според пресудата на Окружниот суд во Скопје од 26. септември 1950 година Виктор Аќимовиќ бил осуден на 4 години затвор поради обид за бегство во Унгарија⁵⁸.

Еден од клучните моменти во издржувањето на казната во затворите во Битола и во Идризово се неговите контакти со Павел Шатов, но и со многу други припадници на македонската национална идеја кои на крајот завршија поради своите високи национални идеали по затворите и логорите во Македонија и Југославија. Имено, по апсењето на Виктор Аќимовиќ, неговото семејство неколку месеци не знаело каде тој се наоѓа. Била казнета и неговата сопруга Милена Година Аќимовиќ, првенка на Македонскиот народен театар која добила отказ од своето работно место⁵⁹. И покрај тоа, нејзините колеги од МНТ нема да ја забораваат и ќе ги продолжат контактите со неа и на нивните јубилеи и прослави и праќале покани на својата колешка во Марибор⁶⁰.

По издржувањето на казната од 4 години во затворот Идризово⁶¹, во 1952 година Аќимовиќ бил пуштен на слобода. Во годините по 1952 година, настапува тежок но и плоден професионален живот на Виктор Аќимовиќ.

⁵⁷ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК - 1, Писмо од Албин Година - Војо (брат на Милена Година, сопруга на В.А.) до Миха Маринко, тогашен Секртар на ЦК КП на Словенија.

⁵⁸ Истото, АК-1, пресуда К.139/50 од 6. 09. 1950. Во образложението стои дека е оптужен и за дејности кои не ги направил, но кои според судот, би ги правел доколку би пребегнал преку граница. Исто така во пресудата обвинетиот е осуден и за неговото членство во иницијативен одбор во Скопје, организиран од страна на германската фашистичка известителна служба Гестапо, во септември 1944 год.

⁵⁹ Истото, писмо од Албин Година - Војо . . .цит. док.

⁶⁰ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ. цит. фонд, АК-5, Покани од Димче Трајкоски и Тодор Николоски по повод нивните 25 годишнини работа во театарот.

⁶¹ Истото, Писмо од КП Дом "Идризово" бр. 4710, 29. 10. 1952, до Поверенството на внатршни работи Скопје.

Од 1952 до 1960 година живее во Марибор, Словенија. Таму се наоѓало неговото семејство, кое што било принудено поради егзистенцијални причини да се пресели. Покрај егзистенцијалните проблеми, Виктор Аќимовиќ по разводот во првиот брак (1955г), стапува во втор брак од кој има една ќерка. Но тој брак кратко трае до 1957 година. Во периодот од 1954 до 1957 година работел во местната библиотека во Марибор⁶², но поголемото време од овој период Аќимовиќ го поминува како невработен⁶³.

Во вакви околности материјалната состојба на семејството на Аќимовиќ уште повеќе се влошила. Иако во мошне незавидна положба, Виктор Аќимовиќ, храбро се соочува и со упатените осуди од јавноста. Тоа особено важи за објавениот напис во новогодишниот број на *Нова Македонија* од јануари 1954 година на тогаш високиот функционер на УДБ, Боро Чушкар. Нему Виктор му напишал писмо⁶⁴ во кое жестоко го обвинува за изнесените неvistини против него како и за улогата на Чушкар за време на Војната. Ваквиот вид на реакции на Виктор Аќимовиќ отвора простор за повнимателно анализирање на одредени настани и личности во НОБ и нуди можност за појасна слика на истите.

Во 1960 година се враќа во Скопје каде што работи како слободен уметник⁶⁵ и тоа како член на Друштвото на ликовните уметници на применета уметност во Македонија (ДЛУПУМ), но и како слободен телевизиски репортер (новинар) во информативно политичкиот сектор на Радио-телевизија Скопје⁶⁶.

Во шеесеттите и седумдесеттите години, Виктор Аќимовиќ, се посветува на филмското творештво и фотографијата, каде во областа на аматерскиот филм ги достигнува врвовите на европските филмски достигнувања. Во овој период, творец е на педесеттина некомерцијални филмови со кои е добитник на повеќе државни и меѓународни признанија. Во Кинотеката на Р. Македонија, во фондот Виктор Аќимовиќ се чуваат околу

⁶² Кинотека на Р. Македонија, цит. фонд, АК-1, АЕ-52.

⁶³ Истото, АЕ-367, АЕ-369, АЕ-371, АЕ-373.

⁶⁴ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК-4, Писмо на Виктор Аќимовиќ до Боро Чушкар, Марибор, 25. 01. 1954 год.

⁶⁵ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд . . . АК-1, Записник на ДЛУПУМ од 08. 10. 1964, бр. 194..

⁶⁶ Истото, Потврда од РТС од 11. 05. 1967.

100 награди, плакети, признанија, балгодарници и дипломи како доказ за неговото учество на многу републички, сојузни и меѓународни фестивали и изложби⁶⁷.

Во 1967 година е еден од основачите на скопскиот кино клуб “Камера 300” и според зборовите на Илинденка Петрушева⁶⁸, пријателка и познавач на делото на Виктор Аќимовиќ, еден од најпочитуваните телевизиски репортери и сниматели во Македонија и тогашна Југославија.

Како фотограф, Аќимовиќ создава огромен број на фотографии, слајдови и развиени негативи со мотиви од Македонија со кои го доловува секојдневниот живот, уметничките достигнувања и посебно ги фотодокументира природните убавини и националното културно богатство на Македонија. Добитник е на неколку награди за фотографија⁶⁹.

Во аматерскиот филм⁷⁰ и фотографијата ги достигнува врвните дострели на македонското и југословенско творештво. Како познат и докажан во овие две области Аќимовиќ често пати е член на жиријата на повеќето филмски фестивали како и на повеќе меѓународни изложби на фотографијата. Виктор бил еден од основачите на Кино клубот “Камера 300” во Скопје (1976г.), а во овој период работи како репортер и снимател во ТВ Скопје. Виктор Аќимовиќ преку 45 години и се посветил на фотографијата а од 1962 година страшно се занимава со аматерскиот филм со преку 50 свои филмски остварувања, каде всушност ги освојува највисоките признанија во државата но уште поголеми успеси постигнува на врвните меѓународни манифестации. Ги издвојуваме следните награди: Добитник е на сребрената плакета на Првиот фестивал во Скопје на Средбите на солидарноста во 1967 година за филмот “Циркус Интернационале”. Ја добил највисоката награда на Фестивалот на аматерскиот филм во Скопје 1970 година. На Меѓународниот филмски фестивал на аматерски филмови во Кан во конкуренција на учесници од 24 земји и како единствен претставник на тогашна Југославија Виктор Аќимовиќ, за филмот “Бел Гулаб” е награден со сребрена плакета; на

⁶⁷ Киноотека на Р. Македонија, цит. фонд, АК-1.

⁶⁸ Илинденка Петрушева од Скопје, филмски критичар, советник филмолог во Киноотеката на Р. Македонија во Скопје. Изјава од 21. 12. 2006 г.

⁶⁹ Киноотека на Р. Македонија, цит. фонд, АК-1, АЕ-232, АЕ-243, АЕ-245, АЕ-251.

⁷⁰ “Освоен Кан и Луксембург”, Вечер, Скопје, 22. 10. 1970; “Те лажат гулабе мој бел”, Вечер, Скопје, 03. 07. 1970, 11; ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК - 3, Писмо на Виктор Аќимовиќ до Божидар Зечевиќ од 1978 год.

Меѓународниот филмски фестивал во Луксембург официјално биле прикажани три филма на Виктор Аќимовиќ: “Хомо Сапиенс”, “Циганска молитва” и “Бел Гулаб”, што само по себе претставува успех, по што за филмот “Циганска молитва” е награден со бронзена плакета. Освен овие високи меѓународни признанија, Виктор Аќимовиќ во областите на уметничката фотографија и аматерскиот филм е добитник и на многу други награди, признанија, благодарници, плакети и дипломи чиј број е над стотина⁷¹.

Од тој аспект Виктор Аќимовиќ е широко почитуван во круговите на снимателите и фотографите на Балканот и во Европа. Земајќи го сето тоа предвид, неговата архивска и филмска оставнина има свое посебно значење за филмската уметност во Р. Македонија.

Во периодот од неговото излегување од затвор (1954) па се до својата (1987) смрт, Виктор Аќимовиќ неуморно се занимавал со пасионирано собирање на книги, со што создал една мошне богата приватна библиотека. Неговото пасионирано библиофилство потекнувало уште од младите години. Но неговата библиотека во 1948 година му била запленета и никогаш не му била вратена од страна на тогашните власти, иако тој се обидува да го реши и судски, за што сведочат и повеќето пресуди меѓу кои и онаа на Врховниот суд од Скопје со која Аќимовиќ правно го добива спорот но не и сите книги, архивата и богатата фото опрема, трите машини за куцање и др.⁷² Во еден судски документ се наведени побарувањата на оштетениот Аќимовиќ во кои се наведени и околу 5000 книги од многу области: литература, наука, филозофија, уметнички репродукции, ракописи, комплети на весници, ревији, разни публикации, разни библиофилски материјали, канцеларски материјали, фотоалбуми и др.⁷³ Исто така југословенските царински органи во 70-те и 80-те години, уште на граница му заплениле и некои нови изданија кои тој ги купувал и набавувал во Бугарија, Албанија, Грција и на други места⁷⁴.

⁷¹ Киноотека на Р. Македонија, Скопје, цит. фонд, АК-1, АЕ-232 - 321.

⁷² ДАРМ, Скопје, цит. фонд, АК - 1, Врховен суд Скопје, Решение, Г.Ж. 369 / 67, 24. 09. 1967.

⁷³ Истото, Окружен суд Скопје, Пресуда, Г. бр. 307 / 54, 14. 01. 1960.

⁷⁴ Истото, Потврда за привремено одземање на предмети (3 книги за Албанија на француски јазик, 1 статија на Енвер Хоџа и книга за Седмиот конгрес на Албанската работничка партија) СВР, Станица Скопје, 04. 10. 1981; Решение на Одделение з внатрешни работи на Крива Паланка, Граничен премин Деве Баир за одземање на 4 книги на бугарски јазик, бр. 02

По неговата смрт во неговиот стан се евидентирани мошне голем број книги, кои дополнително ги купувал и собирал до крајот на својот живот. Оваа библиотека по неговата смрт е предадена на Пелагониската митрополија на МПЦ⁷⁵.

Во оставнината на Виктор Аќимовиќ се наоѓаат и неколку стотини копии на документи, чии оргинали се во сопственост на Музејот на Македонија и Архивот на Македонија. По која основа ги набавувал овие документи, не е јасно, но во секој случај тоа се документи кои се однесуваат најмногу на клучниот период на НОВ и создавањето на македонската држава од 1943 до 1945 година. Се поставува прашањето зошто токму овие документи се предмет на неговиот интерес. Ако внимателно ја проследиме неговата дејност низ расположливата документација со која располага ДАРМ, ќе дојдеме до заклучок дека Виктор Аќимовиќ, целиот свој живот бил приврзеник на борбата за слободна и со поголема самостојност македонска држава во рамките на ФНРЈ, во која борба тој несебично учествувал, најчесто преку своето перо, а што за историјата на македонскиот народ е од големо значење. Втората причина е тоа што, како што вели самиот во некои свои записи, е неговото ветување што му го дал на Павел Шатев, кога биле заедно во затворот во Идризово дека ќе напише книга за делото на Шатев. При тоа Виктор собирал сведоштва за последните години на Шатев, меѓу другото и за годините кога овој голем македонски револуционер бил во составот на првата македонска влада.

Неговите контакти со одредени личности од известителните служби од Бугарија, за кои постојат докази и во неговата фото архива, како и од искази на одредени луѓе, познавачи на Виктор Аќимовиќ, остава простор за сомневање дека е можно одредени архивски материјали или нивни копии да ги предавал на овие луѓе, но за тоа се потребни дополнителни истражувања по архивите кои се уште не се достапни за науката и јавноста.

Значи, особено во осумдесеттите години Аќимовиќ се занимавал со истражувачка дејност, иако на директен и индиректен начин бил спречуван во

- 06 / 5, 04. 03. 1978; Потврда за привремено одземање предмети од РСВР на СРМ, Граничен премин Гевгелија за 6 книги на грчки јазик од 04. 10. 1981.

⁷⁵ Цит. изјава на Илинденка Петрушева.

тоа и од институциите, кои со чудни образложенија ги криеле оригиналните документи не само за Павел Шатев, туку и лично за него⁷⁶.

Во 1975 година како дел од неговиот континуиран судир со актуелната власт е и физичкиот напад врз него од страна на милиционери во Тетово⁷⁷. Во 1976 година Виктор Аќимовиќ, писмено и жестоко реагира на текстот посветен на него во книгата на Страхил Гигов, “Сеќавања”, со кое, како ретко кој во тој период се прави демистификација на одредени процеси и личности од периодот на НОВ.

Кон крајот на седумдесеттите и особено во осумдесеттите години, тогашната југословенска и македонска јавност имала можност да води поотворени јавни дискусии и расправи за различни проблеми од политичкиот, економскиот, културниот и воопшто националниот аспект, со што се почувствувал еден бран на демократизирање на јавноста, иако се уште со присутна цензура од страна на уредништвата на пишаните медиуми.

Впуштањето во јавни полемики, особено во врска со настаните од НОВ, се сметало за вистинска храброст која на Виктор Аќимовиќ воопшто не му недостасувала. Тој мошне храбро се впушта во демистификација на одредени настани и проблеми од револуцијата од 1941 до 1945 година и се обидува на јавноста да и предочи дека одредени моќни политички кругови си ја пишуваат историјата за свои потреби а истото важи и за некои историчари. Тој будно ги следи сите написи по весниците но и издадените книги и реагира јавно на сите можни начини доколку забележи дека не се пишува вистината а неретко и самиот тој бил жртва на искривувањето на историјата. Осврт кон сите овие реакции е направен во делот на овој магистерски труд под наслов *Журналистичката дејност и политичките сџавови на Виктор Аќимовиќ*.

Во периодот од 1975 година па се до својата смрт, Виктор Аќимовиќ започнал постапно да предава на Историскиот архив во Тетово⁷⁸, копии од оригиналните документи со кои располагал, а во врска со неговата политичка и журналистичка активност, особено во периодот пред и за време на Втората светска војна. Но тоа го прави мошне внимателно и селективно, во духот на времето и системот во кој живеел. Покрај ваквите документи на тетовскиот

⁷⁶ Истото, АК-6.

⁷⁷ Киноотека на Р. Македонија, цит. фонд, АК-1, АЕ-57.

⁷⁸ ДАРМ, Одделение Тетово . . . цит. фонд.,

архив предал и копии од документи, и весници или нивни преписи а кои се однесуваат на историјата на градот Тетово. Сите оригинални документи од копиите кои ги предал во Архивот во Тетово, денес се дел од архивскиот фонд *Виктор Аќимовиќ* во ДАРМ, Скопје.

Виктор Аќимовиќ до последните моменти на својот живот и ненадејната смрт во 1987 година, е максимално активен во своите животни преокупации, за кои претходно стана збор. Овој труд не е непосредно посветен на проучување на животот и дејноста на Виктор Аќимовиќ, туку на неговата оставнина која се наоѓа во депоата на Државниот архив на Република Македонија.

Жртвувајќи свесно многу од својот живот, жртвувајќи го и своето семејство, Виктор Аќимовиќ останува верен и доследен на своите идеи од младоста. Тој е наполно посветен на својот новинарски позив и својата уметничка фотографска и филмска дејност. Деноноќно живее во својот стан со својот неколкутонски багаж од документи, книги, филмови и фотографии, кои ги создал или собрал во својот живот. Ниту во еден момент Аќимовиќ не покажувајќи каење или колебање за она што го сторил, завршува сам во својот стан, помеѓу неговите дела, симболично предавајќи се на македонската историја есента 1987 година.

ПОЛИТИЧКИТЕ ПОГЛЕДИ НА ВИКТОР АЌИМОВИЌ НИЗ ЖУРНАЛИСТИЧКАТА ДЕЈНОСТ И КОРЕСПОНДЕНЦИЈАТА

“ Во научните прашања, стекнатите убедувања имаат своја моќ и најнеточните прашања кога еднаш ќе пуштат корени, едвај е можно со голема мака да се соборат,” и “Повторувањето на едно мислење, па макар тоа било погрешно, а прикажувано како вистина, за многу луѓе станува вистина, на што тие најмалку можат да се спротивстават, особено ако зад таквите мислења стојат авторитетите на науката: професори, доктори на науки и академици”.

Овие две мисли стојат запишани со машина, на едно мало ливче во архивскиот фонд *Виктор Аќимовиќ*. И покрај тоа што не се знае со сигурност дали се ова мисли произлезени од Виктор или од некој друг, ги имаат универзално и севременско значење, но фактот што тие се најдени во неговата пишана оставнина, му служат кајо основно мото во животот и имаат свое специфично значење. Попродлабоченото истражување на животот и дејноста на Виктор Аќимовиќ покажува дека имаат директна поврзаност со овие две констатации и се поврзани со неговото животно искуство и погледи. Овој македонски новинар сепак имал верба во пишаниот збор и покрај тоа што тој во неговиот живот бил попречен слободно да се изјаснува. Неговата судбина е всушност испишана во тие две мисли, па сепак иако вистината

тешко го пробива својот пат, со ова малечко ливче како да сакал да остави порака до нас и до идните генерации и потајно негде длабоко во себе верувал дека неговата вистина ќе ја здогледа светлината на денот.

Политичките погледи на Виктор Аќимовиќ најдобро се огледуваат токму во неговата журналистичка дејност. Но неговата дејност како новинар била грубо прекинувана во сите периоди од страна на режимите во кои бил принуден да работи. Неговата огромна љубов кон новинарството како професија од која егзистирал, од една страна, и неговите написи за сестрана афирмација на Македонија од друга страна, се коселе поради дијаметрално спротивните гледишта на актуелните власти во чие време живеел и работел Аќимовиќ и многумина слични како него. Поради овие причини континуитетот на новинарската дејност е прекинувана за пократко или подолго време.

Сепак Аќимовиќ, во периодите кога му било забранувано и оневозможувано да се занимава со својот животен позив, успева да се пронајде во фотографијата и аматерскиот филм, каде постигнува врвни резултати.

Журналистичката дејност на Виктор Аќимовиќ, може временски да се подели на четири периоди: 1) периодот од 1934 до 1939 год.; 2) 1942 год.; 3) од 1944 до 1948 год. и 4) 1980 до 1987 год.

Секој од овие периоди има свои специфики и благодарейќи на прогресивните ставови на Виктор Аќимовиќ, неговите новинарски записи и фоторепортерски белешки се од исклучително значење за македонското новинарство.

Првиот период (1934 - 1940) Борба за национални и социјални права историски е сместен во време кога вардарскиот дел на Македонија е во склоп на Кралството Југославија и е поврзан со почетоците на новинарската дејност на Аќимовиќ до неговото брзо вивнување во еден од најпрогресивните новинари во Македонија.

Своите први новинарски обиди Виктор ги прави во својот роден град Тетово каде во локалниот весник *Глас Полога*⁷⁹, го свртува вниманието на

⁷⁹ В. А. О златној омладини, Глас Полога, 18. 08. 1934, 3; Истото, Радничке невоље, 11. 08. 1934, 2.

себе со написи во кои ја критикува тешката социјална положба на пониаките слоеви во градот. Во услови на мошне ограничена демократија, пред се со нерешеното национално и социјално прашање, кога секоја критика на таквата состојба значела, соочување со великосрпскиот режим а со тоа и соочување со тешки затворски казни, младиот Аќимовиќ, како ретко кој новинар во Македонија во тоа време, се карактеризира со остро перо, а новинарскиот позив го става на пиедесталот, како еден од најзначајните сегменти на демократската слободна мисла, со сите ризици кои ги носи истото.

На 01. ноември 1934 год. излегува од печат првиот број на *Тешовске Новине*, како независен задружно книжевен лист. Сопственик и уредник на овој весник е Виктор Аќимовиќ. Како уредник се јавува и Боро Атковиќ.

Во воведниот збор се потенцира дека за покренувањето на овој весник не ги поведувале материјалните интереси туку единствено чистата љубов кон родниот крај и самата потреба од еден ваков весник. Освен тоа уредниците изјавуваат дека нема да служат на никакви задкулисни ветувања на поединци и дека весникот ќе се бори против секаква корумпираност, за заштита на сиромашните, да се пишува објективно и т.н.

Виктор Аќимовиќ кој уште во школските клупи во Крижевци идеолошки се пројавил како социјалист, тоа го потврдува и низ овој весник.

Ваквата намера на уредниците се чувствува низ текстовите уште во првиот број, што било доволна причина Државното обвинителство во Тетово уште истиот ден на издавањето на овој весник да покрене обвинителен акт, на тоа Првостепениот суд во Тетово одговорил позитивно и донел решение за забрана на весникот *Тешовске новине*. Во образложението на ова судско решение наведени се неколку причини за тоа. Во воведниот збор судот наоѓа кривично дело во реченицата дека весникот ќе се бори против корумпираноста, заштита на сиромашниот човек, бојкот на неправдата со што се давало впечаток дека корупцијата фатила големи чекори дека поради тоа сиромашните трпат и дека сето тоа повикува на некој начин на бунт против јавните органи на власта.

Како втор грев на Аќимовиќ и Атковиќ се посочува текстот за Русија која тие ја оквлификувале како “мајка на словенството” и други пофални зборови, на што, според судот, авторите на индиректен начин создавале

расположение дека комунистичкиот систем во Русија во тоа време е позитивен иако тој е спротивен и не се признава од страна на југословенските закони.

Судот наоѓа антидржавни елементи и во текстот во кој авторот Аќимовиќ пишува за експлоатацијата на природните богатства на регионот од кој најголема корист имаат препродавачите а селаните остануваат со празни раце.

И покрај забраната на првиот број и во следните броеви Аќимовиќ продолжува да пишува за тешката положба на тутунарите, селаните, девијантните појави во општеството. Поради тоа наскоро следело забрана и на третиот број од весникот *Тетовске новине*.

Во петтиот број од 06. декември 1934 година, се среќава статија под наслов” *Тетовска омладина треба да ступи под зашитама Југословенске народне странке*”, потпишана од Виктор Аќимовиќ, со што се гледа неговата политичката определба во овој период. Тој всушност станува еден од основачите на оваа партија во Тетово, која во својата програма се залага за поголеми права и подобра економска положба на работниците, занаетчиите и земјоделците, слобода на изјаснувањето, слобода на печатот, независноста на судовите, деполитизација на државните службеници, широка административна самоуправа и т.н. Сите овие определби се слични на дотогашните јавни заложби на Аќимовиќ, во одсуство на забранетите социјалистички или прокомунистички партии. Со ваквата програма Југословенската народна партија спаѓала во редот на подемократските партии кои легално функционираше во тој период.

И во следните броеви, весникот *Тетовске новине* продолжува да ја критикува општествената ситуација особено во Тетово. Често на удар на критиката се народниот пратеник од Тетово, како и општинските власти⁸⁰.

Конечно на 23 февруари 1935 година⁸¹ Државното обвинителство по повод излегувањето на десеттиот број на *Тетовске новине*⁸², носи решение за негова забрана и издало наредба да се заплени целокупниот тираж на овој

⁸⁰ Истото, бр. 7 - 9, 05. 01. 1935, 5.

⁸¹ ДАРМ, Одд. Тетово, Виктор Аќимовиќ, Решење КШТ. 2/ 35, 13. 02. 1935 г. Првостепени суд Тетово.

⁸² Тетовске новине, Тетово, 21. 02. 1935г.

број. Основна причина за тоа, според државниот обвинител, е јавниот повик во весникот до селаните да не ги плаќаат таксите кои многу им го отежнуваат и онака тешкиот живот. Во тие текстови обвинителот јасна намера на авторот, еден дел од сталежот да го предизвика против јавните установи и граѓаните да не ја извршуваат својата должност кон нив.

Во октомври 1935 година, Аќимовиќ, на насловната страница во списанието *Вардар*⁸³ повторно ја третира социјалната проблематика и тешкиот живот на тутунарите, а во 1937 година во весникот *Глас Полога*, во времето кога работи во Тутунската станица Тетово, го третира прашањето за поквалитетното производство на тутунот во повеќе наслови⁸⁴. Истата година се појавува со наслов *Туберкулозата - социјална болест на ѝонискиите оѝшѝесѝвени слоеви*.⁸⁵

Антирежимската и прокомунистичка дејност на Виктор Аќимовиќ продолжува и во следните години и како континуитет на неговата дејност, неможејќи да печати свој весник во Македонија, односно Тетово, тој истото го прави во Марибор, Словенија, каде што успева да го отпечати првиот број на *Јужна стварност*⁸⁶, кој речиси целосно во неговите текстови е посветен на Македонија.

Според сеќавањата и искажувањата на Виктор Аќимовиќ⁸⁷, во текот на 1939 година, кога започнува и Втората светска војна, во тагашна Југославија се појавиле повеќе напредни весници кои ги истакнувале националната и социјалната борба, Во Македонија пак се уште недоволно се пишувало јавно за тие прашања, што било мотив повеќе за Аќимовиќ. Врв на ова незадоволство предизвикало предавањето на српскиот академик Никола Вулиќ во *Српскиот културен клуб* на тема *Јужна Србија или Македонија* во

⁸³ Виктор Аќимовиќ, Производња дувана је нерентабилна - изјављују произвоѓаќи, Вардар, Скопје, 02. 11. 1935, 1.

⁸⁴ Виктор Аќимовиќ, Дуванско питање и негова важност у привреди југа, Глас Полога, Тетово, 18. 09. 1937, 4; Истото, Дали је производња дувана рентабилна, Глас Полога, 25. 09. 1937, 4; Истото, Погрешне и рђаве методе у раду за добивање нових дуванских типова, 02. 10. 1937, 4; Истото, Перспективе будуће дуванске производње на Југу, 25. 12. 1937; Истото, Пред једном одлуком Монопола, која се ускоро треба привести у дело, 17. 12. 1938, 4.

⁸⁵ Виктор Аќимовиќ, Туберкулоза - социјална болест нижих друштвених слојева, Глас Полога, Тетово, бр. 209, 29. 05. 1937, 2.

⁸⁶ Јужна стварност, лист за сва културна питања Македоније, бр.1, Децембар, 1939. Весникот е заведен во одделот за ретки наслови при НУБ, РР III 30/1939.

⁸⁷ Иван Катарџиев, За весникот Јужна стварност, Историја, бр. 2, 1971, 112 - 115. (Излагање на Виктор Аќимовиќ во врска со издавањето на весникот "Јужна Стварност", магнетофонска снимка.).

која тој прави обид за тотално негирање на постоењето на Македонија и македонскиот народ и нивно преименување во Јужна Србија и Јужносрбијанци, кое било и објавено во некои весници. Ова предавање предизвикало бура од негодувања во Македонија, но ваквите ставови не можеле да се објават во дневниот печат. Затоа Виктор Аќимовиќ се нафатил тоа да го презентира во јавноста. Тој стапил во контакт со уредниците на тогашниот незваничен орган на Комунистичката партија во Скопје, *Наша Реч*, Алексиќ и Мацура, но неговите уредници не се согласиле со неговиот предлог, плашејќи се дека набрзо истиот ќе биде укинат, а тие затворени и со тоа нема ништо да се постигне. Но, Виктор поведен од еден пример во Словенија каде што 30 потписници објавиле еден јавен проглас со прогресивна и антирежимска содржина, не се откажал од првичната идеја.

Некои околности оделе во прилог на реализирање на викторовата идеја. Во Словенија се наоѓал неговиот тест кој решил материјално да го подржи издавањето на весникот *Јужна стварност*. Во Словенија, покрај тоа не биле многу запознати со политичките проблеми во Македонија, што секако одело во прилог на Аќимовиќ. Таму, со помош на истакнати прогресивни луѓе како што биле Вито Крајгер, народен херој, загинат во НОВ и Лео Новак, подоцна во 1941 година стрелан во Грац и уредникот на *Делавска тискарна*, Виктор Ержен на Виктор Аќимовиќ кој му ги наплатил само трошоците за печатење и едномесечната подготовка на весникот, успеал да го отпечати во три илјади примероци. Покрај првиот број подготвени биле и другите два за кои исто така биле покриени трошоците за печатење. Така на пример во вториот број бил припремен текстот на Манифестот на Крушевската република на македонски јазик, за традициите на Француската револуција и Илинденското востание, потоа статии за проблемите на работниците и земјоделците во Македонија, а од областа на културата биле подготвени да се препечатат неколку песни од стихозбирката *Бели Муѓри* од Кочо Рацин.

По излегувањето на весникот, според законот, Виктор Аќимовиќ предал 7 примероци на Јавното обвинителство во Марибор и не чекајќи го одговорот од него и од полицијата весникот бил подигнат од печатницата и однесен во станот на Марија Скорбишек. Од тука весникот бил растуран на

повеќе места низ Југославија како и во Македонија каде на адресантите им се испраќани по 5 до 10 примероци со молаба да ги растураат меѓу своите пријатели⁸⁸.

Овој весник бил дефиниран како Весник за сите културни прашања во Македонија. И навистина весникот третира повеќе прашања од животот во Македонија како што се театарот, литературата, потоа политичките и социално-економските прашања. Тука ги издвојуваме насловите: *На љуџу нормализовања нашеџ унуџрашњеџ љолийичкоџ живоџа*, каде што Аќимовиќ ја критикувал диктатурата на кралот, гушењето на основните демократски права, профашистичката политика на Владата на Стојадиновиќ. Притоа се изразува некаква надеж за подобра иднина после спогодбата Цветковиќ-Мачек, дека покрај Хрватска ќе се реши и прашањето за Македонија, Аќимовиќ го пренесува мислењето на народот дека Вардарската бановина која се простирала се до Лесковац на север не е ниту економска ниту политичка целина и дека треба таа Бановина да се сведе во рамките на Македонија. Вториот поважен наслов е *Македонска сџварностџ у свеџлостџи бројева* во кој низ бројки се пренесува мошне тешката социјално-економската состојба на широките маси, особено на невработените, работниците во монополите, земјоделците, како и раширените епидемии предизвикани пред се од мошне нискиот стандард на живеење.

Но она што особено се издвојува во овој весник е секако отвореното писмо на Виктор Аќимовиќ до српскиот академик Никола Вулиќ, како реакција на неговиот текст под наслов *Јужна Србија или Македонија* во белградското списание Време од 16. 11. 1939 година. Во ова отворено писмо Виктор Аќимовиќ јавно говори за постоењето на Македонија и македонскиот народ и дека на овие простори не постои Јужна Србија или Србија. Односно таквите тврдења на академикот Вулиќ, Виктор ги оценува како интелектуално бедни кои немаат своја научна поткрепа и дека неговиот напис ни малку не е научен, туку имал сосема друга конотација и цел. Со тоа Виктор оценува дека акдемикот Вулиќ дозволил неговиот научен авторитет да го стави во служба на мистификаторство и задкулисноста, а ако Вулиќ навистина стои и понатаму на тоа становиште, тогаш со жалење го осудува, со

⁸⁸ Истога, 115.

што тој како академик самиот себе се бламира и се става во положба на македонски провокатор. Ова го поткрепува и со искажувањето дека македонскиот народ со голем револт го примил ова излагање на српскиот академик и сосема е јасна неговата тенденција.

Впрочем Аќимовиќ, му предлага на академикот овој текст да се објави во некое научно списание каде што ќе приложи и докази, со што се алудира дека овој текст е всушност само политички памфлет. Затоа до него го поставува и прашањето, дали навистина Вулиќ не знаел дека Македонија постоела и постои и дека не постои Јужна Србија. За тоа Виктор тврди дека постојат многу докази и дека за тоа е многу пишувано.

На крајот од ова отворено писмо Аќимовиќ како заклучок го пишува следното: “ Никој на Македонија не може да и го оспори името, како што не може да се оспори индивидуалноста на српскиот, словенечкиот, хрватскиот народ на Југославија, а за тоа самиот македонски народ многу добро знае и како таков се чувствува (иако, Вие како академик, не го знаете она што го знае просечниот жител на Македонија), бидејќи националното прашање на Македонија било а и сега е отворено.

Според тоа, г-не Вулиќ, Македонија постои, а постои затоа што (што мислите) постои и македонски народ . . .”⁸⁹

Во весникот *Тешовске новине*, кој бил под силна контрола на локалните власти и во кој Аќимовиќ во своите текстови бара компромис со власта и каде се наведуваат и цитати од починатиот крал Александар, од кои може да се изведе заклучок дека кралот се грижи. Тие зборови на грижа за својот народ, според Аќимовиќ не се спроведуваат во пракса. Во *Јужна стварност*, за разлика од *Тешовске новине*, Аќимовиќ безкомпромисно ги напаѓа властите во сите поважни домени од живеењето.

Со погоре наведените ставови по националното и социјалното прашање Виктор Аќимовиќ застанува во редот на најнапредните сили во борбата за национална и социјална слобода на Македонија во тоа време. Всушност развојот на социјалната и националната мисла кај Аќимовиќ се одвива паралелно со истиот развој кај Кочо Рацин, Венко Марковски, членовите на Македонскиот литературен кружок, Васил Ивановски и др.

⁸⁹ Виктор Аќимовиќ, *Јужна стварност* . . . цит весник, 2.

Додека, на пример Аќимовиќ во 1934 и 1935 година со својот весник *Тейшовске новине* јавно и отворено се бори против социјалните неправди во Кралството Југославија, Рацин соработувал со списанието *Искра* на истата тематика (1934 г.). Дури, Виктор прави обиди и за социјална поезија и тоа на локален тетовски говор со објавувањето на песната *Реч на ѓурбейчија шћо рабоџа за форда*, во прогресивниот новосадски весник *Наш Живот*⁹⁰ во 1937 година, кога далеку понадарениот за поезија, Рацин, две години подоцна ја објавува стихозбирката *Бели Муѓри*, со социјална тематика на македонски јазик.

Значи, преодот од отворена социјална кон национална борба кај овие двајца напредни македонски дејци оди речиси паралелно, за да на крајот, од различни места и различни ситуации заеднички да реагираат на ненаучната статија на академикот Никола Вулиќ, со што, покрај неколку други паралелни реакции на истата тема⁹¹, застанале на чело на заштитата на македонските национални интереси, кои во дадениот момент одиграле мошне значајна историска улога. Намерата на Аќимовиќ да објави неколку песни на Рацин во *Јужна Стварност*, само ја потврдува блискоста на идеите на овие двајца македонски револуционери, за да на крајот имаат и средба како затвореници во логорот Ивањица - Меѓуречје, поради речиси идентични причини⁹².

Весникот *Јужна Стварност* на Виктор Аќимовиќ имал силен одглас во Македонија и со голем интерес ќе бил проследен од македонската јавност⁹³ но и од воените власти на Кралството Југославија во Македонија⁹⁴.

Така, во писмото на Штабот на Брегалничката дивизиска област од Штип од 18. декември 1939 г. упатено до Генералштабот на Командата на

⁹⁰ “Наш живот”, II, 13, Нови Сад, 01. 12. 1937, 8; Блаже Ристоски, Македонски стих 1903 - 1941, кн. 1., Мисла, Скопје, 1980, 177.

⁹¹ Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и национална држава, том втори, Одговор по повод објавена статија на професорот Никола Вулиќ, Универзитет Св Кирил и Методиј, Скопје, 1981, 176 - 180; Истото, Дискусија со професорот Никола Вулиќ за прашањето на Македонија, 158 - 162.

⁹² ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК. 4, Писмо до Страхил Гигов од Виктор Аќимовиќ, Скопје, 08. 10. 1976.

⁹³ Иван Катарциев, За весникот Јужна стварност, Историја, Скопје 1971, 123 - 124 ; ДАРМ Одд. Тетово, цит фонд, 34.

⁹⁴ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, . . . , цит. фонд, АК-1, АЕ-1, Штаб, брегалничке дивизиске области, Штип, бр. 509, 18. 12. 1939; Иван Катарциев, цит. дело, 124 - 125; Иван Катарциев, цит. дело, 123 - 126, (Војноисториски институт Београд, Пописник, 17 К. 31 Ф-3, рег. бр.41, пов. бр. .Г. об. 1898, 28. 12. 1939.)

третата армиска област со го информира за еден леток под наслов “ До сите Македонци.“ и за содржината на весникот *Јужна сѝварносѝ*, за кој тврди дека “на 14 декември во девет часот, некој си господин Стојановиќ донсе во Штабот еден примерок на весникот *Јужна сѝварносѝ* - весник за сѝше кулѝурни ѝрашања на Македонија, кој излегува два пати месечно и го уредува Виктор Аќимовиќ”.

Потписникот на овој документ Командантот дивизискиот генерал Драг. Д. Пандуровиќ издвојува неколку наслови со кои јасно се гледаат македонските национални гледишта и цели на овој весник⁹⁵.

И како закључок на крајот од ова писмо меѓу другото се вели: “Од споменатиот весник се гледа дека со сета сила се работи и агитира на Македонскиот народ, за создавање на автономија на Македонија. Се напаѓа власта и српските политичари, кои се наметнати на Македонскиот народ и т.н.

За предното е известен началникот на Велешкиот округ поради превземање на мерки и сузбивање на ширењето на наведениот весник и леток.”

Весникот имал силен одзив во родниот град Тетово. Затоа Околискиот началник со седиште во Тетово донел одлука⁹⁶ за протерување на Виктор Аќимовиќ од Тетово и барал да му се одреди друго место за престој и живеење. Во образложението на оваа одлука меѓу другото стои дека излегувањето на овој весник имало влијание во пореметувањето на јавниот

⁹⁵ а) “Од Вардарска бановина од Ј.Р.З. по повод сенатските избори, и тоа што и покрај едногласната одлука на Македонските земјоделци на минатите избори да се кандидира за сенатор велешки земјоделски кандидат, главното водство определило друг. Сите овие политички случувања го убедиле народот дека е потребно самостојно да настапи преку своја партија на работниот народ.

б) Потребни ни се повереници за агитација на сите места во Македонија.

в) Во листот е објавена фотографија на Христо Ботев, под наслов *Хрисѝо Боѝев балкански револуционер, ѝоеѝ и новинар*.

г) Ширете ја *Јужна Сѝварносѝ*. Испратете ни ги адресите на пријателите за кои мислите дека ќе бидат претплатени.

д) *Јужна Сѝварносѝ* е најобјективниот весник на југот.

ѓ) Формирање на фонд *Јужна Сѝварносѝ*.

ж) Во Словенија е направен обид да се формира *Звеза делавнеѝа ѝудсѝва*.”

⁹⁶ Истото, Срески начелник, Тетово, Одлука пов. бр. 124/40, 20. 01. 1940.

ред и мир и дека според изјавата на казнетиот Аќимовиќ, идеата за издавање на весникот *Јужна Стварност* со сепаратистичка содржина ја добил од познати сепаратисти во Тетово. Покрај Виктор Аќимовиќ, биле уапсени и други тетовчани, при што се извршени и повеќе претреси и кратки апсења на луѓе а меѓу нив и на еден од првите социјалисти и синдикалисти во градот Трпко Стаматовски⁹⁷. Дека весникот бил читан и препорачуван од младите прогресивни луѓе во Тетово особено меѓу приврзаниците на комунистичката партија, потврдува во своите сеќавања и Томо Софрониевски Думпа, борец од Тетово. Според него во 1939 и 1940 година свое влијание имале напредно ориентираните луѓе кои се собирале во читалните, на излетите каде растуруле весници како “Раднички тједник”, “Наша реч” и “Јужна стварност”⁹⁸.

Значењето на овој весник и особено отвореното писмо на Виктор Аќимовиќ до академикот Никола Вулиќ е големо за историјата на македонската национална мисла. Неговиот автор со тоа застанува во редот на најзначајните имиња од тој период, дотолку повеќе што неговото семејство децении наназад работело во ширењето на српската национална пропаганда во Македонија, а Виктор се издигнал над сите тие несреќи на својот народ увидувајќи ја вистината, останувајќи верен на истата.

Последиците од пишувањето и објавувањето на оваа статија во весникот, биле брзи. Виктор Аќимовиќ бил уапсен и спроведен во логорите Меѓуречје - Ивањица и Билеќа⁹⁹. Таму главната невоља Аќимовиќ ја доживува со затворениците во т. н македонска соба, кои според Страхил Гигов и Боро Чушкар го откриле како провокатор и шпиун.

Периодот од 1934 година, кога Аќимовиќ за прв пат се пројавува со прокомунистички идеи, па се до 1941 година, кога веќе прераснува во истакнат комунист со мошне изградено македонско национално чувство, претставува еден силен континуитет на неговата прогресивна дејност во Тетово и Македонија. Сепак и покрај тие активности кои за многу негови истомисленици никогаш нема да бидат достижни, новата генерација напартиски активисти во Тетово, со резерва се однесувала кон него, а тој

⁹⁷ ДАРМ, Одд. Тетово ЦК на СКМ, Историско одделение, Стенографски белешки од состанокот со учесниците во Народноослободителната борба во Тетово, Тетово, 1955, 183.

⁹⁸ Исто, 21.

⁹⁹ Види: Животниот пат на В. А.

заедно со уште некои луѓе во градот биле нарекувани како “самостојни комунисти”¹⁰⁰.

Втор период (1942)

По капитулацијата на Кралството Југославија, Виктор Аќимовиќ со своето семејство се преселил во Скопје, каде што работел како агент на Руската известителна служба, а соработувал и со членови на југословенската комунистичка партија¹⁰¹. Поради своите антифашистички активности, осуден е во отсуство од италијанските окупациони власти во отсуство на две години затвор.

Во овој период Аќимовиќ прави мали новинарски обиди за бугарското списание *Литературен глас* од Софија¹⁰², во кое известува и дава свој критички осврт за Втората општа уметничка изложба на уметниците од Македонија, во Скопје во 1942 год. Во овој напис се споменуваат познатите имиња на современата македонска ликовна уметност, како што се Никола Мартиновски, Тома Владимирски, Димитар Кондовски, Кераца Висулчева, потоа скулпторот Димитар Годоровски и др. Покрај општата оценка за изложбата, која според Аќимовиќ, била “на многу ниско ниво и идеолошки празна”, тој дава и свое гледиште за Македонија како неисцрпен мотив за уметниците. Тој бара повеќе од македонските уметници, освен она што тие го изложиле на таа изложба. Во целиот негов текст не го употребува името на државата Бугарија, под чија окупација се наоѓала Македонија, ниту пак терминот Бугари. Секаде исклучиво ги употребува термините Македонија, Македонци, македонски човек (човек - Македонец) и тн. Со тоа Аќимовиќ вешто го избегнува можното поистоветување на Македонија и Македонците со Бугарија и Бугарите и на непосреден начин ја потенцира македонската посебност.

Вториот текст, објавен во овој весник се однесува на Карпошовото востание, и на неговиот водач Карпош.¹⁰³

¹⁰⁰ Изјава на Драго Симовски Драгулинка (1920), пензионер од Тетово; ДАРМ, Одд. Тетово, ЦК на СКМ, Историско одделение, . . .цит. фонд, 7.

¹⁰¹ Истото.

¹⁰² ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК- 4; Викторъ. Акимовъ, Втората обща изложба на художници отъ Македония, Литературенъ Гласъ, София, бр. 597, 1942;

¹⁰³ Истото, Карпо - краљ од Куманово, бр. 593, 1 - 2.

Трет период (1944 - 1948) Афирмација на македонската држава и нација.

Во 1944 година, Виктор Аќимовиќ се приклучува кон единици на Народноослободителната војска и партизанските одреди на Македонија и еден од фоторепортерите на Главниот Штаб. Во периодот од последните воени операции за ослободување на Македонија, Аќимовиќ прави голем број на снимки кои се мошне интересни за македонската историска наука¹⁰⁴. Сепак, во вој период, паѓа во немилост кај мајорот во македонската војска Боро Чушкар, од која според Аќимовиќ, едвај се спасил од физичко уништување¹⁰⁵.

Уште веднаш по ослободувањето, Аќимовиќ, од страна на властите на младата македонска држава е дистанциран и не можел во Македонија да работи како новинар, иако веќе не работел како агент на НКВД. Токму затоа во 1945 и 1946 година Аќимовиќ работи како дописник од Македонија и Албанија за белградска *Полиџика*, но и од таму му откажуваат соработка зошто од крајот во 1946, 1947 и 1948 година работел како дописник од Македонија за словенечки и хрватски весници. Една од главните причини за дистанцирањето на Виктор Аќимовиќ од страна на властите била блискоста на неговите ставови со ставовите на Кочо Рацин, Антон Панов, Павел Шатев и други кои воедно биле и негови блиски пријатели. Заедничкото на оваа група луѓе во која спаѓа и Аќимовиќ е нивното нагласено залагање и застапување на македонските интереси, при тоа не почитувајќи ги политичките процеси кои полека но сигурно се наметнуваа во Македонија од страна на највисоките федерални власти во Југославија. Неговите дела покажуваат дека тој всушност е приврзеник на онаа струја на македонски револуционери и дејци како што се Методија Андонов Ченто, Павел Шатев, Панко Брашнаров, Петре Пирузе, Димитар Влахов, Богоја Фотев, Кирил Петрушев и плејада други прекалени борци кои паднаа како жртви на теророт на југословенските и македонските власти а беа обвинети и сурово казнети со образложение дека се македонски шовинисти. Всушност, главните

¹⁰⁴ Истото, АК - 13; АК - 14; АК - 15; АК - 16; АК - 17; Конотека Р. Македонија, Фототека, Виктор Аќимовиќ, 319 АЕ.

¹⁰⁵ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК - 4, писмо до Боро Чушкар, Марибор, 25. 01. 1954.

разидувања биле во тоа што овие докажани македонски револуционери се држеле до одлуките на првото заседание на АСНОМ, преку кои Македонија се дефинира како дел од Југословенската федерација, но со нагласени државни белези меѓу кои за полабава федерација, за своја надворешна политика посебен буџет, отвореното прашање за обединета Македонија во склопот на федерацијата, а кај некои од нив и спроведување на систем сличен на западните демократии¹⁰⁶. Дека Виктор Аќимовиќ бил близок до ставовите на т.н. *ченџовисџи*, се чувствува и во неговите новинарски написи.

Во периодот по ослободувањето на Македонија, иако резигниран и разочаран од односот на македонските власти кон него и кон некои негови пријатели-истомисленици, Виктор Аќимовиќ во написите за Македонија кои ги испраќал и кои се објавувани во српските и словенечките весници, пишува со голема љубов кон својата татковина. Посебно во 1945 година, кога бил сведок на едно историско време во кое секојдневно се случувале судбоносни настани за македонскиот народ од трите дела на Македонија, тој буквално го преплавува највлијателниот весник во тогашна Југославија, *Полиџика*, со информации од сите делови на Македонија.

Неговите написи се во служба на афирмирање на Македонија и македонскиот народ пред тогашната југословенската јавност која мошне малку знаела за македонската историја и вредности. Во овие текстови се чувствува слободниот дух на Македонија кога за првпат можело да се зборува и пишува за Македонците од сите делови на етничка Македонија, за нивните заеднички стремежи, заедничка судбина и за проблемите со кои се соочувале во тој период. Можноста да се сочувствува со своите сонародници и стремежот за меѓусебно културно комуницирање и помагање, кој се развил уште за време на Кресненското и Илинденското востание, а бил грубо спречуван од балканските режими на соседните народи во првата половина на XX век, повторно се изродила во Народноослободителната борба во Втората светска војна. Но ваквото слободно изразување траело мошне кратко согласно со југословенската надворешна и внатрешна политика до 1946 година, диктирана од Белград кога заедно со струјата од македонското раководство на чело со

¹⁰⁶ Виолета Ачкоска, Никола Жежов, Репресија и репресираните во најновата македонска историја, Макавеј, Скопје, 2005 г.

Лазар Колишевски ги елиминира сите приврзеници за посамостојна политика на Македонија на чело со првиот претседател на АСНОМ, Методија Андонов Ченто¹⁰⁷.

Од насловите кои ги пишувал за весникот *Политика* од Белград, може да ги издвоиме оние за судењето на остатоците на големобугарскиот фашизам и великосрпскиот шовинизам, написите за злосторствата врз Македонците во Грција, за состојбите во Албанија и Бугарија со посебен осврт кон македонското прашање во Бугарија, за настапите и интервјуата на високите југословенски, бугарски и македонски функционери во Македонија¹⁰⁸, а кои ја отсликуваат состојбата на клучниот период за создавањето на македонската држава. Пишувал и за годишниците на познатите македонски револуционери и дејци како што се Гоце Делчев¹⁰⁹, Павел Шатев со неговите другари гемиции¹¹⁰ и Кочо Рацин¹¹¹. Направил поопширна репортажа за првото гостување на Македонскиот народен театар во Белград¹¹², репортажи за специфичностите на Македонија во списанието *Дуга*, како што се жетвата на оризот, ловењето на риба со помош на кормораните на Дојранското езеро, за афионовите тутуновите и памуковите полиња полиња, пропратени со интересни фотографии¹¹³ и сл.

Повеќето од овие написи не се само известување за настаните во Македонија, туку повеќе запознавање на српската и југословенската јавност

¹⁰⁷ Истото; Михајло Миноски, Авнојска Југославија и македонското национално прашање (1943 - 1946), Менора, Скопје, 2000 год.

¹⁰⁸ В. А. Никакве махинације не могу нас спречити у изградњи снажне Демократске федеративне Југославије, 12. 10. 1945, 1; Истото, Говор Димитра Влахова, 12. 10. 1945, 3; Истото, Свечан дочек бораца чедрдесет осме македонске ударне дивизије у Скопљу, 29. 06. 1945, 5; Истото, Деветти септембар - празник слободне отечественофронтоске Бугарске; 09. 09. 1945, 3;

¹⁰⁹ В. А., Прослава 43 годишњице погибије бораца за слободу Македоније Гоце Делчева, Политика, Београд, 08. 05. 1948, 5.

¹¹⁰ Виктор Аћимовић, Три месеца пре Илинденског устанка солунским улицама праштале су бомбе младих македонских револуционара, објављујући целом свету да један измучени народ тражи право на живот и слободу, Политика, Београд, 02. 08. 1945.

¹¹¹ В. А. Коста Рацин, песник и борац за слободу македонског народа, Политика, Београд, 12. 06. 1945, 4; Истото, Прослава 43 годишњице погибије борца за слободу Македоније Гоце Делчева, 08. 05. 1946.

¹¹² В. А., Македонско народно позориште из Скопља гостоваће у Београду од 27 маја до 3 јуна, политика, Београд, мај 1946; Прво гостовање у Београду Македонског народног позоришта, Политика, Београд, 26. 05. 1946, 7; Истото, Чланови македонског народног позоришта приказали су синоћ у Београду драму “Чорбаци Теодос” од Васиља Илског, 29. 05. 1946, 8; Истото, Београд сваке вечери срдачно поздравља македонске глумце, 31, 05. 1946, 5.

¹¹³ ДАРМ, Скопје, Виктор Аћимовић, цит. фонд, АК - 2; В. А. На македонским пољима памука, Дуга, Београд, 02. 10. 1948; В. А. Отпочела је берба памука, Дуга, Београд, бр.165;

со историјата на македонскиот народ. Имено речиси во сите написи Аќимовиќ прави опширни коментари за одредените состојби во Македонија. На пример во својот напис од 06. јули 1945 год, под наслов *После пресудата на предавничкиот македонскиот народ*¹¹⁴, Аќимовиќ, пред да даде информација за судскиот процес против челниците на бугарските фашистички окупациони власти и нивните соработници, дава еден релативно опширен новинарски коментар со навраќање кон почетоците на бугарската пропаганда во Македонија од средината на XIX век. При тоа авторот потенцира дека бугарскиот империјализам кон Македонија одсекогаш му нанесувал најтешки удари на македонскиот народ во неговата борба за слобода и за создавање на своја држава.

Тој понатаму во овој текст пишува:” Уште кон крајот на минатиот век (XIX век - Б.С.), македонскиот народ се организирал во борба против турскиот империјализам, во својата моќна револуционерна организација ВМРО. Револуционерната македонска организација, како израз на најшироките македонски маси, уште од првиот момент на своето постоење го истакна својот јасен став: Македонија како автономна единица на Балканот во своите природни географски и етнички граници: од текот на реката Места и планината Родопи и Рила до Шар Планина и реката Дрим, преку Охридското езеро и планината Грамос и реката Бистрица до Егејското море. Меѓутоа веднаш по формирањето на македонското народноослободително движење во своја тајна револуционерна организација, бугарскиот двор и бугарската реакција се обиделе да ја придобијат за своите империјалистички цели кон Македонија, а кога тоа не им пошло од рака, преминале со тактика на освојување од внатре со тоа што во тоа револуционерно македонско движење започнале да уфрлуваат луѓе кои се ставиле во служба на бугарскиот двор . . .”

Понатаму во текстот Аќимовиќ ги објаснува последиците од тоа, за да го поврзе сето тоа со последните обиди на фашистичка Германија да го врати во Македонија, како што вели тој, беспомошниот Ванчо Михајлов на чело на фашистичката бугарска реакција. Откако Михајлов увидел дека од сето тоа неможе ништо да се спроведе уште следниот ден ја напуштил Македонија.

¹¹⁴ В. А. После пресуде издајницима македонског народа, Политика, Београд, 08. 06. 1945, 6.

Токму затоа македонскиот народ бранејќи ја својата слобода со борба решила да раскине со своите предавници.

Во повеќето написи за состојбите со граѓанската војна во Грција¹¹⁵ Аќимовиќ ги пренесува крвавите настани од граѓанската војна и геноцидот на грчките сили на ЕДЕС врз незаштитеното македонско население во Егејска Македонија, како и приемот на бегалците во вардарскиот дел на Македонија. И во овие написи Аќимовиќ ги запознава читателите за историјата на Македонците во Егејска Македонија, односно дека по неуспешниот обид за елинизирање на Македонците следеле четири децении во кои се врши систематски терор над македонското население. Исто така потсетува дека во периодот по Првата светска војна кај населението од овој дел на Македонија јакнело движењето на македонската национална преродба кое се изразуvalo во ослободувањето од Бугарската Егзархија. Во исто време започнал процесот на воведување на словенските канони во црквите и македонскиот јазик по училиштата. Македонскиот јазик бил воведен во сите училишта на леринската и костурската околија. На таков начин, според Аќимовиќ: ”македонското население во Егејска Македонија започнало да се враќа на националната преродба која започнала уште во времето на *Лозариите* кои се бореле за докажување дека Македонија не е српска ниту бугарска. Тие настојувале да ја воведат македонската култура, книжевност и самостојноста на македонската црква. Сето ова се косело со интересите на големогрчките реакционери”. И оваа реакција нашла своја силна поткрепа во профашистичката влада на Метаксас кога се направени големи злосторства врз Македонците.

Во една друга статија¹¹⁶ Аќимовиќ се надоврзува на претходното со зборовите: “Резултати на таквата политика беа а и денес се: безбројни жртви на трудољубивото и мирно македонско население, спалени села и безброј вдовици и сирачиња, како и немилосрдно економско уништување на селските маси во Егејска Македонија. Само во текот на последните четири децении, од

¹¹⁵ В.А., Терор Грчких шовинистичких банди у Јејејској Македонији, Политика, Београд, 15. 06. 1945, 2; Истото, Прве групе избеглица из Јејејске Македоније стигле су у прихватилишта у Струмици и у Светом Николи, 20. 06. 1945, 3; Страховит терор фашиста над мирним грчким становништвом, 28. 06. 1945.

¹¹⁶ В.А. Пола века непрестаног и систематског терора над македонским становништвом у Јејејској Македонији, Политика, Београд, 28. 06. 1945, 2.

Илинденското востание 1903 година до денес, бегајќи пред теророт на грчките шовинисти и реакционери, населението од Егејска Македонија било принудено четири пати масовно да емигрира, оставајќи се зад себе”.

По повод судењето на некои припадници на четничкото движење во Македонија, во Скопје, Виктор Аќимовиќ прави осврт кон антимакедонската политика на четничкото и великосрпското движење и штетните последици од тоа. Исто така потсетува на обидот на Дража Михајловиќ да соработува со претседателот на фашистичката албанска управа на Косово, Џафер Дева за заедничко дејствување против македонското народно ослободително движење кон крајот на летото 1944 год. Токму затоа, Аќимовиќ констатира: “Предавничкото движење на Дража Михајловиќ за време на НОВ, и покрај сите обиди не можело да опстане во Македонија. Македонскиот народ за време на поранешната Југославија, кога српската реакција со својата безочна хегемонистичка политика ги фрли во ропство сите југословенски народи, па и српскиот, стекна горко искуство и затоа не дозволи да се заведе од лажните ветувања на Дража Михајловиќ”¹¹⁷. Сите овие историски осврти, Аќимовиќ ги објавува во период веднаш после Втората светска војна кога се уште македонската историска наука ги прави своите почетни чекори и кога Македонецот за својата историја повеќе знаел она што го читал во книгите на другите балкански јазици чии народи неблагоприятно гледале на развојот на новата македонска држава.

Како дописник од Албанија, за дневниот весник *Политика*, В. Аќимовиќ известува за изборите кои се случиле во таа земја и резултатите од тоа, како и за последиците од протерувањето на Албанците од областа Чамерија во Грција за време на граѓанската војна¹¹⁸.

Во овој период Аќимовиќ е дописник и на *Радио Белград*. Но од 1946 година весникот *Политика* и *Радио Белград*¹¹⁹, полека му ја откажуваат соработката на Аќимовиќ од истите причини како и во Македонија.

¹¹⁷ В. А., Братство српског и македонског народа продубљаваће се у заједничкој борби против фашистичких остатака, *Политика*, Београд, 23. 06. 1945, 3.

¹¹⁸ В. А. Албански народ јуче је гласао за учвршчење тековина своје борбе и за своју среќнију сутрашњицу, *Политика*, Београд, 03. 12. 1945, 5; Исто, Избори су протекли у најбољем реду; Исто, Сјајна победа Демократског фронта јасно покажује колико је албански народ спреман да изгради демократски државу - рекао је Енвер Хоџа претставницима југословенске штампе.

¹¹⁹ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК-1, Пресуда К. 139/50 од Окружниот суд во Скопје, 26.09.1950.

Така тивко бојкотиран во својата Македонија, Аќимовиќ барајќи работа и користејќи ги старите познанства во Словенија, во 1947 и 1948 година, станал дописник на љубљанскиот весник *Товариш*¹²⁰. Познавајќи го добро словенечкиот јазик Виктор пишувал за исти и слични теми за Македонија и повторно со голема љубов и со уште поопширни текстови. Такви текстови се за “Никола Јонков Вапцаров”, “Грчките насилства над Македонците од Византија до денес”, “Три години од Македонскиот народен театар”, “Оризовата жетва во Македонија”, “Нов живот во Македонија”, “Птиците им помагаат на рибарите”, “Празник на Македонската музика” (по повод првата македонска опера), еден новинарски осврт кон македонската ликовна уметност и т.н. Но тој во овој период за слични теми пишувал и за загребскиот весник *Илустрирани Вјесник*¹²¹.

Во Љубљанското списание *Товариш*¹²², во статијата за Никола Јонков Вапцаров, Виктор започнува со констатацијата дека младата македонска поезија уште на самиот почеток на својот развој со крв го плаќала своето раѓање. Во тој контекст потсетува уште на двајца големи македонски поети Коле Неделковски и Кочо Рацин кои исто така беа жртви на фашизмот. Во овој текст авторот ја запознава словенечката јавност со животот борбата и литературните дела на Никола Вапцаров и неговото значење за пиринскиот дел на Македонија и воопшто за целокупната македонска литература. Во продолжеток на овој текст е објавена и песната *Сенка* од циклусот песни за Шпанија, со словенечки препев.

Во истиот весник дава мошне опширен текст за состојбите во Егејска Македонија под наслов *Грчкиџе насилсџва од Визанџија до денес*¹²³ во кој на дава општи географски и историски податоци за овој дел од Македонија, значајни историски личности како и картата на етничка Македонија. Аќимовиќ потсетува на ослепувањето на самоиловата војска од страна на византинскиот цар Василиј. Потоа, сликовито ги опишува сверствата кои ги правеле грчките националисти од времето на Илинденското востание со грчките андарты па се до последните насилства на грчките анархисти во

¹²⁰ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК - 2.

¹²¹ Истото; В.А., Duhan, veliko bogatstvo Makedonije, Ilustrirani vjesnik, Zagreb. sept. 1948.

¹²² Ačimovič, Tovariš, Ljubljana, 1947, 743.

¹²³ Ačimovič, Grška nasilja nad Makedonci od Bizanca do danes, Tovariš, Ljubljana, 1947, 115.

Граѓанската војна. На крајот на овој текст В. А. повикува на помош од словенските земји, за да се воспостави мир и правда.

Во загребскиот *Илустрирани вјесник*¹²⁴, во статијата за Гоце Делчев, В. Аќимовиќ вели: ”Гоце Делчев е една од најкрупните личности во историјата на македонското револуционерно движење, смел борец за слободата на Македонија и политичката и социјална слобода на народот. И поради тоа неговиот дух, во кој беа отелотворени најубавите одлики на македонскиот народ, вековното тежнение за слобода и социјална правда, беше патоказ на генерациите од историското илинденско востание во 1903 па до партизанските генерации. По македонските планини во текот на тешката народно ослободителна војна се виореа знамиња на партизанските единици на кои беше испишано името на Гоце Делчев и борците умираа пеејќи ги неговите песни.” На таков начин Виктор Аќимовиќ ги запознаваше читателите во Југославија за континуираната борба на македонскиот народ во сите делови на Македонија, од турскиот период па се до неговото време.

Во периодот од 1944 до 1948 година, В. Аќимовиќ речиси немал можност да пишува на својот мајчин јазик а насловите во *Нова Македонија* се ретки како што е оној за Никола Јонков Вапцаров¹²⁵.

Четврт период (1948 - 1970) Период на изолација.

Овој период на публицистичката дејност на Виктор Аќимовиќ е прекинат во есента 1948 година кога е уапсен при обидот за бегство во Унгарија¹²⁶. По одлежувањето на затворската казна до 1952 година, освен еден краток период во 1954 година¹²⁷, кога е дописник на словенечки весници со прилози за Македонија, долги години Виктор ќе биде изолиран од својата професија. Во периодот додека е во затвор во весникот *Нова Македонија* се прават обиди за фалсификување на неговите дела. Така за отвореното писмо до Никола Вулиќ во *Јужна Сјаварност*¹²⁸ може да се прочита дека е дело на

¹²⁴ А. Аќимовиќ, *Ilustrirani Vjesnik*, Zagreb, maj 1948, 13.

¹²⁵ В. А. Никола Вапцаров - големиот македонски поет и борец, *Нова Македонија*, 28. 07. 1946. 4.

¹²⁶ Види: *Животниот пат на Виктор Аќимовиќ*.

¹²⁷ V.A. Mavrovo, *Večer*, Ljubljana, 18. 02. 1956, 5; *Praznik makedonske umetne glazbe*, Tovariš, Ljubljana, 1954; ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК - 2, Исечоци од весници од В. А.: На пиринчанам пољима; Хидрокомбинат Маврово, Црно македонско злато и др.;

¹²⁸ Неуморен општественик, *Нова Македонија*, Скопје, 19. 02. 1952, 1 и 3.

Ангел Динев, а по повод 10 годишнината од *Нова Македонија*¹²⁹, се објавуваат ексклузивни фотографии на В. А. за отпечатувањето на првиот број на овој весник, а под кои не е запишано името на фотографот.

Она што посебно го болело В. А. е секако третманот на македонските власти кон него по Втората светска војна, поточно една група високи македонски политичари која успеала да ја деградира неговата борба и заслуги, но и борбата и заслугите на плејада македонски борци и интелектуалци кои се најдоа на директен удар и беа ставени на разни изолирања, измачувања и репресии. За сето ова македонската историска наука во иднина ќе треба да даде одговор и да се дефинира вистинската улога на двете струи на македонското национално ослободително движење, како и нивната улога при создавањето на современата македонска држава.

Во почетокот на педесеттите години, во југословенските весници се објавуваат фељтони во кои се опишуваат разните успешни акции на југословенските одбранбени структури против приврзаниците на Информбирото, како дел од актуелантата политика на Југославија за одбрана од тогашната советска експанзионистичка политика. Така и Аќимовиќ се нашол на страниците на весниците Борба¹³⁰, Политика¹³¹ и Нова Македонија, окарактеризиран како шпион и непријател на својата татковина.

Високиот функционер на секретаријатот за внатрешни работи, Боро Чушкар, во новогодишниот број на Нова Македонија¹³², пишувајќи за настаните во логорот Билеќа во 1939 и 1940 година, меѓу другото го споменува и Виктор Аќимовиќ како провокатор и шпион кој бил специјално поставен во затворот од страна на властите. Во овој текст покрај другото стои: "Може ли некој да замисли човечки облик без ништо човечко во себе? Таков беше овој новинар Виктор Аќимовиќ, кој никогаш немал врска со партијата, но добро и послужи на владеачката Цветковиќева партија, како денунцијант. Со него се вршеле цели припреми. Кога дојде во логорот ни ги покажуваше ранливите нозе, ни раскажуваше за маките што ги "преживеал" во полицијата. . . Но, тој не ја научил добро својата лекција, или пак ја

¹²⁹ Десет години -Нова Македонија, Нова Македонија, Скопје, 29. 10. 1954, 16.

¹³⁰ Златко Глик, Дипломатска претставништва или шпиунски центри, Борба, Београд, 12. 12. 1951.

¹³¹ Г. Б., У стопу за њим, Политика, Београд, 11. 05. 1951, 4.

¹³² Боро Чушкар, Сек'авања од логорот Билек'е, Нова Македонија, 1, 2, 3. 01. 1954, 5.

заборавил? Редовно пишуваше писма многу долги. Случајно видовме некои фрагменти и посомневавме. Привардивме и откривме: шефот му бил во управата на град Белград. Се разбира некои добро го натепаа. . . Сепак на крајот го исфрливме од собата и утредента го пуштија. Сигурно повеќе не постоеше “резон детр” и понатаму да остане. Го викавме “Бухол””.

На ваквите наводи, Виктор Аќимовиќ брзо реагираше со писмо¹³³ до Боро Чушкар во кое жестоко и со многу аргументи го обвинува дека написот во Нова Македонија е невистина и дека сето тоа е всушност 15 годишна лична заложба на Чушкар за физичко уништување на Виктор.

Во писмо на Виктор до Чушкар, јасно му дава на знаење дека многу знае за неговите дејности во периодот пред војната и за време на војната а кои можат да бидат една од причините зошто Боро Чушкар бил против него. Така Аќимовиќ го потсетува Чушкар дека тој пред војната бил активен член и приврзеник на Стево Трифунац, лидер на српската Радикална партија во Скопје. Во логорот Билеќа во 1940 година Чушкар бил еден од најголемите противници на Аќимовиќ а веднаш по бугарската окупација истиот бил вработен како чиновник во фашистичката администрација на скопската општина под заштита на Спиро Китинчев. Во тоа време, Аќимовиќ го потсетува Чушкар дека случајно се сретнале во ходникот на општината и дека вториот изрекол една закана кон Аќимовиќ. Исто така го обвинува дека во тој период Боро Чушкар одбил да му помогне на Антун Колендиќ, познат комунист кој бил во голема опасност, да го заштити во својот дом, иако му бил другар и дека наместо него тоа го направил еден капиталист кој сепак бил човечен и го криел истиот со месеци.

Во есента 1944 година, кога Боро Чушкар веќе бил мајор во македонските единиците на НОВ, на ослободената територија во Горно Количане, по негов налог, В. Аќимовиќ бил затворен и дека благодарјеќи, според Виктор, на некои разумни луѓе не станал негова жртва, да биде физички уништен. И на крајот после 14 години од времето на логорот Билеќа, Аќимовиќ го обвинува Чушкар дека и неговиот атак во весникот е само

¹³³ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК - 4, Писмо до Боро Чушкар, Марибор, 23. 01. 1954.

континуитет, односно “ логичката врска на неговата пакосна нитка која во разни интервали и разни ситуации се повторувала”.

Виктор, пишувањето на ова писмо го објаснува поради големите последици од сето тоа, кои ги трпеле тој и неговото семејство:” Фамата за некаквата моја нечесност во концентрациониот логор во Билеќа, долго и упорно се ширела, а на чело на оние кои таа фама ја ширеа, секогаш беше ти. Морам да признам дека многу горчина и несреќи таа ми направи во мојот живот. И затоа нема да бидам флегматичен и спремен сум со живот да ја бранам својата чест.”

Откако му ги опишува сите свои страдања во Билеќа, Виктор прави споредба меѓу нив двајца кои 14 години пред тоа биле двајца логораша и дека по толку време едниот е функционер на секретаријатот за внатрешни работи а вториот, “шпион” и што ти не друго. Токму затоа, на крајот, со иронија и резигнираност, Аќимовиќ вели: “ Денес, после сè, се чувствувам слободен и еднакоправен граѓанин со секого, а во тој поглед и со тебе, па како резултат на тоа ќе го прочиташ и ова писмо. Совеќта ми е потполно чиста, мислам многу почиста од еден Жика Лазиќ, Жика Рафајловиќ, полицискиот писар Ѓока Костиќ, Прелиќ и уште многи други, кои мачеа голем број Македонци, кои и мене ме мачеа, а ете денеска, доколку некој од нив не умрел од природна смрт, тие претставуваат таква врста на граѓани што никаде не се споменуваат, додека јас, благодарееќи на тебе, на некој начин се глорифицирам, како јас да сум извор на сите зла и несреќи кои се срушиле не само на македонскиот народ, туку и на сите народи на Југославија. Сето ова во крајна линија не само што е бедно и жалосно, туку до несватлив степен комично и гротескно!”¹³⁴

Само по три дена, во едно друго писмо¹³⁵ до неговата сестра Ружица во Тетово за написот во *Нова Македонија* и Аќимовиќ пишува: ”Ми пишував да не се нервирам за тоа што Боро Чушкар за мене пишувал во новогодишниот број на “Нова Македонија”. Јас разбираам дека тој совет ми го даваш од најдобри побуди, но, за жал, тоа мислење со тебе не можам да го споделам, од едноставна причина што не можам да дозволам некој да ми ја валка честа на

¹³⁴ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК - 4. Писмо на В.А. до Боро Чушкар, Марибор, 23. 01, 1954.

¹³⁵ Истото, Писмо до Ружица, Марибор, 28. 01. 1954.

таков мангупски начин. . . Доколку во она што неписмено и провокаторски го пишувал тој Чушкар има трошка вистина, би требало да ја наведнам главата и да молчам но кога сето тоа е гола и подмолна измислица, која тој тенденциозно и пакосно, секогаш со одредена цел цели петнаесет години ја пренесува, тогаш не можам да бидам рамнодушен. Неколку преписи на истото писмо истовремено упатив на некои лица, за кои сметав дека треба да бидат информирани дека сум му одговорил и што сум му одговорил. Една копија на писмото сум ја испратил во редакцијата на “Нова Македонија””.

Страдањата на Виктор Аќимовиќ се производ на произволности, човечка недоверба и злоба. Документите докажуваат (види: “Библиографија на материјалите на фондот *Виктор Аќимовиќ*” , 1 - 4.) дека тој не бил провокатор уфрлен од режимот на Кралството Југославија, како што го обвинува Боро Чушкар и тогашната актуелна власт, туку бил затворен поради континуиранта седумгодишна македонска национална и антирежимска дејност со покажани резултати, при што се вложил напори и жртви кои свесно и храбро ги поднесувал во неговата борба, дури по цена на својот живот.

Немајќи основни средства за егзистенција од новинарскиот занает кој дотогаш го работел, по издржувањето на казната (октомври 1948 до март 1952 г.), Виктор Аќимовиќ се посветува на фотографијата. Во оваа област работи за потребите на разни манифестации, новински редакции но се занимава и со уметничка фотографија, каде што забележува низа успеси и учествува на повеќе домашни и меѓународни манифестации на уметничката фотографија. Во шеесеттите години започнува да се занимава со аматерскиот филм каде што, во следните две децении освојува највисоки признанија во Југославија и Европа.

Петти период (1970 - 1980) Рехабилитација на Виктор Аќимовиќ од историската наука.

Дури во седумдесеттите години ќе почнат срамежливо да се појавуваат написи за неговите успеси на Виктор Аќимовиќ во аматерскиот филм на меѓународно ниво.

За вистинското значење на неговиот весник *Јужна Сџварносџ*, во кратки црти пишува во првата тритомна Историја на Македонија¹³⁶, од 1969 година. Интересно е што во оваа Историја не се споменува името на уредникот и авторот на весникот, а само една страница пред овој текст се наведува името Виктор Аќимовиќ како уредник на весникот *Тејшовске Новине*¹³⁷.

Конечно во седумдесеттите и почетокот на осумдесеттите години, македонската историска наука, после речиси четири децении игнорирање на неизбришивите траги на овој наш македонски деец, започнува да ги обелоденува неговите дела значајни за историјата на македонскиот народ и држава. Тоа значи дека конечно Виктор Аќимовиќ добива своја рехабилитација од историската наука.

Во списанието на Друштвото на историчарите на Македонија, *Историја*¹³⁸, д-р. Иван Катарџиев, пишува за вредностите и значењето на весникот *Јужна Сџварносџ*, и особено за отвореното писмо на Аќимовиќ до академикот Никола Вукиќ .Катарџиев на 17 страници подетално прави анализа на списанието *Јужна Сџварносџ*. Во првиот дел ги опишува политичките околности во кои излегува овој весник, а потоа мотивите и начинот на издавањето од страна на В. А. Во вториот дел се анализираат сите статии и прилози во весникот од кои се гледа широчината и упатеноста на авторот за општите состојби и особено неговото следење на сите напредни пројави кои во тоа време се случувале низ целата држава. Во третиот дел од оваа статија се даваат податоци за ефектите, односно одгласот и реакциите во јавноста, но и за последиците врз Виктор Аќимовиќ за тоа. Покрај самиот весник, Катарџиев како извори за оваа статија користи снимени сеќавања од неговиот автор и уредник, реакции на други весници и документи од Војноисторискиот институт во Белград, кои недвосмислено упатуваат на големото значење на овој весник во развојот на македонската национална мисла пред Втората светска војна.

¹³⁶ Историја на Македонија, книга трета, ИНИ, Скопје, 1969, 142.

¹³⁷ Истото, 141.

¹³⁸ Иван Катарџиев, Историја, бр. 2, Скопје, 1971, 110 - 126.

Д-р Блаже Ристовски во 1980 година¹³⁹, ја објавува песната на Виктор, *Реч од ѓурбейчија шито работи за форда* од 1937 година¹⁴⁰ и прави осврт кон неа. Меѓудругото во него се вели:” Уште рано В. Аќимовиќ го свртува погледот кон социјалните проблеми на својата средина, во која печалбарството претставува основен извор за егзистенција.” И понатаму вели: “Тоа е всушност една од трите стихотворби на авторот што ги напишал на македонски јазик, со изразити карактеристики на неговиот тетовски говор. Очевидно без претензија за уметничко оформување на стихот, останува основна мислата и целта на овој на времето интересен литературен обид.”

Др. Боро Мокров во 1980 година пишува за значењето на “*Јужна Сиварнос*” во книгата “*Развојот на македонскиот печат и новинарство*”¹⁴¹. По неколку години од смртта на Аќимовиќ за неговото значење, во книгата “*Преглед на македонскиот печат (1885 - 1992)*” за весникот “*Јужна Сиварнос*” напишал:” Тоа што го кажа овој весник, иако во еден број, претставува смелост, а начинот на кој тоа го кажа, е посебно журналистичко мајсторство”¹⁴².

Ваквата тенденција на македонската наука била значајна за Виктор Аќимовиќ кој безмалку цели четири децении се борел да се признае неговата вистина. Но тоа, било само еден дел од она што овој македонски деец имал да и го каже на јавноста. Имено, признанието од науката дошло во вистински момент, но само од неколку научници.

Во 1978 година, Аќимовиќ открива уште еден фалсификат во весниците *НИН* и *Јединство*¹⁴³ и тоа поврзани со еден леток кој тој го растура во западниот дел на Македонија во 1938 година и кој истиот се припишува дека го составиле а потоа и го растураше двајца Срби од Косово.

На научниот симпозиум одржан во 1985 година на Попова Шапка на тема “Тетово и Тетовско во НОВ”, немало место за улогата и значењето на дејноста на Виктор Аќимовиќ ниту за, како што се изјаснува во едно свое писмо Д-р. Боро Мокров до Виктор Аќимовиќ, најпрогресивниот весник во

¹³⁹ Блаже Ристовски, Македонски стих, 1903 - 1941, кн. 1, Мисла, Скопје, 1980, 177 - 178.

¹⁴⁰ Наш Живот, II, 13, Нови Сад, 01, 12, 1937, 8.

¹⁴¹ Боро Мокров, Развојот на македонскиот печат и новинарство (од првите почетоци до 1945г.), Скопје, 1980, 391 - 394.

¹⁴² Боро Мокров, Преглед на македонскиот печат 1885 - 1992, Скопје, 1994.

¹⁴³ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит фонд, АК-4, писмо на Виктор Аќимовиќ до уредништвото на *Јединство*, Приштина, 09. 09. 1978 год.

Македонија пред Втората светска војна¹⁴⁴. Иако, Д-р Мокров тоа прашање го поставил пред учесниците на симпозиумот, сепак не добил поддршка за истото. Од ова писмо на Боро Мокров се доаѓа до сознание дека и во осумдесеттите години актуелната политика се уште имала силно негативно влијание врз македонската историска наука.

За разлика од научната, политичката рехабилитација на Виктор Аќимовиќ изостана до крајот на социјалистичкото уредување и воедно до крајот на неговиот живот.

Шести период (1980 - 1987) Борбата на Виктор Аќимовиќ за слобода на говорот и мислата и демистификација на револуцијата од 1941 до 1944 год.

Анализирајќи ја документацијата во фондот “Виктор Аќимовиќ”, од неговата дејност како новинар и интелектуалец, во последниот период од социјализмот во Македонија и Југославија, може да се проследи еден дел од пробивот на слободната мисла која со децении била задушувана од самиот систем на чело со партиските и безбедносните структури на власта и се разбира на одредени партиски и институционални моќници.

Новинарските написи на Виктор Аќимовиќ во овој период биле ограничени исклучиво на проблематиката на македонскиот игран филм и тоа далеку од Македонија, во словенечките списанија¹⁴⁵. Тој во нив ја следел македонската филмска продукција од крајот на седумдесеттите и почетокот на осумдесеттите години, кога се појавува нова генерација филмски режисери. Во своите филмски критики Виктор Аќимовиќ отворено укажува на многуте слабости во сите аспекти на македонскиот филм и продукцијата, со што дава свој придонес. Иако објавувани во Словенија, неговите написи ќе имаат забележителен одзив во Македонија.

Виктор Аќимовиќ е еден од најактивните коресподенти во весниците. Преку своите писмени реакции во југословенските весници, Аќимовиќ ги изразува своите политички ставови и најмногу се борел да докаже во

¹⁴⁴ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд. АК - 4, писмо на Боро Мокров до В. А. од 27. 11. 1985.

¹⁴⁵ Viktor Aćimovič, Denar porabljen – filmov pa nikjer!, Stop, Ljubljana, 26. 07. 1979, 20; Истото, Se Cenevski šopiri s plagijatom?, 04. 10. 1979, 17; Истото, Makedonska kinematografija žre makedonsko književnost in kniževnjike, 13. 12. 1979, 19; Истото, “Rdeči konj” na Kitajskem, 17. 04. 1980, 18; Истото, Gapo brez špice, 18. 12. 1980, 18; Истото, Cenevskemu končno odzvonilo, 18. 12. 1980, 17; Истото, Gapo nadaljuje serijo škandalov, 05. 02. 1981, 18 – 19.

јавноста дека револуцијата од 1941 до 1944 година е голема, но не е онаква каква што ја прикажуваат луѓето од актуелната власт или одредени историчари блиски на власта. Аќимовиќ се борел да докаже дека борците и водачите на Комунистичката партија не биле светци и се залагал тие да бидат прикажани онакви какви што биле. Мошне често ја оспорувал улогата на одредени личности во НОБ како неточна, пренагласена или како неоправдано зголемена. Овие реакции се среќаваат исклучиво во белградските весници, затоа што во Македонија се уште ваквите рубрики речиси воопшто не се воведувале во весниците.

За да го оствари сето тоа, Аќимовиќ не пишувал само до редакциите на весниците, туку лично им се обраќал и на високите функционери не само во Македонија туку и на ниво на тогашна Југославија. За да биде сигурен дека неговите мисли и заложби нема да бидат залудни, тој своите пишани реакции ги мултиплицирал во копии и ги испраќал истите на повеќе места (на свои пријатели, политичари, институции, редакции и сл.), како во Македонија, така и низ Југославија, тој истовремено чувал по неколку примероци и во својот дом. За докажување на својата вистина, за која историјата понатаму ќе дава свои одговори, Виктор го користел дури и судот. Ваквите негови постапки биле наполно оправдани со цел јавноста да дознае за неговата вистина но ретко кое негово писмо упатено до рубриците каде се објавуваат писма на читатели, било објавувано од страна на тогашните југословенски весници.

Дел од писмата на Виктор Аќимовиќ, се негова лична пресметка со оние луѓе кои го клеветеле и го фрлиле на маргините на политичките и професионалните збиднувања. Тие фрлаат нова светлина врз улогата на одредени личности во НОБ и федерална Македонија. Иако тој не учествувал директно во создавањето на политиката на Македонија во тие години, сепак, неговата храброст да реагира на настаните за кои тој бил сведок претставува драгоцен материјал за разјаснувањето на некои процеси и личности и оставиле последици во понатамошниот развој на македонската држава. Но Аќимовиќ, не молчел дури и во периодот кога било најопасно за неговиот живот.

Во 1976 година, по повод излегувањето од печат на книгата на Страхил Гигов, *Сеќавања*¹⁴⁶, В. Аќимовиќ испраќа писмо до Гигов¹⁴⁷. Ова писмо има свои допирни точки со писмото испратено 22 години пред тоа до Боро Чушкар. Двете писма, всушност, содржат интересни детали од историјата на револуционерното движење во Македонија во четириесеттите години на XX век, а во кои В. Аќимовиќ бил непосреден учесник или сведок.

Во воведот на ова писмо до Страхил Гигов, Аќимовиќ му го оспорува правото во своите мемоари да ги суди луѓето како народни предавници и неговите сеќавања “обилуваат со многу неточности, произволија, конструкции и приказни за пионерите”. Аќимовиќ тврди дека С. Гигов, недоволно и погрешно користел валидна документација и дека сето тоа ги комплицира работите на науката за што во писмото меѓудругото вели: “При нас постои институција ИНСТИТУТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА, во кој со научна историографија се занимаваат еминентни историчари. На нив, кои ги сметам за единствено компетентни, “мемоароманите” секако им создаваат силна работа за да ги постават работите на свое место. Сметам дека и твоите мемоари ќе им создадат многу труд.”

Во понатамошниот текст В. Аќимовиќ потенцира две работи кои се однесуваат на него. Првата забелешка се однесува на страниците 139 и 140 од сеќавањата на Страхил Гигов во кои изнесува дека Никола Вулиќ одржал некакво предавање во хотелот *Загреб* во Велес во март 1939 година, за што Аќимовиќ тврди дека тоа никогаш не се случило. Академикот Вулиќ и бил добро познат на македонската јавност како негатор на македонската национална посебност, но оние кои вистински и јавно реагирале на неговите ненаучни тврдења биле ретки, а меѓу нив бил и Аќимовиќ за што на С. Гигов во своето писмо му препорачува да ја прочита статијата на Иван Катарџиев која се однесува токму на написот на Аќимовиќ во *Јужна Стиварносѝ*.

Втората забелешка на сеќавањата на Гигов напишани на стр. 158 до 167, за кои Аќимовиќ го обвинува дека напишаното кое се однесува на настаните во логорот Меѓуречје - Ивањица, “не само што е ординерна лага, туку клеветата и провокација” против него лично и притоа го опоменува дека

¹⁴⁶ Страхил Гигов, *Сеќавања*, Наша книга, Скопје, 1976.

¹⁴⁷ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК - 4, Писмо на В. А. до Страхил Гигов, Скопје, 08. 10. 1976.

заборава дека се уште има живи сведоци од тоа време и архивата на логорот се уште постои. Посебно го критикува за неговите тврдења дека во тој логор биле шпиуни Виктор Аќимовиќ, Киро Дебеломесо, правник од Прилеп и Методија Лепавцов, сликар од Прилеп. При тоа го прашува кој му го дал таквото право јавно да ги клевети луѓето и го предупредува дека “луѓето не се твои лични предмети”, дека тие имаат своја чест и достоинство и дека тој не е некој “кабадахија”, кој од височините од Водно може да тероризира било кој граѓанин во едно социјалистичко општество.

За случајот на Киро Дебеломесо и неговиот татко Јордан, Аќимовиќ, бара од Гигов, наместо да ги оквалификува нив со шпиони, да одговори на прашањето, зошто наеднаш ги снеса и таткото и синот во ноември 1944 година за што Гигов многу убаво што се случило.

За случајот со Методија Лепавцов¹⁴⁸, Аќимовиќ вели дека не сака да го брани, но тоа го чини затоа што Гигов го прогласува за шпион и го клевети во јавноста. Како негов пријател уште од 1937 година¹⁴⁹, многу добро го познавал и иако идеолошки се разидувале, тој за Виктор е чесен граѓанин. Виктор е сведок дека Методија преку своите другари од Прилеп кои биле пуштани од логорот, на своите деца им испраќал војнички леб да не гладуваат.

Она што ова писмо посебно го прави интересно се податоците кои Виктор ги дава за односот на Страхил Гигов кон познатиот македонски поет Кочо Рацин, што секако е повод за понатамошни истражувања. Имено, Виктор Аќимовиќ негира дека се дружел во логорот Меѓуречје-Ивањица со Киро Дебеломесо, бидејќи воопшто не го познавал пред тоа тврди дека се дружел со Васо Стефановиќ, (Васил Антески Дрен)¹⁵⁰, со Владо Козак од Љубљана и со Кочо Рацин, како што пишува Аќимовиќ, “мојот поранешен другар”.

За историчарите, секако ќе биде интересно прашањето кое В. Аќимовиќ му го поставил на Страхил Гигов за Кочо Рацин, а тоа е: “Зошто Страхил Гигов не најде за потребно макар и со еден збор во тие девет

¹⁴⁸ Во фондот *Виктор Аќимовиќ* се наоѓа и копија од писмото на Методија Лепавцов упатено до Страхил Гигов, како реакција на објавените сеќавања на истиот, во кое меѓу другото овој врвен македонски уметник го изразува своето големо разочарување и бара јавно извинување од Гигов за клеветите изнесени во неговата книга.

¹⁴⁹ Виктор Аќимовиќ го запознал Методија Лепавцов, за време на неговата самостојна изложба во Тетово. Види: В. А. Изложба слика г. Лепавца у Тетову, Глас Полога, дек. 1937, 2.

¹⁵⁰ Владо Козак од Љубљана, по Втората светска војна бил член на ЦК КП на Словенија.

страници на кои пишуваш за логорот во Ивањица (Меѓуречје) да го споменеш Рацин? Дали можда, затоа што големиот комунист и револуционер Рацин беше во немилост, брутално бојкотиран, што беше забранувано со него да се зборува и дали, можда, токму ти го имаше главниот збор? Моите разговори со Кочо Рацин во логорот се уште тогаш запишани и не се во Вардар потонати, туку депонирани на неколку места. Не е уште дојдено времето да се објават!

Го прогласи ли и ти тогаш Рацина за шпион, како човек на тогашниот бан на Вардарска бановина Жика Рафајловиќ? Знаеш ли какви денови преживувал Рацин токму во логорот Меѓуречје - Ивањица? Меѓутоа, Рацин остана Рацин, пролетер, револуционер и Човек до последниот момент - до моментот кога го доби куршумот во чело.”

Во писмото до Страхил Гигов, Аќимовиќ наведува речиси 50 адреси на кои се испратени копии од ова писмо. Тука се наведени адреси на издавачки куќи, уредништва на весници, национални институции, историчари, академици, борци и на поголем број новинари, политичари и видни личности од Македонија, Србија, Хрватска, Словенија и Бугарија. Така во овој архивски фонд на Виктор Аќимовиќ се сочувани копиите на придружните писма до академик Михајло Апостолски¹⁵¹, генерал во пензија и до Светозар Вукмановиќ Темпо¹⁵², тогашен висок југословенски функционер и генерал во пензија. На двајцата покрај копијата од писмото до Гигов Аќимовиќ им се обраќа со молба да обрнат внимание на книгата од Гигов на страниците каде што тој пишува и за нив.

Виктор Аќимовиќ во јавноста се борел и против најразлични објавувани фалсификати, од некои историчари и борци, односно обиди неговите заслуги да се припишат на други личности или пак да се изменат историските настани во кои тој бил непосреден учесник.

¹⁵¹ ДАРМ, Скопје, цит. фонд, АК - 4, Писмо до Михајло Апостолски, Скопје, 12. 10. 1976.

¹⁵² Истото, Писмо до Светозар Вукмановиќ Темпо, Скопје, 12. 10. 1976. Во одговорот на писмото на Виктор Аќимовиќ, Светозар Вукмановиќ Темпо, меѓудругото пишува: “ Секој мемоари се, и мораат да бидат, субјективни. Веројатно дека се и оние на Страхил Гигов. Според тоа, тој може да опишува одредени настани различно од мене. А вистината може да не се согласува и со моите, а ни со неговите видувања. Секако, науката (историска) секоја работа ќе си ја постави на своето место. Па тоа ќе го стори и со мемоарите на Страхил Гигов, а и на моите.

Секако, ако мемоарите содржат нешто што судски е казниво, тогаш тоа треба и судски да се расправа.” Види: Истото, Писмо од Темпо до Виктор Аќимовиќ, Београд, 08. 11. 1976.

Авторот на фељтонот по повод 40 години од револуцијата објавен во весникот *Вечер*¹⁵³, Томо Софрониевски¹⁵⁴, пишувајќи за активностите на партиската организација во Тетово во 1941 година, се осврнува и на настанот во кој директно бил вклучен и Виктор Аќимовиќ. Имено, на 01. август 1941 година при рутинска контрола на граничниот премин Групчин, бил уапсен Ѓоце Стојчески Амбарче¹⁵⁵ со компромитирачки леток, што предизвикало привремен застој на партиската организација во Тетово. За истиот овој настан со други верзии е пишувано и во книгата *Народни херои на Македонија*, потоа во книгата на Круме Наумовски, *Сенишџа*¹⁵⁶ и на крајот во книгата *Тетово*¹⁵⁷ од Живко Стефановски и Гојко Ефтоски ? На ваквите верзии Аќимовиќ реагира затоа што ниту една не е, според него, како директен учесник, точна. Токму затоа, Аќимовиќ реагира со писма¹⁵⁸ до некои од авторите на кои приложил и копии од документи, Аќимовиќ во детали го опишал горенаведениот настан, со што фрла нова светлина врз настанот, учесниците во него, а индиректно и за времето во кое се опишуваат настаните во НОВ. Но заедничко на сите овие описи е што никаде не се споменува улогата на Виктор Аќимовиќ.

Обидот да се припише текстот, на Виктор Аќимовиќ во отвореното писмо до акад. Никола Вулиќ во списанието *Јужна Сџварносџ*, на друга личност, се случил два пати. Прв пат во списанието *Нова Македонија*¹⁵⁹ и втор пат во книгата *Историска висџина*¹⁶⁰ на руски јазик, во редакција на д-р. Орде Ивановски. Во весникот *Нова Македонија*¹⁶¹, во фељтонот на д-р. Иван Катарџиев под наслов “Одбрана на самобитноста”, во еден пасус се потенцира значењето на весникот *Јужна Сџварносџ*, но не се споменува името на неговиот автор и уредник Виктор Аќимовиќ.

Мошне необична е и статијата во приштинскиот весник *Јединсџво* и белградскиот *НИН*, каде што се посветува цела новинарска статија на еден антирежимски леток од 1938 година кој има неверојатна сличност со летокот

¹⁵³ Томо Софрониевски, Противставување на акциите на италијанците, Вечер, Скопје

¹⁵⁴ Учесник во НОВ од Тетово.

¹⁵⁵ Народен херој од Тетово (1920 - 1924).

¹⁵⁶ Круме Наумовски, Сениште, Историски архив Скопје, 1971, 28 - 29.

¹⁵⁷ Живко Стефановски, Гојко Ефтоски, Тетово и околината, Тетово, 1982, 89 - 90..

¹⁵⁸ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК-4.

¹⁵⁹ Нова Македонија, Неуморен општественик, Скопје, 19. 02. 1952, 3.

¹⁶⁰ Историческая правда, Култура, Скопје, 1983, 276 - 277.

¹⁶¹ Иван Катарџиев, Одбрана на самобитноста, Нова Македонија, 18. 01. 1973.

кој го составил Виктор Аќимовиќ, но истиот им се припишува на други автори.

Она преку што Аќимовиќ не можел да помине молчејќи, е тенденцијата во медиумите во седумдесеттите и осумдесеттите години некои луѓе да се претстават како борци или заслужни за историјата на Македонија, а оние кои навистина тоа биле да се избришат засекогаш од неа, вклучувајќи го, како што видовме, и него лично. Расположливата документација во архивскиот фонд на Виктор Аќимовиќ ни укажува на неговата фанатична борба против ваквата искривена површна историја претставена во медиумите.

Тој силно реагирал на објавени написи во весниците кои се однесуваат за улогата на други личности во револуцијата од 1941 до 1944 година. Таков специфичен случај е поширокото интервју со Киро Билбиловски објавен во списанието *Екран*¹⁶² во кое авторот на ова интервју, а потоа и самиот Киро Билбиловски наведуваат дека Билбиловски бил во текот на НОВ, бил фоторепортер на Главниот штаб на НОВ и ПОЈ на Македонија. Аќимовиќ најпрвин се јавил до одговорниот уредник на *Екран*, со писмено барање¹⁶³, за исправка од страна на редакцијата во следниот број, со што би се навело дека Киро Билбиловски, не бил во текот на НОВ фоторепортер во Главниот штаб, туку трговец со фото и оптички материјали, кој како таков останал сè до средината на 1945 година. Со ова барање Аќимовиќ приложил и фотографија на која се гледа дека за време на првомајското празнување во 1945 година во Скопје се уште фигурира фирмата на Кирил Билбиловски, од времето на бугарската окупација.

Откако ова барање не му било удоволено, Аќимовиќ, решава да ја тужи редакцијата на *Екран*, со образложение дека со ваквата постапка на списанието се девалвира Народно-ослободителната борба на македонскиот народ¹⁶⁴. Окружниот суд ја одбива тужбата на Аќимовиќ како неоснована со оглед дека не се однесува лично на него¹⁶⁵. При тоа се наведува во расправата дека Киро Билбиловски на новинарот му покажал и документи со кои се

¹⁶² Димитар Ќуркчиев, Филмот е заедничко дело, *Екран*, Скопје, 05. 02. 1982, 12 - 14.

¹⁶³ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. дело, АК - 4, Писмо на В. А. до одговорниот уредник на “Екран”, Скопје, 09. 02. 1982.

¹⁶⁴ Истото, Окружен суд Скопје, тужба на В. А. против Јован Павловски, одговорен уредник на ревијата “Екран”, Скопје, од 24. 02. 1982.

¹⁶⁵ Истото, Пресуда на Окружниот суд Скопје П. бр. 2/82, 12. 03. 1982.

докажува дека тој бил учесник во НОВ, на што Виктор одговорил дека ако постојат такви документи и тие се лажни. Истата пресуда на Окружниот суд ја потврдува и Врховниот суд во Скопје¹⁶⁶, а по жалба на Аќимовиќ¹⁶⁷. Од жалбата се гледа дека Аќимовиќ ги употребил сите можни легални методи да дојде до вистината. Но секаде каде што се обратил за помош за да го демантира написот во *Екран*, наишол на отпор и опортунизам.¹⁶⁸

Аќимовиќ се обидел да го објави својот став околу ова прашање во белградскиот весник *Полиџика*¹⁶⁹, под наслов “Самонаречени борци - бивши слуѓи на окупаџорои”.

Во 1985 година, во издание на “Студентски збор” од Скопје е издадена книгата “Записи од Македонија меѓу двеите светски војни”¹⁷⁰, како избор од текстови на Тодор Маневиќ. Рецензенти на оваа книга биле Боро Мокров и Јован Павловски. Виктор Аќимовиќ веднаш реагирал со писмо до Боро Мокров во кое се чувствува негова силна разочараност. Имено, според Аќимовиќ се работи за Тодор Маневиќ, новинар на големосрпските режимски весници како што биле белградското “Време” и скопскиот “Глас Јуѓа”. Разочараноста на Аќимовиќ е во тоа што тој како прогресивен новинар пред Втората светска војна, бил негиран од власта и дел од научниот свет, додека Тодор Маневиќ, како изразит антимакедонски елемент се реafirмирал во македонската јавност како значајна личност на минатото. За тоа Аќимовиќ констатира дека: ”Симптоматично е тоа да во последниве години се појавуваат разни “духови на минатото”, и со тоа бараат не само легимитет,

¹⁶⁶ Истото, Пресуда на Врховниот суд, Скопје ГЖ. бр. 5/82, 08. 04. 1982.

¹⁶⁷ Истото, Жалба на В. А. до Окружниот суд - Скопје за Врховниот суд на СР Македонија по предмет П. бр. 2/82, 22. 03. 1982.

¹⁶⁸ Така, во Републичкиот одбор на Сојузот на здруженијата на борците од НОВ на СРМ, му одговориле дека одборот нема за тоа евиденција и дека не се занимава со такви случаи. Во градскиот одбор на борците, претседателот му одговорил дека нема време да се занимава со вакви прашања. Потоа барал стручно мислење од Републичкиот секретаријат за информации на СРМ, Републичкиот секретаријат за законодавство на СРМ и Помошникот Јавен обвинител на Окружниот суд во Скопје од кои добил категорична потврда дека може да го искористи правото да го демантира написот според чл. 65 ст. 1 од Законот за јавно информирање на СРМ. Сепак на крајот не му било дозволено да го објави демантот¹⁶⁸.

¹⁶⁹ Истото, Писмо на В. А. до *Полиџика*, Белград, Самозвани борци - бивше слуге окупатора. Скопје, 31. 03. 1982.

¹⁷⁰ Тодор Маневиќ, Записи за Македонија меѓу двете светски војни, Студентски збор, Скопје, 1985.

туку стануваат и некакви значајни личности на минатото. Таков еден случај е, меѓу многу други, и со оваа книга на Тодор Маневик¹⁷¹.

Особено чувствителен бил Аќимовиќ кога тема за полемизирање биле неговите соистомисленици од затворите во периодот по втората светска војна и кога се зборува за улогата на неговиот голем пријател во скопскиот и битолскиот затвор Павел Шатев. Имено, В. Аќимовиќ на Павел Шатев лично му ветил дека еден ден ќе ја напише и објави вистината за неговата неизбришлива трага во македонската историја.

Иако во 80-тите години се чувствувал еден зрак на слободно изразување, сепак од кореспонденцијата меѓу Аќимовиќ со белградското списание *НИН*, се гледа дека тоа не одело така лесно и дека поголемиот број на негови дописи не биле објавувани¹⁷². Имено, во овие години, преку ова списание се насетува и распадот на некогашна Југославија. Во рубриката “Одјечи” (Одгласи), полемизирале многу граѓани од државата и особено луѓе кои на начин тогаш или претходно биле во власта или настрадале од истата, како и доста еминентни интелектуалци, политичари, борци, новинари, уметници, писатели и сл.

Сепак, од писмото упатено до оваа редакција Виктор Аќимовиќ открива една друга слика за НИН во тој период, односно дека овој весник води селективна политика кои упатените писма од читателите кои очекуваат дека нивните мислења ќе бидат објавени. Предупредува дека НИН остава мошне мал простор за настаните во Македонија, а и тоа што го објавува е неприфатливо за македонските читатели. Исто така, во гореспоменатата рубрика овој весник ги бира оние реагирања кои се согласуваат со неговите ставови, кои тој сака да ги наметне. Во прилог на тоа Аќимовиќ ги спомнува шесте негови писма кои не биле објавени, како и понудениот од негова страна, фелџон за Павел Шатев.

Но темата која посебно го иритирала Аќимовиќ и поради која го насловил писмото “*Една историска клевета против народот на Македонија од страна на белградскиот НИН*”, е всушност коментарот во ова списание

¹⁷¹ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК -4, Писмо на Виктор Аќимовиќ до Боро Мокров, Скопје, 21. 11. 1985.

¹⁷² Истото, Једна историјска клевета против народа Македоније од стране београдског НИН-а, Скопје, 2. 12. 1985.

за историјата и улогата на ВМРО од страна на членот на редакцијата Милош Васиќ. Васиќ ги осудил шесте членови на скопската група која во седумдесеттите години подметнала експлозивни на повеќе места во Скопје, особено пред странски конзуларни и културни претставништва Васиќ, тоа го поистоветил со историјата на ВМРО и дал една обопштена оценка дека всушност политиката на тероризмот оваа Организација вклучително и ВМРО Обединета ја фрли во рацете на фашизмот. На ваквиот напис Виктор Аќимовиќ одговара дека е тоа “чиста клевета против македонскиот народ” и заедно со Густав Влахов е меѓу ретките кои застануваат во одбрана на македонската историја¹⁷³. За жал, писмото од Виктор Аќимовиќ не било објавено а од Густав Влахов делумно¹⁷⁴.

Следејќи ги на ваков начин, новинарските и други написи на Виктор Аќимовиќ, од 1934 до 1987 година, може да се заклучи дека тој водел голема и доследна борба за докажување на вистината за себе и за својата татковина, Македонија. Во поглед на на македонското национално прашање, Виктор Аќимовиќ е еден од предвесниците на процесот за осамостојување на Р. Македонија. За жал смртта го спречила Аќимовиќ, да го доживее и тој момент, кој се случил 4 години потоа.

В. Аќимовиќ идеолошки останува верен на социјализмот како светски процес, не одрекувајќи ги неговите симпатии кон Советскиот Сојуз како негово приватно право на политичко определување. Овој “грев”, кој тој лично, мошне скапо го платил, не му ги намалува неговите заслуги во афирмирањето на македонската нација и нејзините вредности. Како новинар и како близок пријател и соистомисленик на великаните на македонската литература и историја како што се Павел Шатев, Кочо Рацин, Антон Панов и др. се вбројува во плејадата на најистакнатите поборници за македонската државност.

Од друга страна, неговата новинарска, фотогравска и филмска продукција, стана дел од македонската културна оставнина на XX век, која несомнено го завзема своето вистинско место и валоризација. Животот и

¹⁷³ Ваквите постапки даваат за право да се сомневаме дека и други писма со реакции од македонски граѓани не се објавувани во ова писмо.

¹⁷⁴ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК-3, Једна историска клевета против народа Македоније од стране београдског НИИ-а, Скопље, 02.12. 1985; ДАРМ, Скопје, Густав Влахов, 1065. 10. 1/96-115.

делото на Виктор Аќимовиќ за неговото наследство конечно да стане податно на идните генерации истражувачи и љубители на историјата новинарството, фотографската и филмската уметност.

ИСТРАЖУВАЧКИТЕ ОБИДИ НА ВИКТОР АЌИМОВИЌ СО ПОСЕБЕН ОСВРТ ЗА ПАВЕЛ ШАТЕВ

Во својот долг новинарски работен век, Виктор Аќимовиќ обработувал теми од повеќе области на живеењето. Најзастапена тема е борбата за целосна национална, политичка, економска и социјална слобода на македонскиот народ.

При тоа навлегувал и во економската, здравствената, стопанската и културната област. Целокупното негово новинарско творештво покажува дека Виктор Аќимовиќ се занимавал и со новинарското истражување. Покрај ова Аќимовиќ се впуштал во истражувањата во фотографијата и филмот како уметнички и воедно професионални дејности од што произлегле и неговите врвни резултати потврдени со многубројните македонски, југословенски и светски признанија.

Истражувањето, несомнено е дел од неговиот дух и темперамент, кој ниту во еден момент од животот не се помирувал со наметнатите критериуми од страна на политичките режими во кои Виктор живеел и творел. Една од главните карактеристики на истражувачот е секако следењето на литературата, архивските документи и печатот. Тука, Виктор Аќимовиќ, како ретко кој новинар е посветен до степен на саможртвување и одрекување од многу важни нешта, за да ја купи најновата објавена книга, за да дојде до документацијата која му е потребна за темата која ја истражува, за да секојдневно купува дневен и неделен печат и особено специјализирани списанија, од областа на филмот, фотографијата, културата и сл. и за да и последниот свој динар го потроши на филмски и фотогравски ленти и апаратура.

Неговиот интерес а со тоа и творештвото се широки. Сето тоа бара од еден човек како него целосно посветување и предавање на позивот. Вложените средства, време и енергија на Виктор се практично немерливи.

При сето тоа не смее да се занемари фактот, дека речиси целиот свој животен век уште од средношколските денови Виктор Аќимовиќ е во континуиран судир со различни режими, кои спроведувале најразлични мерки на следење, спречување, прогонување, апсење и казнување со затвор врз него.

Виктор, од сето тоа излегувал како морален победник и се чини како тука да ја црпел својата понатамошна творечка енергија.

Она на што Виктор Аќимовиќ останува доследен од својот политички почеток па до крајот на неговиот живот е секако посветеноста на својот македонски народ и македонска држава, без оглед на тоа што токму во својата држава до крајот на својот живот ќе ја носи етикетата на “шпион”.

Покрај новинарското истражување, Виктор Аќимовиќ прави обиди и за едно попродабочено научно истражување, на кое ќе се навраќа долги години. Имено, во летото 1949 година во затворот на УДБ на Македонија се случува еден настан кој за Виктор Аќимовиќ значел морална обврска на која и остнал доследен до крајот на својот живот. Тој ветил на својот затворски другар и пријател, големиот македонски револуционер Павел Шатев дека ќе напише книга за него. За тоа сведочи еден запис на српски јазик од страна на Виктор Аќимовиќ кој гласи:

“ЗАВЕТ :

1949 година, лето. Во затворот на УДБ на Македонија, на таванот во ќелијата во која се наоѓа затворен Павел Шатев.

Затворскиот телеграф, “телеграфистот” Благоја Аризанков, новинар, ми предава порака со куцање на сид (од А до Ш), кој ја дели мојата ќелија бр. 20 од велијата 19. Павел диктира:

“Ако останеме живи, на мојата книга која јас ќе ја напишам, предговорот ќе го напишеш ти, а јас ќе го направам тоа за книгата која ти ќе ја напишеш. Ако пак јас не бидам жив, напиши за мене; доколку ти бидеш мртов, а јас да останам жив, за тебе ќе пишувам јас . . .”

Павел Шатев умре после една и пол година, во интернација во Битола на 30. јануари 1951 година.

После 35 години го исполнувам ветувањето.

В. АЌИМОВИЌ¹⁷⁵

Виктор Аќимовиќ со Павел Шатев се познавале уште пред затворските денови, одтаму и довербата на Шатев кон Аќимовиќ за пишување на книгата за него. Имено, Павел Шатев како и Виктор Аќимовиќ за време на Втората светска војна соработувал со советката известителна служба во борбата

¹⁷⁵ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, 1300, АК - 5.

потив фашизмот. Како луѓе со слични задачи и цели, Виктор Аќимовиќ и Павел Шатев добро се знаеле. Впрочем и меѓусебното ветување што си го дале во затворот е доказ дека биле навистина блиски пријатели. Опширниот напис на Виктор Аќимовиќ во весникот “Политика” од Белград¹⁷⁶, за познатите Солунски атентати во 1903 година со податоци за Павел Шатев и негова фотографија како министер за правда на првата македонска влада во 1945 година е само показател на континуитетот на нивното пријателство.

Расположливата документација дава сосема доволни докази за тоа дека Виктор Аќимовиќ вложувал мошне голем труд, време и средства за да дојде до релевантни податоци за оваа тема.

Две години пред смртта на Виктор Аќимовиќ, во 1985 година тој се обратил со писмо до редакцијата на ревијата “НИН” од Белград¹⁷⁷, со кое ја информира истата дека веќе подолго време истражува за Гемициите и последниот преживеан од нив Павел Шатев, за кои има напишано книга и му предлага на ова списание да објави во повеќе продолженија фелтон на оваа тема. Истата година, Виктор Аќимовиќ се обратил со писмено барање до Архивот на Македонија, со кое бара да му се дозволи увид во документите за Павел Шатев, при што наведува дека “неколку години работим на пишувањето на неговата биографија”¹⁷⁸.

Во истото писмо, може да се насети методологијата и изворите со кои Виктор се служел при истражувањето на оваа тема. За тоа тој напишал: “ од разни документи, негови книги, негови лични искажувања додека беше жив (се мисли на Павел Шатев - Б.С.), архивски материјали од Државниот архив во Софија, фото документација и т.н., неговата биографија ми е наплно оформена, се до неговото детство па до 1950 година. Ми недостасува само многу кусиот период од 1950 до неговата смрт на 30. 01. 1951. во интернација во Битола. Макар да имам и за овој кус период прибран материјал од поедини лица од Битола, не можам нивните искажувања да ги прифатим за апсолутно

¹⁷⁶ Виктор Аќимовиќ, Три месеца пре Илинденског устанка солунским улицама праштале су бомбе младих македонских револуционара, објављујући целом свету да један измучени народ тражи право на живот и слободу, Политика, Београд, 02. 08. 1945.

¹⁷⁷ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АК-3, Писмо на Виктор Аќимовиќ до ревијата “НИН”, Белград, 14. 10. 1985. Во писмото меѓу другото стои: “Имено, веќе подолго време собирав материјали и напишав опширна книга за солунските гемиции, како и за последниот гемиција кој останал жив д-р. Павел Шатев. . .”; Писмо на Виктор Аќимовиќ до Мирко Џекиќ главен и одговорен уредник на “НИН”, Скопје, 10. 11. 1985.

¹⁷⁸ Истото, Писмо на Виктор Аќимовиќ до Архивот на СР Македонија, Скопје, 16. 10. 1985.

точни, бидејќи можат да имаат и субјективен карактер, така да тие искажувања не сакам да ги прифатам како апсолутно веродостојни.”¹⁷⁹ Од последното се гледа дека Виктор Аќимовиќ се обидувал да применува научно-критички однос кон изворите, каде што оригиналната пишана граѓа има поголемо значење од изјавите на сведоците и современиците на Павел Шатев. Сепак, со тоа дава до знаење дека и за тој период од животот на Павел Шатев, Виктор располага со одредени сознанија. Пишаната оставнина покажува дека Виктор Аќимовиќ навистина располагал со такви искази, собрани најмногу од Битола, за што најголемата помош добил од д-р. Душко Константинов¹⁸⁰.

При самото истражување, Виктор Аќимовиќ се соочувал со низа потешкотии, односно попречувања од институциите и луѓето одговорни во нив. Овие попречувања се дел од севкупните мерки на македонските власти кон него, како т.н. “внатрешен непријател на државата”.

Под бремето на своите години, Виктор Аќимовиќ се поинтензивно работел на реafirмирањето на Павел Шатев и неговите соборци преку пишување и истражување. Од една страна со реакции преку српскиот печат за вистината на овој македонски револуционер а од друга страна водел “битка” со македонските институции да му се овозможи довршување на негото дело и чесно да се оддолжи на својот постар соборец, како што тој го нарекувал Шатева.

Илинденка Петрушевска како долгогодишен филмски критичар и како долгогодишна пријателака на Виктор Аќимовиќ, сведочи за постоењето на готовиот ракопис за Павел Шатев. Според неа, откако и е дозволено, како овластена од семејството Аќимовиќ¹⁸¹.

За жал, денес не е познато каде се наоѓа завршниот ракопис на Виктор Аќимовиќ за Павел Шатев. Во пишаната оставнина на Виктор Аќимовиќ, освен некои фрагменти се наоѓа и текст кој според својата содржина би требало да е посветата на неговата необјавена книга а која гласи:

**НА СВОЈОТ ПОСТАР ВОЕН ДРУГАР НА ТИВКИОТ ФРОНТ ЗА
ВРЕМЕ НА ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА**

¹⁷⁹ Истото.

¹⁸⁰ ДАРМ, Скопје, Виктор Аќимовиќ, цит. фонд, АЕ-4, Писмо на Виктор Аќимовиќ до д-р Душко Константинов од Битола, Скопје, 02. 01. 1986.

НА НЕУСТРАШИВИОТ И БЕСКОПМПРОМИСНИОТ
РЕВОЛУЦИОНЕР ВО ТЕКОТ НА ПОЛОВИНА ВЕК ОД НЕГОВИОТ
ЖИВОТ

НА ЧОВЕКОТ КОЈ БЕЗГРАНИЧНО ЈА САКАЛ МАКЕДОНИЈА И
ЗА НЕА ЖИВОТОТ ГО ДАЛ

НА БЛАГОРОДНИОТ ЧОВЕК СО НЕЖНО И ДИНАМИТСКО
СРЦЕ

Оваа посвета содржи доволно пораки кои се предизвик за науката.
Понатамошните истражувања треба да дадат одговор и на прашањето каде се
наоѓа ракописот за Павел Шатев од Виктор Аќимовиќ.

Сите овие проблеми со кои се соочувал Виктор Аќимовиќ, не го
намалуваат неговиот придонес во реafirмирањето на Павел Шатев како еден
од најистакнатите македонски револуционери и политички водачи на
Македонија. Напротив неговите постојани заложби и истражувања се
драгоцен извор за науката.

ВТОР ДЕЛ

АРХИВИСТИЧКИТЕ АСПЕКТИ

ВРЕДНУВАЊЕ (ВАЛОРИЗАЦИЈА) НА АРХИВСКИОТ ФОНД “ВИКТОР АЌИМОВИЌ”

Архивскиот фонд “*Виктор Аќимовиќ*” се чува во депоата на Државниот архив во Скопје и припаѓа на групата **лични фондови** и е еден од ретките архивски фондови во кои се среќава архивска граѓа од хетероген карактер, односно, записи на хартија, аудио ленти и и фотографски материјали (фото хартија, негативи, дијапозитиви и сл.)

Создавачот на архивската граѓа Виктор Аќимовиќ, новинар, фотограф и филмски режисер и снимател, живеел и творел во три специфични периоди на XX век: 1) периодот меѓу двете светски војни (1934 - 1941г.), 2) за време на Втората светска војна (1941 - 1944г.) и 3) по Втората светска војна во социјалистичкиот период (1945 - 1987г.).

Во своето творештво создал обемна архивска граѓа со различно значење за историјата на македонскиот народ и Македонија воопшто.

Поради своите изразени напредни демократски и национални ставови, преку своите дела се вбројува во значајните историски личности на Македонија во XX век.

Неговата пишана оставнина која денес претставува **архивска граѓа со трајна вредност** е од различен карактер и содржина. Во првиот период (1934 - 1941г.), како новинар и сопственик на два весника (“*Тешовске новине*” (1935) и “*Јужна Стварност*” (1939г.)), како и дописник на весникот “*Глас Полоѓа*” (1934, 1937 и 1938г.), спаѓа во редот на најнапредните новинари кои отворено ги критикуваат социјалните прилики и особено нерешеното македонско национално прашање во Кралството Југославија. Од овие написи секако се издвојува написот под наслов “*Отворено писмо гоѕојодину Николи Вулиќ, академику, Београд*”¹⁸².

¹⁸² Виктор Аќимовиќ. Јужна стварност бр. 1, Тетово, 01. 11. 1939, 2.

Иако создавачот Виктор Аќимовиќ не се наоѓал професионално на високи и значајни позиции во општеството, односно **улогата и функционирањето на имателот** кој е еден од **основните критериуми** за валоризација на имателите на архивската граѓа, за значењето на овој фонд се земаат предвид други критериуми како што се: **значењето на содржината, времето и местото** кога е создадена истата. Новинарската дејност со која се занимавал Виктор Аќимовиќ е вешто искористена од негова страна да изврши значително влијание врз тогашната читателска јавност во Македонија со оглед на тешкотиите и репресиите со кои тој се соочувал од режимот на Кралството Југославија. Оваа архивска граѓа била создавана во т.н. историско време, односно во време на значајни општествени промени кои влијаеле на севкупниот живот на Македонците и на сите граѓани во Македонија. Значи архивската граѓа од овој период има **национално и државно значење**.

Степенот на комплетноста и сочуваноста на архивската граѓа настаната во процесот на делувањето на имателот - создавач од овој период, како критериуми за валоризација, се на мошне високо ниво па преку него може да се следи целиот политички и судски процес што е применуван во заштита на интересите на тогашниот режим не само против дејноста на Виктор Аќимовиќ, туку и против развојот на македонската национална мисла и целокупната борба на македонскиот народ за национална и социјална слобода. Треба да се истакне дека поголемиот дел од архивската граѓа од овој период е оригинална, но постои и помал дел како копија, кој е битен за заокружување на сликата на фондообразователот Виктор Аќимовиќ и неговата дејност.

Поради овие критериуми за валоризација на оваа архивска граѓа, според правилникот за валоризација, категоризација од 1990 година¹⁸³, член 5, член 6 (точка10), член 7 (точка 10), припаѓа на **архивска граѓа од I категорија или архивска граѓа од вонредно значење за македонскиот народ и држава**.¹⁸⁴

¹⁸³ Правилник за валоризација, категоризација, заштитно микрофилмување и копирање на архивската граѓа, член 55, став 2, Закон за организација и работа на органите на државната управа, (Сл. весник на РМ, бр. 58/2000, чл. 5, чл. 6, чл. 7 (точка 10)) и Законот за органите на управата и член 35, став,1, алинеа 8 и 9 од Законот за архивска граѓа (“Службен весник на СРМ”, бр.36/90).

¹⁸⁴ Истото, член 18.

Архивската граѓа која настанала во вториот период (1941 - 1944г.) односно за време на Втората светска војна а кои се поврзани за активноста на Виктор Аќимовиќ како учесник во антифашистичката војна, исто така припаѓаат на архивска граѓа од прва категорија.

Архивската граѓа од третиот период (1945 - 1987г.), според горенаведениот правилник припаѓа на II и III категорија¹⁸⁵, односно архивска граѓа од **посебно значење** за македонскиот народ и држава и архивска граѓа од **значење** за македонскиот народ и држава и од локално значење. Оваа граѓа содржи новинарски записи на Виктор Аќимовиќ од 1945 до 1948 година преку кои се афирмира македонскиот народ во Југославија. Потоа, лична преписка на Виктор Аќимовиќ со значајни личности од политичкиот, културниот и научниот живот на Македонија и др. преку која може да се следат политичките процеси во социјалистичкиот период против сите оние кои размислувале подруго од она што тој систем го наложувал. На крајот се неговите писма реакции до медиумите особено во периодот од 1980 до 1987 година кога преку нив може да се следи дел од зачетоците на процесот на раздвојувањето на југословенските републики и нивното осамостојување.

Фотогравските записи, создадени од Виктор Аќимовиќ, според критериумите за валоризација на архивската граѓа, спаѓаат во I, II и III категорија. Иако не е предмет на ова истражување, сумарниот преглед на фото граѓата покажува едно вистинско архивистичко богатство. Во неколкуте илјади фотогравски пози во негатив и позитив, речиси да нема простор од Македонија кој не е покриен од објективот на Виктор Аќимовиќ. Тој фотографирал речиси се, од природни убавини, културно историски споменици, манифестации, слики од секојдневниот живот и т.н.

Што се однесува до **аудио записите**, тие не се од некое посебно значење, со оглед на тоа што е од Прва категорија се чува во Кинотеката на Р. Македонија.

Виктор Аќимовиќ освен како создавач на архивска граѓа, се јавува и како голем **пасиониран архивист, библиотекар и колекционер** на разновиден печатен материјал создаван од други а воглавно поврзан со историјата и

¹⁸⁵ Истото,

културата на Македонија. Тука спаѓаат, документи, книги, плакати, бецови, разгледници, покани, списанија (дневни, стручни и ревији), билтени и др.

Како поранешен воен разузнавач, во писмото од Боро Чушкар од 1954 година¹⁸⁶ Виктор Аќимовиќ покажува дека со голем интерес следел што се случува со архивите кои содржат значајна архивска граѓа за историјата на македонскиот народ. Бранејќи го своето дело и обвинувајќи го Чушкар за неговите недела, Виктор се повикува на “архивите” кои ќе ја дале вистинската слика за нив двајца. При тоа наведува податоци за движењето на некои значајни архиви, пред, за време, и по Втората светска војна чии податоци се значајни и за историјата на Архивистиката на овие простори, и за што мошне малку е проучувано до денес.

Освен неговото високо мислење за значењето на архивите во државата, како голем колекционер на документи, книги, филмови и фотографии, бил принуден на некој начин да воспостави некаков **систем на заштита, класификација и валоризација на архивската граѓа во неговиот мал стан**, кој го претворил во една мала приватна институција за чување на ова богатство. Поради неговата непрекината активност на создавање и објавување, создавал и голем број на копии, на кои ги употребувал своите печати. Неговото тежнение да остави свои траги во историјата и културата на својот народ уште повеќе го наведувало на ваквите архивистички активности. Сепак, Аќимовиќ ги одбележувал на своите акти претставува заштита од плагијаторство или присвојување на неговите дела од други луѓе, што во неговиот случај не ретко се случувало. Принуден целиот свој живот да

¹⁸⁶ ДАРМ, Скопје, цит. фонд, АК-3, писмо Виктор Аќимовиќ до Боро Чушкар, Марибор, 25. 01. 1954, 1. Податоците за архивите во ова писмо, за кои е неопходна стручна проверка, во оваа прилика ги наведуваме само како што тоа го напишал Виктор Аќимовиќ: “ Јас знам и тоа истото и ти го знаеш, дека управата на град Белград во поранешна Југославија имаше своја архива, дека таа архива е дојдена во рацете на Германците неоштетена и исто така таа иста архива дојде во рацете на нашите власти неоштетена. Исто така постоеше архива на управата на полицијата и во Скопје, која во целост им ја предал на германските, односно на бугарските власти, Марко Батричевиќ. Таа архива е пренесена во Софија. Бугарската фашистичка власт исто имала своја доверлива архива, која во времето на повлекувањето од Македонија во есента 1944 год. ја уништиле. Но за среќа преписите на сите доверливи документи на Обласната полициска управа во Скопје, бугарските фашисти, по онаа нивна вообичаена пракса, ја доставувале на полициската дирекција во Софија и во мај 1948 година, кога го предале Бугарите, бившиот бугарски полициски начелник Асен Богданов, заедно со него ја предадоа, не лежи враже, и архивата на бившата Вардарска бановина и архивата на бугарската полиција. И сега, на лице се сите доверливи архиви па секако, според твоите денунцијации, би требало да се сретне и моето име. Јас сакам тоа ти да ми го изнесеш“.

докажува и да се брани дали преку весници, судови или преписка Виктор Аќимовиќ се вооружал со сите можни заштити, кои тој можел да ги примени. Па така често на позадината од неговите фотографии, покрај печатот се среќава и негов текст со кој апелира до можниот корисник на истата, при евентуалното објавување да се нагласи дека автор на таа фотографија е Виктор Аќимовиќ.

Тој поседувал свои печати со кои ги одбележувал своите документи и книги, како еден од методите на заштита. На едниот печат пишувало на латиница: “ARHIVA V.AĆIMOVIĆ” а на вториот печат: “ BIBLIOTEKA V. AĆIMOVIĆ” и третиот вид на печат: “FOTO ARHIVA V. AĆIMOVIĆ”. кои сметал дека е важно да бидат заедно.

Поради неговиот третман во државата, може да се каже дека сите овие негови мерки на заштита на неговото пишано наследство се однесувало и во однос на државните органи, од кои реално се плашел дека може да му бидат одземени.

Исто така, тој се обидел своите документи да ги подредува тематски во посебни папки. Така во една папка се сместени документите поврзани со неговата новинарска дејност пред Втората светска војна, во втора папка се наоѓаат, документите за неговото судење од италијанските фашистички власти во 1941 година, во трета папка се наоѓаат исечоци од весниците каде што тој објавил свои новинарски записи по втората светска војна и т.н. За сите негови позначајни документи имал направено и копии со неговиот печат ARHIVA V. AĆIMOVIĆ, кои ги употребувал за различни намени. Ваквиот систем на класификација и валоризација направени од создавачот Архивот треба да го следи и да го испочитува, кога ќе се изврши конечната обработка на овој фонд, како во Државниот Архив на Р. Македонија така и во Кинотеката на Р. Македонија.

ОСНОВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ, КЛАСИФИКАЦИЈА И БИБЛИОГРАФИЈА СО РЕГЕСТИ НА АРХИВСКИОТ ФОНД “ВИКТОР АЌИМОВИЌ”

Архивскиот фонд *Виктор Аќимовиќ* што се чува во Државниот архив на Република Македонија, припаѓа на т.н. **приватни фондови**, односно фондови создавани во животот и работата на едно лице.

Специфичноста на овој фонд, во најголем дел е поврзана со новинарската професија и фотографската дејност на Виктор Аќимовиќ. Треба да се нагласи дека овој фонд не претставува целина на оставината на овој деец, со оглед на тоа дека три и пол децении истиот се занимавал и со аматерскиот филм. Филмската архива се чува во Кинотека на Р. Македонија во Скопје, а со неа и записи на хартија поврзани со филмот, фотографијата но и со животот на Аќимовиќ. Ние се задржуваме на карактеристиките на фондот кој се наоѓа во Архивот на Македонија во Скопје, кој всушност е предмет на интерес на овој труд. Во понатамошниот текст, библиографски со регести се обработани сите видови на записи на хартија кои се создавани од Виктор Аќимовиќ или од други автори за него.

Овој архивски фонд, генерално може да се подели на три вида архивска граѓа. Првиот се однесува на **1) записи на хартија** **2) фото архивска граѓа** односно составена од развиени фотографски филмски пози во негатив и позитив и **3) аудио записи** во вид на магнетофонски аудио ленти. Количински, фондот е сместен во **30 архивски кутии**, од кои **13 АК се записи на хартија** кои се предмет на истражување на овој труд.

Во овие 13 архивски кутии, граѓата може генерално да се подели на граѓа создавана од, и за Виктор Аќимовиќ во количина од 7 АК и архивска граѓа која не е создавана од Виктор Аќимовиќ во количина од 6 АК.

Архивската граѓа која е создавана од други автори, институции или органи може да се класифицира на:

- 1) оригинална и копирана архивска граѓа создавана од единиците на НОВ и ПОМ и органите на АСНОМ.
- 2) исечоци од разни весници од СФРЈ и СРМ
- 3) сценарија за радио емисии

- 4) сценарија за македонски играни филмови
- 5) фотографии и разгледници

Архивската граѓа која е создавана од Виктор Аќимовиќ или од други создавачи а се однесува на него, го опфаќа периодот од 1934 до 1987 година и е всушност поврзан со политичката, новинарската, фотографската и филмска дејност на Виктор Аќимовиќ и истата содржи претежно оригинални документи и фотографии, но содржи и копии.

Документите поврзани со политичката дејност можат да се поделат на документи создавани од Виктор Аќимовиќ и за него и документи за други теми и личности кои не се поврзани со него. Документите кои не се поврзани со активностите на Виктор Аќимовиќ се однесуваат претежно на периодот од Втората светска војна а се во врска со создавањето на современата македонска држава, и се од големо историско значење.

Документите кои се однесуваат на неговата политичка дејност откриваат нови детали за прогресивното движење во Македонија од 1934 до 1941 година. Исто така и документите по Втората светска војна се интересни за истражувачите на овој период особено за оние кои ги проучуваат процесите што државата ги водела против т.н. внатрешни непријатели и кои се специфични за социјалистичкото уредување, односно процеси против сите оние кои мислеле поинаку од актуелната власт.

Новинарскиот опус на Виктор Аќимовиќ е богат и опфаќа период од половина век. Иако новинарството на Виктор Аќимовиќ било прекинувано, забранувано и изолирано од страна на режимите во кои тој работел, сепак тоа има свое значајно место, а некои од неговите текстови се секако вредни и заслужуваат видно место во историјата на македонското новинарство и воопшто во историјата на македонскиот народ.

Виктор Аќимовиќ со новинарство започнал да се занимава од 1934 година. Пишувал за повеќе весници од Тетово и Скопје, меѓу кои два весници се издавани од него и неговите партнери. Првиот е *Тетовске новине* кој ги третира социјалните теми, а вториот е *Јужна сиварносѝ*, кој покрај социјалните теми отворено и како никој дотогаш во новинарството јавно го афирмира постоењето на посебноста на македонскиот народ. Во единствениот број на ова списание го издвојуваме Отвореното писмо до

академикот Никола Вулиќ кое несомнено е еден од најзначајните текстови во македонското новинарство и македонската историја во периодот меѓу двете светски војни. Овие весници биле забранети од судските власти на Кралството Југославија а Виктор Аќимовиќ бил казнуван со затворска казна.

Освен некои текстови, периодот на Втората светска војна е непродуктивен за Виктор Аќимовиќ. Во периодот од 1945 до 1948 година, тивко прогонет од редакциите на македонските весници, Виктор работи за весници во Србија, Хрватска и Словенија. Самиот автор се потрудил да ги сочува и овие статии.

Внатрешната класификација од архивската граѓа од фондот *Виктор Аќимовиќ*, можеме да ја поделиме на неколку видови и тоа:

- а) Лични и биографски документи.
- б) Необјавени ракописи.
- в) Необјавени писма на Виктор Аќимовиќ испратени до редакциите на весниците.
- г) Објавени весници и новинарски статии од Виктор Аќимовиќ
- д) Летоци, плакати и покани за политичката активност на Виктор Аќимовиќ.
- ѓ) Преписка во врска со политичката, новинарската, уметничката и друга активност на В. Аќимовиќ.
- е) Преводи.
- ж) Објавени статии и ракописи од други автори кои се однесуваат на Виктор Аќимовиќ и на неговото дело.
- з) Писма и изјави на други личности и институции за Виктор Аќимовиќ.

БИБЛИОГРАФИЈА СО РЕГЕСТИ НА МАТЕРИЈАЛИТЕ НА ФОНДОТ
ВИКТОР АЌИМОВИЌ

а) Лични и биографски документи, (АК - 1, АЕ - 1)

- 05. 06. **1934**, Крижевци (Хрватска): *Пресуда на Граѓанската полицаја во Крижевци, Бр. бр. 390* против Виктор Аќимовиќ за ширење на комунистичка пропаганда, со која се осудува на 14 дена притвор и се протерува во родниот крај (Тетово).

(на хрватски јазик)

- 15. 06. **1934**, Крижевци: *Одлука на градската полицаја во Крижевци бр. 390*, за присилно спроведување на Виктор Аќимовиќ, Добриќанин Вукиќ и Илиќ Сава во родниот крај.

(на хрватски јазик)

- 26. 05. **1934**, Крижевци: *Жалба на Викџор Аќимовиќ до Минисџерсџивоиџо за земјодеџије во Белџрад*, во која ги наведува учениците од кои бил наклеветен и испровоциран и дека обвинувањето против него е лажно

(на хрватски јазик)

- 05. 06. **1934**, Крижевци: *Писмо од адвокатиџои на Викџор Аќимовиќ, Д-р. Анџе Шумановиќ до семејсџивоиџо Аќимовиќ во Теџово*. Адвокатот ги информира родителите на Аќимовиќ дека е исклучен од земјоделското училиште и е притворен 14 дена во Крижевци и дека ќе превземе мерки за ослободување на Виктор.

(на хрватски јазик)

- 11. 06. **1934**, Крижевци: *Писмо од адвокатиџои Д-р. Анџе Шумановиќ до семејсџивоиџо Аќимовиќ во Теџово* со кое ги информира родителите на Виктор Аќимовиќ дека и покрај поднесената жалба, извршувањето на притворската казна било неодложено.

(на хрватски јазик)

- 21. 08. **1934**, Тетово: *Тужба на Д-р. Обрад Рисџиќ, уредски лекар во Теџово, џроџив Викџор Аќимовиќ* за објавената статија од Аќимовиќ под наслов: “Радничке невоље” во весникот *Глас Полоџа* од Тетово, (бр. 72 од 11. 08. 1934 год.) со која му е нанесена клеветата на неговата службена работа.

(на српски јазик)

- 03. 09. **1934**, Тетово: *Решение на Тетовскиот првосуден суд бр. 13883* со кое се прекинува тужбената постапка на Д-р. Обрад Ристиќ против Виктор Аќимовиќ на барање на Ристиќ.

(на српски јазик)

- 01. 11. **1934**, Тетово: *Решение на Јавното обвинителство во Тетово* со кое се забранува весникот *Тетовске новине* бр. 1 иотпечатен на ден 01. 11. 1934 год. во Тетово, поради поттикнување непочитување на законите и институциите на државата.

(на српски јазик)

- 15. 11. **1934**, Тетово: *Решение на Јавното обвинителство во Тетово* со кое се забранува весникот *Тетовске новине* бр. 3 испечатен на ден 15. 11. 1934 год. во Тетово, поради повик за бојкот на тутунопроизводителите

(на српски јазик)

- 23. 02. **1935**, Тетово: *Решение на Јавното обвинителство во Тетово* со кое се забранува весникот *Тетовске новине* бр. 10 испечатен на ден 21. 02. 1935 год. во Тетово, поради повикување на селанството против институциите на државата.

(на српски јазик)

- 09. 09. **1935**, Тетово: *Решение на Началникот на Долнолошкаџа околица во Тетово, бр.1407* веднаш да се изврши претрес врз Виктор Аќимовиќ како и на неговиот стан и други објекти каде живее, поради сомневање дека осомничениот поседува компромитирачки материјали, летоци, комунистичка лектира и сл.

(на српски јазик)

- 24. 07. **1937**, Тетово: *Решение на Началникот на Долнолошкаџа околица во Тетово* за претрес на канцеларијата и работното биро на Виктор Аќимовиќ во Тутунската станица во Тетово поради сомневање дека осомничениот таму чувал летоци и бланкети со комунистичка содржина наменети за работниците.

(на српски јазик)

- 30. 05. **1938**, Тетово: *Решение на Начелникои на Долнојолошкиој срез во Тешово, бр. 10693* со наредба за претрес на станот и личен претрес на Виктор Аќимовиќ, поради сознанија дека во станот на гореименуваниот има скриени работи, со кои може да се наруши јавниот поредок и општата безбедност.

(на српски јазик)

- 31. 03. **1939**, Тетово, *Тужба на Државниој обвинишел од Тешово, К. бр. 170* во која Аќимовиќ Виктор и Петровиќ Стојан се обвинети за растурање на летоци во мај 1938 година под наслов “На нашите муслимани и останатата јавност”¹⁸⁷, во кои Албанците се повикуваат на спротивставување на актуелната власт, поради нејзинта суровост кон нив. Во вториот леток пронајден кај Аќимовиќ а под наслов: “Писмо на политичките затвореници за белградските студенти”¹⁸⁸, се потенцира задоволството што се повеќе студенти се придружуваат кон напредното движење и благодарност до нив за подршката за политичките затвореници. При претресот на станот на Аќимовиќ пронајдена е и непотпишана изјава на работниците во Тутунската станица во Тетово, со која изјавуваат дека сакаат да формираат свој синдикат во составот на У. Р. С.¹⁸⁹

(на српски јазик)

- 25. 04. **1939**, Тетово: *Приговор на Виктор Аќимовиќ на тужбаџа од Државниој обвинишел од 31. 03. 1939 год.* Аќимовиќ се оправдува дека властите ангажирале за сведоци против него луѓе кои имале криминално минато и кои се единствено спремни да даваат такви лажни изјави. Што се однесува до летокот со иницијативата за приклучување работниците кон Обединетите работнички синдикати Аќимовиќ приговара дека овој синдикат е легален и во тоа нема ништо противзаконско, а напротив дека Синдикатот Југорас е “режимско дете на Милан Стојадиновиќ, со цел, борбата на југословенскиот пролетеријат да се насочи во погрешен правец од историската мисија, со што малку подобро би се заштитиле интересите на крупниот капитал”.

(на српски јазик)

¹⁸⁷ Во оригиналот на насловот на српски јазик гласи: “Нашим муслиманима и осталој јавности”.

¹⁸⁸ Во оригиналот на насловот на српски јазик гласи: “Писмо политичких затвореника београдским студентима”.

¹⁸⁹ У.Р.С. - Обединети рабиотнички синдикати.

- 18. 12. **1939**, Штип, *Писмо на Командантот, Дивизиониот генерал Драг. Пандуровиќ при Штабот на Брегалничката дивизионска област до Командантот на III Армијска област, бр. 509*, со кое информира дека на 13. 12. 1939 година во 18. 45 часот пред кафеаната “Југословенска круна” во Велес, г. Станојевиќ Д. Александар, апотекар од Велес, му предал на генералот Пандуровиќ, еден леток под наслов “До сите Македонци . . .”, а на 14. 12. 1939 година истиот господин лично во командата донел еден примерок на весникот “Јужна Стварност”, на сопственикот и на негов уредник Виктор Аќимовиќ од Тетово.

(на српски јазик)

- 11. 01. **1940**, Белград: *Пошврда од шефот на одделение на Оштинската полиција, бр. 3200*, дека легитимацијата и останатите документи на Виктор Аќимовиќ се задржани кај управата на град Белград и дека оваа потврда му важи за легитимирање кај органите на државната власт.

(на српски јазик)

- 20. 01. **1940**, Тетово: *Одлука на Срескиот начелник, бр. 124/ 40*, во која стои дека од дотогашните активности на Виктор Аќимовиќ и од пронаоѓањето на списите во неговиот стан во Тетово, е утврдено дека истиот е опасен за јавниот мир и ред во околицата и затоа е донесена одлука да се упати на престој во друго место, кое дополнително ќе му се одреди.

(на српски јазик)

- 22. 06. **1940**, Скопје: *Пошврда издадена од В. Д. Управниот на Градската полиција, Пов. бр. 4214* со која на Виктор Аќимовиќ, новинар од Тетово му се одредува место на престој во Скопје.

(на српски јазик)

- 25. 01. **1941**, *Оштетна листа од лоџорот во Меѓуречје (Босна и Херцеговина)* му се дозволува на Аќимовиќ Виктор да оди во својот дом во периодот од 25. 01. 1941 до 30. 03. 1941 год.

(на српски јазик)

- 30. 03. **1941**, Меѓуречје: *Објава¹⁹⁰ за уапсување на Виктор Аќимовиќ од лоџорот Меѓуречје, бр. 104*, во неговото место на живеење, Марибор.

(на српски јазик)

¹⁹⁰ Објава или Дозвола.

- 10. 03. **1942**, Тирана: *Пресуда на Воениот трибунал на Кралството Италија бр. 3885/41*, со која се осудува во отсуство Виктор Аќимовиќ за непријателска дејност, растурање на пропагандни материјали со комунистичка содржина.

(на италијански јазик)

- **1945**, Скопје: *Пасош на Виктор Аќимовиќ бр. 499/45*.

- 02. 09. **1950**, Скопје, *Обвинителен акт Б. бр. 240/50 на Јавното обвинителство за гр. Скопје и Окруж скопски*, против Виктор Аќимовиќ за обид за илегален премин преку југословенско-унгарската граница со цел непријателско делување против уставниот поредок на ФНРЈ.

(на македонски јазик)

- 29. 09. **1950**, Скопје, *Пресуда К. бр. 139/50 на Окружниот суд во Скопје*, со која Виктор Аќимовиќ се осудува на 4 години затвор за кривично дело, обид за илегален премин на југословенската граница.

(на македонски јазик)

- 24. 09. **1957**, Скопје: *Решение на Врховниот суд Скопје Г. Ж. бр. 369/57*, со кое жалбата на Виктор Аќимовиќ против тужената НРМ, се уважува. Со тоа се задолжува тужената НРМ да му ги врати на тужителот одземените предмети и доколку тоа не може да го стори да му ја исплати нивната противредност.

(на македонски јазик)

- 14. 01. **1960**, Скопје: *Пресуда на Окружниот суд во Скопје бр. 307/54*, со која се одбива тужбеното барање на тужителот Виктор Аќимовиќ да НР Македонија му го врати одземениот движен имот што од страна на Управата за државна безбедност (УДБ), му бил одземен.

(на македонски јазик)

- 22. 03. **1960**, Скопје: *Жалба од Виктор Аќимовиќ до Окружниот суд, за Врховниот суд на НРМ, Скопје*, на пресудата на Окружниот суд во Скопје Г. бр. 30/54 од 14. 01. 1960 год. а во врска со одбиеното побарување на надоместок на одземениот движен имот на Виктор Аќимовиќ од страна на Министерството за внатрешни работи на НР Македонија.

(на македонски јазик)

- 03. 04. **1975**, Софија: *Уверение од ЦК на БРП(К) бр. 2327 од 03. 04. 1975* за учеството на Виктор Аќимовиќ во антифашистичката борба во периодот од 1941 до 1944 година.

(на бугарски јазик)

- **1976**, Скопје: *Пасош на Виктор Аќимовиќ бр. 460827 од 1976 год.*

б) Необјавени ракописи на Виктор Аќимовиќ (АК - 1)

- **1981**¹⁹¹, Скопје: *Виктор Аќимовиќ, Анекс на италијанскиот воен трибунал во Тирана.* во врска со настанот од август 1941 година кога е уапсен Ѓоце Стојчески од страна на италијанските окупациски власти. Како еден од учесниците на овој настан и осуден од страна на Италијанскиот воен трибунал во Тирана во одсуство, В. Аќимовиќ го напишал овој анекс поттикнат од четирите објавени верзии на истиот настан, а кои се разликуваат од она што тој како единствен жив сведок го изнесува во текстот.

(на српски јазик)

- **?**, Скопје: *Виктор Аќимовиќ, Запис за судењето на Јордан Чкајров во Скопје 1945 год.* Аќимовиќ како дописник на дневниот весник “Политика” од Белград, (1945 - 1948 год.), Аќимовиќ присуствувал на сите судења кои се одвивале во Судот за национална чест, Окружните судови и во воените подрачја. Судењето на Јордан Чкатров му останало во сеќавање поради посебното држење на осуденикот во судот, кое Виктор Аќимовиќ го опишува.

(на српски јазик)

- **1966**, Скопје: непотпишан текст, *Uz knjigu Ragjanje makedonske nacije od Dragana Taškovskog, 1966.*

¹⁹¹ Овој текст не е датиран од Виктор Аќимовиќ, но според едно писмо упатено до Томо Софрониевски во кое го споменува и овој текст го лоцираме во 1981 год.

- **1981**, Скопје: *Виктор Аќимовиќ, Спиритски вечери на поезијата*.
(на српски јазик)

- **?**, Скопје: *V.A. Jugoslovenska kritika i filmski autori oči u oči*.
(на српски јазик)

- **?**, Скопје: *Viktor Ačimovič, Neke kritičke zabeleške povodom najnovijeg izdanja prešernove poezije na makedonskom jeziku*.
(на словенечки јазик)

в) Необјавени писма на Виктор Аќимовиќ испратени до редакциите на весниците (АК - 3)

- 18. 11. **1978**, Скопје: *Писмо на Виктор Аќимовиќ до ревиите “НИН” – Белград и “ОКО” – Загреб*, по повод фељтонот во “НИН” под наслов “Седам континентата и четрдесет година” а во врска со животот и делото на американскиот новинар Салцбергер.
(на српско-хрватски јазик)

- 25. 11. **1979**, Скопје: *Писмо на Виктор Аќимовиќ за рубриката “Меѓу нама” во списанието “Политика” од Белград*, критика за високите цени на новоиздадените книги во Југославија.
(на српски јазик)

- 08. 01. **1980**, Скопје: *Писмо на Виктор Аќимовиќ до редакцијата на ревијата “ОКО” од Загреб*, во кое бара објавување на неговата статија: “Поново откривање македонског песника и новинара Цека Стефанова¹⁹², првог политичког секретара СКОЈ-а за Македонију”.
(на српско-хрватски јазик)

¹⁹² Цеко Стефанов, контраверзна личност во македонската политичка историја каде се јавува како напредна личност во периодот меѓу двете светски војни, но во времето на НОВ ќе се најде во улога на шпион уфрлен од бугарската полиција во Шарскиот одред, по што ќе се случи голема човечка загуба на овој одред и на селата под Љуботен.

- 07. 04. **1980**, Загреб: *Писмо од редакцијата на “ОКО” од Загреб*, со негативен одговор за објавување на статијата за Цеко Стефанов.
(на српско-хрватски јазик)
- 29. 04. **1980**, Скопје: *Писмо на Виктор Аќимовиќ до ревијата “НИН”-Белград, “СТОП” - Љубљана, и Телевизија Љубљана*, за IV Балкански филмски фестивал во Љубљана и Цеље од 09 до 14. 04. 1980 год.
(на српско-хрватски јазик)
- 04. 09. **1980**, Скопје: *Писмо на Виктор Аќимовиќ до редакцијата на “Телекс”, Љубљана*. Критика и реакција на интервјуто на Кирил Ценевски во ова списание од 29. 08. 1980 год. под наслов: *Stupidni anti – film “Cenevski”*.
(на српски јазик)
- 30. 08. **1981**, Скопје: *Писмо на Виктор Аќимовиќ до ревијата “НИН”, Белград*, под наслов: *“Смеле констатације али и многе недоречености”*, В. А. дава оценка на фелџонот на Стипе Шувар во оваа ревија.
(на српски јазик)
- 26. 02. **1982**, Скопје: *Писмо на Виктор Аќимовиќ до ревијата “НИН”, Белград*. Критика за фелџонот во ова списание на авторите Саво Кржавац и Драган Марковиќ посветена на логорот “Голи Оток”.
(на српски јазик)
- 31. 03. **1982**, Скопје: *Писмо на Виктор Аќимовиќ до редакцијата на весничкиот “Полиџика” за рубриката “Меѓу нама” во врска со ревијата Екран*, во која е објавено интервју со Киро Билбилоски, кој е претставен как фото-репортер при Главниот Штаб на НОВ и ПОМ, за што Аќимовиќ тврди дека тоа не е вистина.
(на српски јазик)
- 31. 05. **1982**, Скопје: *Писмо од Виктор Аќимовиќ до Телевизија Скопје, по повод објавувањето на II негови фотоџрафии, во емисијата Хроника на театарскиите иџри “Војдан Чернодрински”*, без да се спомене името на

нивниот автор и без негова дозвола. Бара од Телевизија Скопје соодветна надомест како авторско право.

(на македонски јазик)

- 18. 08. **1984**, Скопје: *Писмо на Викџор Аќимовиќ за ревијата “НИН” Белград* под наслов: “Еуфорија без границе”, со критика на кандидатурата на Белград за Олимписките игри во 1992 год.

(на српски јазик)

- 14. 10. **1985**, Скопје: *Писмо на В. Аќимовиќ до главниот и одговорен уредник на ревијата “НИН”, Белград*. Го информира дека веќе подолго време истражува за Гемициите и последниот од нив Павел Шатев, за кои има напишано книга и предлага ова списание да објави во повеќе продолженија фељтон на оваа тема.

(на српски јазик)

- 10. 11. **1985**, Скопје: *Писмо на В. Аќимовиќ до главниот и одговорен уредник на ревијата “НИН”, Белград*. Бидејќи еден месец пред тоа, Аќимовиќ дал предлог на редакцијата да се објави фељтон за Гемициите и Павел Шатев и не му е одговорено моли да му се одговори за тој предлог.

(на српски јазик)

- 25. 10. **1985**, Скопје: *Писмо на В. Аќимовиќ до редакцијата на весникот “Полиџика”, Белград, под наслов: Нешо Маркоски*. Ин мемориам за Нешо Маркоски, борец од Тетово, по војната познат општествен и политички работник, новинар и публицист.

(на српски јазик)

- 29. 11. **1985**, Скопје: *Писмо на В. Аќимовиќ до редакцијата на “НИН”, Белград, под наслов: Не, нису скопски” бомбаши” гемиције*. Реакција и критика на Аќимовиќ по повод написот на М(илош). В(асиќ). како коментар за судењето на скопската група која поставила експлозивни направи пред неколку странски претставништва во Скопје, споредувајќи ги со солунските атентатори.

(на српски јазик)

- 24. 12. **1987**, Скопје: Писмо на В. Аќимовиќ до сѝсанието НИН, Белград под наслов: Једна историјска клевета против народа Македоније од сѝране београдског НИН-а. Критика до редакцијата на списанието “НИН” кое селективно објавува писма од читатели, со што објавува реакции кои одговараат на уредувачката политика што претставува задушвање на демократската мисла. Во прилог на тоа Аќимовиќ наведува повеќе писма кој лично ги испратил до рубриката “Одјеци” на ова списание. Посебно го критикува коментарот на членот на уредништвото Милош Васиќ кој по повод судењето на шесторицата подметнувачи на експлозивни направи во Скопје во седумдесеттите години, се осврнува на улогата на солунските атентатори и улогата на ВМРО која на крајот ја изедначува со фашистичките движења не обрнувајќи внимание на посебните крила во оваа Организација.

(на српски јазик)

- 02. 07. **1987**, Тетово: Писмо на В. А. до редакцијата на сѝсанието “Полог” од Тетово под наслов: Сеќавање, Д-р. Никола Николиќ, револуционер и народен лекар. Дава податоци за Николиќ како за припадник на југословенската револуционерна младина, и учесник во Октомвриската револуција во Русија во 1917г. Учесник во НОВ, преживеан логораш во концентрациониот логор во Јасеновац. Од 1948 до 1952 година е осуден и испратен во затвор на злогласниот логор Голи Оток.

Од 1928 година неколку години работел во Тетово како управник на Домот за народно здравје, со заслуги за развојот на здравството во овој крај. Во градот ширел, за тоа време прогресивни комунистички идеи.

(на македонски јазик)

- 02. 07. **1987**, Тетово: Писмо на В. А. до редакцијата на сѝсанието “Полог”, Тетово, под наслов: За објективност во новинарството. Реакција на статијата на новинарот Живко Стефановски “Новинарската традиција на Тетово”, објавена во јубилејниот број на списанието Полог, по повод 20 годишницата од неговото издавање. Аќимовиќ дава забелешки за непостоечкиот весник во Тетово од 1907 год. и за давањето преголемо значење на весникот “Глас Полога”, како и за не споменувањето на најпрогресивниот весник “Јужна Стварност” и др.

(на македонски јазик)

г) Објавени весници и новинарски статии на Виктор Аќимовиќ (АК - 2, АК - 3)

1934: *Аќимовиќ Виктор, Радничке Неволје, Глас Полоѓа, Тејово, 11. 08. 1934, 3.* Критика за несоодветниот третман на работниците, за услугите на Здравствениот дом во Тетово.

(на српски јазик)

1934: *В. Аќимовиќ, О злотиној омладини, Глас Полоѓа, Тејово, 18. 08. 1934, 3.* Критика за однесувањето на некои тетовски студенти за летниот распуст во Тетово.

(на српски јазик)

1934 - 1935 : *Аќимовиќ Виктор, Тејовске новине, независан задружно привредни књижевни лист, од бр 1 од 01. 11. 1934 до бр.10 од 21. 10. 1935 година.* Во овој весник преовладуваат статии напишани од Виктор Аќимовиќ кои најмногу се однесуваат на социјалната проблематика, пред се на тешката положба на земјоделците и работниците во Тетово и Тетовско и ги критикува локалните власти.

(на српски јазик)

1935: *Виктор Аќимовиќ, Производња дувана је нерентабилна- најављују производители, Вардар, Скопје, 02. 10. 1935, 1.*

(на српски јазик)

1935: *Виктор Аќимовиќ, Судбина лешачког онокса, Глас Полоѓа, Тејово, 26. 10. 1935, 3.*

(на српски јазик)

1937: *Виктор Аќимовиќ, Туберкулоза - социјална болест нижих друштвених слојева, Глас Полоѓа, Тејово, 27. 03. 1937, 3.*

(на српски јазик)

1937: *Виктор Аќимовиќ, Туберкулоза се може сузбити и нестати у промени радних односа - данас је условљено да се она може масовно распространити, Глас Полоѓа, Тејово, 05. 06. 1937, 2.*

(на српски јазик)

1937: *Виктор Аќимовиќ, Дуванско пипање и негово важност у привреди јуѓа, Глас Полоѓа, Тејово, 18. 09. 1937, 4.*

(на српски јазик)

1937: Викѿор Аћимовић, Дали је ѿпроизводња дувана ренѿабилна? , Глас Полога, Теѿово, 25. 09. 1937, 4.

(на српски јазик)

1937: Викѿор Аћимовић, Поѿрешне и рђаве мейоде у раду за добивање нових дуванских ѿиѿова, Глас Полога, Теѿово, 02. 10. 1937, 4.

(на српски јазик)

1937: Викѿор Аћимовић, Годишњица од смрѿи Максима Горкоѿ, Глас Полога, Теѿово, 26. 10. 1935, 3.

(на српски јазик)

1937: Викѿор Аћимовић, Изложба слика ѿ. Леѿавца у Теѿову, Глас Полога, Теѿово, 1937.

(на српски јазик)

1937: Викѿор Аћимовић, Госѿођа минисѿерка од Нушића, Глас Полога, Теѿово, окѿ. 1937.

(на српски јазик)

1937: Викѿор Аћимовић, Годишња скуѿишѿина ѿеѿовске чѿѿаонице, 09. 10. 1937, 3.

(на српски јазик)

1937: Викѿор Аћимовић, Персѿекѿиве будуће дуванске ѿпроизводње на Јуѿу, Глас Полога, Теѿово, 25. 12. 1937, 4.

(на српски јазик)

1938: Викѿор Аћимовић, Пред једном одлуком Моноѿола, која се ускоро ѿреба ѿривесѿи у дело, Глас Полога, Теѿово, 17. 12. 1938, 4.

(на српски јазик)

1939: Викѿор Аћимовић, **Јужна Сѿварносѿ**, лисѿ за сва кулѿурна ѿиѿања Македоније, Теѿово, 01. 12. 1939.

Позначајни наслови:

- На ѿуѿу нормализовања нашеѿ унуѿрашњеѿ ѿолиѿичкоѿ живоѿа
- Оѿворено ѿисмо (Госѿодину Николи Вулићу, академику Беоѿрад)
- Македонска сѿварносѿ у свеѿлосѿи бројева
- Ко ѿреѿсѿавља радничку класу Македоније
- ѿоложај моноѿолскоѿ раднишѿва у Македонији и др.

(на српски јазик)

1942: Викџорџ. Акимовџ, *Вџорайџа обща изложба на художници оџџ Македониџа, Лиџерџиџуренџ Гласџ, Софиџа, бр. 597, 1942.*

(на бугарски јазик)

Критички осврт за Втората општа уметничка изложба на уметниците од Македониџа, во Скопје во 1942 год. Интересно за овој напис е што во него се споменуваат меџу другите и најпознатите имиџа на современа македонска ликовна уметност, како што се Никола Мартиновски, Тома Владимирски, Димитар Кондовски, Кераца Висулчева, потоа скулпторот Димитар Тодоровски и др.

1942: Викџорџ. Акимовџ, *Карџо - кралџ од Куманово, Лиџерџиџуренџ Гласџ, Софиџа, бр. 593, 1 - 2.*

(на бугарски јазик)

1945: В. А. (Виктор Аџимовиџ), *После џресуде издајницима македонскоџ народа, Полиџиџика, Беоџрад, 06. 06. 1945, 8.*

1945: В. А. (Виктор Аџимовиџ), *После џресуде издајницима македонскоџ народа, Полиџиџика, Беоџрад, 08. 06. 1945, 6.*

(на српски јазик)

1945: В. А. (Виктор Аџимовиџ), *Косџа Раџин, џесник и бораџ за слободу македонскоџ народа, Полиџиџика, Беоџрад, 12. 06. 1945, 4.*

(на српски јазик)

1945: (Виктор Аџимовиџ), *Косџа Раџин, џесник и бораџ за слободу македонскоџ народа, Полиџиџика, Беоџрад, 12. 06. 1945, 4.*

(на српски јазик)

1945: В. А. (Виктор Аџимовиџ), *Терор џрчких шовинистџичких банди у Јеџејској Македониџи, Полиџиџика, Беоџрад, 15. 06. 1945, 2.*

(на српски јазик)

1945: В. А. (Виктор Аџимовиџ), *Прве џруџе избеџлица из Јеџејске Македониџе сџиџле су у џрихваџилишџа у Сџрумиџи и Свеџом Николи, Полиџиџика, Беоџрад, 20. 06. 1945, 3.*

(на српски јазик)

1945: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Поводом годишњице смрти Максима Горког, Полиџика, Београд, 20. 06. 1945, 3.*

(на српски јазик)

1945: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Брајство српског и македонског народа њродубљиваће се у заједничкој борби њроштив фашистичких остатака, Полиџика, Београд, 23. 06. 1945, 3.*

(на српски јазик)

1945: (Виктор Аќимовиќ), *Пола века њнресаног и систематског њтерора над македонским становништвом у Јеѓејској Македонији, Полиџика, Београд, 28. 06. 1945.*

(на српски јазик)

1945: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Страховити њтерор фашиста над мирним грчким становништвом, Полиџика, Београд, 28. 06. 1945.*

(на српски јазик)

1945: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Свечан дочек бораца четрдесет осме македонске ударне дивизије у Скопљу, Полиџика, Београд, 29. 06. 1945, 5;*

(на српски јазик)

1945: Виктор Аќимовиќ, *Три месеца њре Илинденског усџанка солунским улицама њрашћале су бомбе младих македонских револуционара, објављујући целом свету да један измучени народ њтражи њправо на животи и слободу, Полиџика, Београд, 02. 08. 1945.*

(на српски јазик)

1945: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Деветити септембар - њразник слободне ошечесџвенофронтовске Буѓарске, Полиџика, Београд, 09. 09. 1945, 3.*

(на српски јазик)

1945: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Говор Димитра Влахова, Полиџика, Београд, 12. 10. 1945, 3.*

(на српски јазик)

1945: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *“Никакве махинације не могу нас сиречити у изградњи снажне демократске федеративне Југославије”, Полиџика, Београд, 12. 10. 1945, 1-3.*

(на српски јазик)

1945: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *“Ми знамо врло добро да је буѓарски народ за пољитику коју смо заједнички почели сироводиити”*. Пољитика, Београд, 12. 10. 1945

1945: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Девети септембар - изразник слободне ошечесивенофронтовске Буѓарске*, Пољитика, Београд, 09. 09. 1945, 3.
(на српски јазик)

1945: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Најистакнутии руководиоци Ошечесивеног фронта говоре нам о значају Девеог септембра*, Пољитика, Београд, 09. 09. 1945, 4.
(на српски јазик)

1945: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Албански народ је јуче гласао за учвршћење шековина своје борбе и за своју срећнију сушрашњицу*, Пољитика, Београд, 03. 12. 1945, 5.
(на српски јазик)

1945: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *“Сјајна победa Демократског фронта јасно показује колико је албански народ спреман да изгради демократску државу”*- рекао је Енвер Хоца представницима југословенске штампе, Пољитика, Београд, 12. 12. 1945, 4.
(на српски јазик)

1946: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Македонско народно позориште из Скопља гостоваће у Београду од 27 маја до 3 јуна*, пољитика, Београд, мај 1946.
(на српски јазик)

1946: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Прослава 43 годишњице погибје борца за слободу Македоније Гоце Делчева*, 08. 05. 1946.
(на српски јазик)

1946: (Виктор Аќимовиќ), *Македонско народно позориште из Скопља гостоваће у Београду од 27 маја до 3 јуна*, Пољитика, Београду, мај 1946.
(на српски јазик)

1946: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Прво гостовање у Београду Македонског народног позоришта, Полишика, Београд, 26. 05. 1946, 7.*

(на српски јазик)

1946: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Чланови македонског народног позоришта приказали су синоћ у Београду драму “Чорбаџи Теодос” од Васиља Илског, 29. 05. 1946, 8.*

(на српски јазик)

1946: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Београд сваке вечери срдечно поздравља македонске глумце Полишика, Београд, 30. 05. 1946, 5.*

(на српски јазик)

1946: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Никола Вајцаров, големиот македонски поет и народен борец, Нова Македонија, 28. 07. 1946, 4.*

(на македонски јазик)

1946: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *На Дојранското езеро се највештиите рибари на Балканот, Нова Македонија, Скопје, август 1946, 4.*

(на македонски јазик)

1946 ?: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Рибари-мандраци и рибари-наемници, Нова Македонија, Скопје, август, 1946.*

(на македонски јазик)

1947: A¹⁹³. *Ačimovič, Nikola Jonkov- Vapcarov, Tovariš, Ljubljana, 1947, 743.*

(на словенечки јазик)

1947: *Ačimovič, Grška nasilja nad makedonci od bizanca do danes, Tovariš, Ljubljana, 1947, 115.*

(на словенечки јазик)

1947: *V. Ačimovič, Tragedija pokrajine Čamerije, Tovariš, Ljubljana, 1947, 231.*

(на словенечки јазик)

¹⁹³ Најверојатно се работи за печатна грешка каде иницијалот “V” е заменет со “A” или веќе користел некој вид на псевдоним.

1948: V. Ačimovič, *Tri leta Makedonskega narodnega gledališča, Tovariš, Ljubljana, februar, 1948, 353.*

(на словенечки јазик)

1948: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Прослава 43 годишњице њоџибије бораца за слободу Македоније Гоце Делчева, Полиџика, Беоџрад, 08. 05. 1948, 5.*

(на српски јазик)

1948: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *На македонским њољима њамука, Дуџа, Беоџрад, 02. 10. 1948.*

(на српски јазик)

1948: В. А. (Виктор Аќимовиќ), *Оџџочела је берба њамука, Дуџа, Беоџрад, бр.165;*

(на српски јазик)

1948: Viktor Ačimovič, *Makedonska simfonija*¹⁹⁴, *Naša fotografija, Osijek, 1948, br. 1.*

(на хрватски јазик)

1948: V. Ačimovič, *Duhan, veliko bogatstvo Makedonije, Ilustrirani Vjesnik, Zagreb, sept. 1948.*

(на хрватски јазик)

1948: A. Ačimovič, *Goce Delčev, Ilustrirani vjesnik, Zagreb, 1948, 13.*

(на хрватски јазик)

1954: V. A. *Praznik makedonske umetne glazbe, Tovariš, Ljubljana, 1954.*

(на словенечки јазик)

1954: (Викџор Аќимовиќ.)¹⁹⁵, *Десеџ годиџи “Нова Македонија”, Нова Македонија, Скоџје, 29. 10. 1954.*

(на македонски јазик)

1956: V. Ačimovič, *Mavrovo, Večer, Ljubljana, 18. 02. 1956, 5.*

(на словенечки јазик)

¹⁹⁴ Уметничка фотографија.

¹⁹⁵ Објавени се повеќе фотографии од Врановци, направени од В. Аќимовиќ, без негово знаење и без наведување на авторот на истите.

1970, Викѿор Акѿмовиќ, *Парадоксална консѿаѿација, Сѿуденѿски збор, Скопје, 02. 11. 1970.*

(на македонски јазик)

1978, Аћимовић Викѿор, *Горки у ѿајном архиву Димѿирија Сѿаменковића, НОН, Београд, 14. 06. 1978, 48.* (текстот на писмото до оваа редакција од 25. 05. 1978 година од редакцијата е скратен)

(на српски јазик)

За астрономски високи цени на книгите, за фрлањето во отпад на книги и книгата како луксуз за работничката класа и апел до издавачите за книгата да стане попростапна на читателот.

1979: Ačimovič Viktor, *Denar porabljen – filmov pa nikjer!*, Stop, Ljubljana, 26. 07. 1979, 20.

(на словенечки јазик)

1979: Ačimovič Viktor, *Se Cenevski šopiri s plagijatom?*, Stop, Ljubljana, 04. 10. 1979, 17.

(на словенечки јазик)

1979: Ačimovič Viktor, *Makedonska kinematografija žre makedonsko književnost in književnike*, Stop, Ljubljana, 13. 12. 1979, 19.

1980: Ačimovič Viktor, *“Rdeči konj” na Kitajskem*, Stop, Ljubljana, 17. 04. 1980, 18.

(на словенечки јазик)

1980: Ačimovič Viktor, *Gapo brez špice*, Stop, Ljubljana, 18. 12. 1980, 18.

(на словенечки јазик)

1980: Ačimovič Viktor, *Cenevskemu končno odzvonilo*, Stop, Ljubljana, 18. 12. 1980, 17.

(на словенечки јазик)

1981: Ačimovič Viktor, *Gapo nadaljuje serijoškandalov*, Stop, Ljubljana, 05. 02. 1981, 18 – 19.

(на словенечки јазик)

1985: В. Акѿмовиќ, *Неке неѿачносѿи, НИН, Београд, 09. 06. 1985.*

(на српски јазик)

1986: (Виктор Аќимовиќ), *Једна историјска клеветна приказна на народот Македонија*, НИИ, Београд

Статии на Виктор Аќимовиќ за кои нема податоци во архивскиот фонд во кои весници или датум се издадени.

- В. А. *На џиринчаним џољима.*

(на српски јазик)

- В. А. *Хидрокомбинаи Маврово*

(на српски јазик)

- В. Аќимовиќ, *Црно македонско злато.*

(на српски јазик)

- В. А. *Први снај у Македонији. Дуќа, Београд.*

(на српски јазик)

- Ačimovič, *Žetev riža v Makedoniji.*

(на словенечки јазик)

- V. A. *Novo življenje v Makedoniji.*

(на словенечки јазик)

- Lidija Potrč – Ačimovič, *Ptiči pomagajo ribiče.*

(на словенечки јазик)

- V. A. *Izraz mlade Skupnosti.*

(на словенечки јазик)

- В. А. *Неколку фестивалски белешки, Вечер, Скопје.*

(на македонски јазик)

**д) Летоци, плакати и покани за политичката активност на Виктор Аќимовиќ.
(АК - 2)**

- 1938, Тетово; *Летоок издаден од припадниците на Југос.*

(на српски јазик)

Повик за бојкот на тутунската конференција.

- ноември 1938, Тетово: *Плакаќи за организирано предавање* посветено на Денот на мирот 11 Ноември, како ден кога престанала Првата светска војна. Плакатот ги потсетува граѓаните дека се подготвува нова светска кланица. По 19 години од војната светот повторно оди во пропаст. Мирот денес веќе е нарушен во Шпанија, каде се води братоубиствена војна и гинат широки народни слоеви. Затоа целото културно човештво на 11 ноември го слави овој ден и држи предавања и митинзи. На 11 ноември во Соколскиот дом, предавање по овој повод ќе одржат Д-р. Сима Момировиќ, лекар и Виктор Аќимовиќ, новинар.

(на српски јазик)

- ноември 1938, Тетово, *Летоок- покана присуство на предавање.* Се повикуваат граѓаните на предавање по повод 11 Ноември - денот на мирот. Предавањето ќе го одржат Д-р. Сима Петровиќ и Виктор Аќимовиќ.

(на српски јазик)

- декември, 1938, Тетово : *Летоок- покана за присуство на свечена академија.*

(на српски јазик)

Покана за свечена академија во чест на француската република и посета на Белград на Ивон Делбос, министер за надворешни работи на Република Франција.

- декември 1938, Тетово: *Плакаќи за организирање на свечена академија.* Се повикуваат граѓаните и младинците на 12 декември на Свечена академија по повод доаѓањето на францускиот министер Делбос во Белград. Во време на потпишување на антидемократски пактови, во време кога се работи на предизвикување на војни, кога фашизмот триумфира со својата лажна доктрина организаторите на академијата ја поздравуваат оваа посета. На академијата ќе зборуваат Д-р. Сима Петровиќ, новинарот Виктор Аќимовиќ, чевларскиот работник Трпко Стаматовиќ студентот по право Крунислав Наумовиќ.

(на српски јазик)

- **1938**, Тетово, *Лейџок*. И покрај спреченоста да ја манифестираат приврзеноста кон Француската демократска република, ја поздравуваат посетата на Белград на министерот Делбос.

(на српски јазик)

- декември **1939**, Марибор, *Лейџок* - џокана за џредавање. Покана за предавањето на Виктор Аќимовиќ во Руше покрај Марибор на тема “Социјалните прилики во Македонија”.

(на словенечки јазик)

ѓ) Преписка на Виктор Аќимовиќ во врска со неговата политичка, новинарска, уметничка и друга активност. (АК - 3, АЕ - 2).

- декември **1939**, Руше кај Марибор, *Писмо на Франц Сеѓулин*¹⁹⁶ до Викџор Аќимовиќ. Сеѓулин го информира Аќимовиќ дека ги напишал летоците и поканите за предавањето на Виктор.

(на словенечки јазик)

- 22. 06. **1948**: Белград, *Писмо на Љубомир Пенџиев* - диџломатџ на Буѓарската амбасада во Белѓрад до Викџор Аќимовиќ во кое бара хитна средба со В. Аќимовиќ во Белград. и што е можно побргу Аќимовиќ да дојде од Скопје.

(на бугарски јазик)

- 25. 01. **1954**, Марибор: *Писмо на Викџор Аќимовиќ до Боро Чушкар*. По повод објавениот текст на Б. Чушкар во новогодишниот број Нова Македонија од 1954 година, В. Аќимовиќ го обвинува Чушкар за клевета и обид за негово ликвидирање. Во писмото се истакнати повеќе податоци за сотојбите во затворот во Билеќа (1939 и 1940 г.), за време на НОВ (1941 Ѓ 1943 г.) и по војната. (прилог бр.)

(на српски јазик)

- 28. 01. **1954**, Марибор: *Писмо на Викџор Аќимовиќ до неѓовата сестџра Ружица*. В. Аќимовиќ ја информира својата сестра за семејството во Марибор

¹⁹⁶ Франц Сеѓулин, трговски помошник во Руше од Словенија. Загинал во НОВ. (Споменик во Руше)

и за неговата реакција на написот на Боро Чушкар во весникот “Нова Македонија”.

(на српски јазик)

- 10. 11. **1960**, Марибор: *Писмо на Викџор Аќимовиќ до инџ. Винко Лечеџ, џрофесор и дирекџор на Земјоделскиоџ џехникум во Крижевци.* В. Аќимовиќ го информира Лечег дека ги испратил податоците до училиштето за комунистичко пропагандната работа на групата ученици во тоа училиште во 1934 година во која спаѓал и тој.

(на хрватски јазик)

- 12. 11. **1960**, Крижевци: *Писмо на Винко Лечеџ до Викџор Аќимовиќ.* Лечег го информира В. Аќимовиќ за подготовките за прославувањето на 90 - годишнината од Земјоделското училиште во Крижевци и му се заблагодарува за соработката.

(на хрватски јазик)

- 26. 07. **1970**, Струмица: *Писмо од Ванѓа Аќимовска до Викџор Аќимовиќ.* Ванѓа, роднина на Виктор, бара помош од него за афирмација на нејзиниот син Зоран, кој бил автор на неколку необјавени драми и романи.

(на македонски јазик)

- **1970**, Белград: *Писмо на Викџор Аќимовиќ до Енвер Хоџа¹⁹⁷, Тирана.* Аќимовиќ бара дозвола од Хоџа да ја посети Албанија после 25 години кога последен пат бил таму како специјален дописник на весникот *Полиџика*. Целта на новата посета е да пишува репортажи за Албанија во југословенските весници.

(на албански јазик)

- 28. 09. **1972**, Скопје: *Писмо на Викџор Аќимовиќ до Земјоделскиоџ џехникум “Иво Лола Рибар” од Крижевци.* Бара информации дали е издадена монографија за 100 годишнината од Земјоделскиот техникум во Крижевци и дали на спомен плочата се напишани имињата на неговите другари Вукич Добричанин и Сава Илиќ, кои загинале во Втората светска војна како борци.

(на српско-хрватски јазик)

¹⁹⁷ Енвер Хоџа, претседател на НР Албанија 1945 - 1987?

- 31. 10. **1972**, Крижевци: *Писмо од Исџражувачкиот ценџар на Земјоделскојто училиште во Крижевци до Виктор Аќимовиќ*. Дава информации за одредени личности за кои се интересирал Аќимовиќ и информира дека се уште не е издадена книга - монографија на училиштето.
(на хрватски јазик)

- 08. 10. **1976**, Скопје, *Писмо на Виктор Аќимовиќ до Страхил Гигов*. Реакција на книгата на С. Гигов (*Сеќавања, Скопје, 1976 г.*) во која се зборува за активностите на Виктор Аќимовиќ во Логорот Меѓуречје Ивањица во 1940 година, и воопшто за целиот текст во кој обилува со субјективизам, произволности, неточности и неправилно користење со изворна документација.

(на македонски јазик)

- 12. 10. **1976**, Скопје: *Писмо на Виктор Аќимовиќ до Светозар Вукмановиќ Темпо*. Го информира за објавената книга на Страхил Гигов под наслов *Сеќавања* и дека во книгата Темпо е претставен во чудна светлина, додека Виктор е претставен како “ шпион и таен соработник на полицијата “.

(на српски јазик)

- 12. 10. **1976**, Скопје: *Писмо на Виктор Аќимовиќ до Михајло Апостолски, Прејседател на МАНУ*. Го информира за произволностите напишани од страна на Страхил Гигов во книгата *Сеќавања*, во врска со неговата дејност и дејноста на Михајло Апостолски.

(на македонски јазик)

08. 11. **1976**, Нов Белград: *Писмо на Светозар Вукмановиќ до Виктор Аќимовиќ*. Одговор на писмото од Аќимовиќ до Темпо од 12. 10. 1976, во кој за објавените мемоари мемоари на Страхил Гигов, пишува дека “не ги прочитал но дека сите мемоари се, и мораат да бидат субјективни и дека историската наука секоја работа ќе ја постави на свое место”.

(на српски јазик)

- 02. 09. **1978**, Скопје: *Писмо на Виктор Аќимовиќ до Божидар Зечевиќ, новинар на специјализираното списание за филм “Филмограф” од Белград*. Реакција по повод двата написи на Зечевиќ во списанието *Филмограф*, а во врска со штотуку завршениот филмски фестивал во Краков, Полска, во кои се наведуваат пристрасни и нереални критики на Фестивалот и на учеството на Аќимовиќ на трибините на фестивалот. Тука се наведени низа податоци за целокупната работа на В. А., потоа за споменатиот филмски фестивал, како и за југословенската филмска продукција и нејзиното учество на меѓународните филмски фестивали.

(на српски јазик)

- 09. 09. **1978**, Скопје, *Писмо на Виктор Аќимовиќ до Уредништво на списанието "Јединство", Приштина.* Ревизијата НИИ, објавила исечок превземен од списанието *Јединство*, во кое се зборувало за еден леток упатен до муслиманите во јули 1938 година на Косово. Според описот во овие весници, овој леток имал огромна сличност со летокот кој го растурал Виктор Аќимовиќ во западниот дел на Македонија и поради што бил казнет од страна на тогашните власти. Поради тоа, Аќимовиќ бара објаснување од ова уредништво, за вистината околу овој леток.

(на српски јазик)

- 05. 10. **1978**, Скопје, *Писмо на Виктор Аќимовиќ до Милорад Пуџиќ од Нови Сад.* Критика до Путник за постапките кои ги направил на новосадскиот Фестивал на 8 милиметарскиот филм во март 1976 година кога употребувајќи ја својата функција го прекинал прикажувањето на филмот на Виктор Аќимовиќ, кој учествувал на овој фестивал.

(на српски јазик)

- 12. 12. **1978**, Скопје, *Писмо на Виктор Аќимовиќ до капетанот - илоти на авионот DC – 9, кој управувал на линијата Дубровник - Белград.* Аќимовиќ го критикува пилотот за неговото непристојно и недолично однесување на аеродромот "Чилипи" во Дубровник.

(на српски јазик)

- 23. 12. **1978**, Скопје: *Писмо на Виктор Аќимовиќ до Милош Миниќ, член на ЦК на СКЈ, Белград.* Аќимовиќ бара писмена изјава од Миниќ за илегалните активности на Аќимовиќ во затворот во Чачак во 1940 година за потребите за регулирање на пензискиот стаж. Писмото содржи интересни информации за револуционерната дејност на Аќимовиќ. (Види прилог бр.)

(на српски јазик)

- 29. 08. **1980**, Љубљана: *Писмо на Миха Брун до Виктор Аќимовиќ.* Брун го информира Аќимовиќ за објавеното интервју на Ценевски во љубљанското списание "Телекс".

(на словенечки јазик)

- 16. 09. **1980**, Љубљана: *Писмо од Монца (Кошир), љознајќа словенечка актиерка.* Одбива да објавува во весникот “Телекс” за македонските кавги?
(на словенечки јазик)

- 19. 09. **1980**, Скопје: *Писмо од Викџор Аќимовиќ до Мирко Поч, главен уредник на ревијата “Телекс” од Љубљана.* Реакција за необјавеното писмо на Аќимовиќ во врска со онтервјуто на овој весник со режисерот Ценески.
(на српско-хрватски јазик)

- 08. 11. **1980**, Скопје: *Писмо на Викџор Аќимовиќ без адреса.* Интервју: “Завршено снимање филма “ Бановиќ Страхиња”.
(на српско-хрватски)

- 10. 11. **1980**, Скопје: *Писмо на Викџор Аќимовиќ без адреса,* под наслов “Филмско (нефилмско) писмо из Македоније”, во кое е даден осврт кон неуспешната измината филмска година.
(на српско-хрватски јазик)

- 14. 10. **1981**, Скопје: *Писмо на Викџор Аќимовиќ до Томо Софрониевски.* Аќимовиќ го информира Томо Софрониевски за неговите погрешни податоци објавени во фељтонот на весникот *Вечер*, а во врска со апсењето на Ѓоце Стојчески и провалата на тетовската организација во 1941 година. Тој конкретно го негира напишаното дека Месниот комитет на КП бил уапсен, Ѓоце Стојчески и дека Стојан Петровиќ Румунлија не го предал Ѓоцета туку обратно.
(на македонски јазик)

- 24. 02. **1982**, Скопје: *Тужба на Викџор Аќимовиќ до Окружен суд Скопје. бр. 2/82.* против Јован Павловски, одговорен уредник на седмичната ревија “Екран”, Скопје, а во врска со објавеното интервју на оваа ревија во бр. 586 од 05. 02. 1982 год., со Киро Билбиловски.
(на македонски јазик)

- 22. 03. **1982**, Скопје: *Жалба на Виктор Акимовиќ до Окружен суд за Врховен суд на СРМ, Скопје* против пресудата на окружниот суд во Скопје П. бр. 2/82 од 12. 03. 1982, а во врска со интервјуто на ревијата Екран бр. 586 од 04. 02. 1982, со Киро Билбилоски.

(на македонски јазик)

- 08. 04. **1982**, Скопје: *Пресуда на Врховен суд на СР Македонија, Скопје, ГЖ. бр.5/82* со која жалбата на тужителот Виктор Акимовиќ, се одбива како неоснована, а во врска со интервјуто во ревијата Екран, бр. 586 од 05. 02. 1982 год., под наслов “Филмот е заедничко дело”.

(на македонски јазик)

16. 10. **1985**, Скопје: *Молба на Виктор Акимовиќ до Архивој на Македонија во Скопје*, увид во документите за Павел Шатев, поради тоа што веќе неколку години работи на пишување на негова биографија и која наскоро треба да ја објави. Ги објаснува своите мотиви за истражувањето на оваа тема.

(на македонски јазик)

- 30. 10. **1985**, Скопје: *Писмо од Виктор Акимовиќ до директоријот на Народната универзитетска библиотека, Скопје* за предавањето на единствениот примерок на оригиналниот весник *Јужна Стварност* “ пред 15 години” на тогашниот директор Иван Катарциев и проблемот со неможноста во оваа институција да се пронајде оригиналниот примерок.

(на македонски јазик)

- 10. 11. **1985**, Скопје: *Писмо на Виктор Акимовиќ до Иван Катарциев* во врска со изгубениот единствен број на “Јужна стварност” во НУБ “Климент Охридски”, кој Виктор Акимовиќ го подарил на оваа институција. За еден документ во кој се споменува Виктор Акимовиќ а кој Иван Катарциев го добил од д-р. Божидар Аџија од Загреб, ракописот на Павел Шатев од 800 страници за историјата на ВМРО Обединета. За предупредувањето на Катарциев до Акимовиќ да не се меша во “државни работи” и да не го бара ракописот.

(на македонски јазик)

- 27. 11. **1985**, Скопје: *Писмо на Димитр Солев, директор на НУБ "Климент Охридски" од Скопје* со кое известува дека бараниот, од страна на Виктор Аќимовиќ, оригинален примеоќ на весникот *Јужна стварност*, не се наоѓа во Библиотеката и дека во неа се наоѓа само како ксерокс-копија заведена под инв. бр.1854 и со сигнатура Рр. III - 30/1939.

(на македонски јазик)

- 21. 11. **1985**, Скопје: *Писмо на Виктор Аќимовиќ до Д-р. Боро Мокров, Скопје* во врска со рецензијата на Боро Мокров и Јован Павловски на книгата "Записи за Македонија меѓу двете светски војни", во која се наоѓа и еден патепис на Тодор Маневиќ, за кој Аќимовиќ тврди дека бил режимски човек на великосрпската политика во Македонија со подетални податоци за неговата просрпска и антимакедонска дејност пред и за време на Втората светска војна.

(на македонски јазик)

- 27. 11. **1985**, Скопје: *Писмо на Боро Мокров до Виктор Аќимовиќ*. Боро Мокров одговара на писмото на Виктор Аќимовиќ од 21. 11. 1985 година во кое објаснува дека како рецензент на книгата "Записи за Македонија меѓу двете светски војни", го оценувал текстот а не неговиот автор Тодор Маневиќ. Покрај тоа го информира Аќимовиќ за неговото учество на симпозиумот за Тетово и Тетовско во НОБ, во кој тој настапил со тема поврзана, меѓудругото, и за весникот на Виктор Аќимовиќ, "Јужна Стварност", за кој на симпозиумот не му дозволиле да се објави тој текст, за кој тој лично смета дека историјата ќе го споменува за навек.

(на македонски јазик)

- 02. 01. **1986**: Скопје, *Писмо на Виктор Аќимовиќ до д-р. Душко Константинов од Биџола*. Му се заблагодарува за дотогашната помош на Константинов за собирањето на изјави од луѓе кои го познавале Павел Шатев, но дека се уште ќе има работа во тој правец. Го моли, да купи венец по повод 35 години од смртта на Шатев со натпис на него: "На Павел по повод 35 години од неговата смрт - од неговите пријатели", на сметка на Виктор.

(на македонски јазик)

- 03. 02. **1986**, Скопје: *Писмо на Виктор Аќимовиќ до Д-р. Орде Иваноски*. Аќимовиќ го критикува Орде Иваноски како редактор за податоците изнесени во книгата "Историска правда"¹⁹⁸ на руски јазик, во делот кој се однесува на отвореното писмо до академик д-р, Никола Вулиќ, во кој се изнесува дека автор на тоа писмо е Ангел Динев. За ваквиот фалсификат Аќимовиќ од Иваноски бара писмено објаснување.

(на македонски јазик)

¹⁹⁸ Историческая правда, Култура, Скопје, 1983

- 21. 02. **1986**, Белград: *Писмо на Густав Влахов до Виктор Аќимовиќ*. Го информира дека случајно во “НИН” го прочитал писмото на Аќимовиќ под наслов “Једна историска клевета против народа Македоније од стране београдског НИН-а” и со овој текст на Аќимовиќ наполно се согласува и му честита. Истовремено му испраќа копии од неговите писма до овој весник, и до истакнати политичари од кои нема одговор.

(на македонски јазик)

21. 02. **1986**, Београд: *Писмо на Светозар Вукмановиќ Темпо до Виктор Аќимовиќ*. Темпо го информира Аќимовиќ дека ги примил неговите материјали што им се испратени на редакцијата на “НИН” и воедно нема што да изјави за Павел Шатев иако се сретнал со него во Софија во друштво на Колишевски, Апостолски и Андреев, непосредно по капитулацијата на Бугарија кога имале состанок со македонската емиграција.

(на српски јазик)

- 06. **1986**, Сан Франциско: *Писмо на Макс Шварц, поет од САД до Виктор Аќимовиќ*. Шварц бара помош и поддршка од Аќимовиќ за негово учество на “Струшките вечери на поезијата”.

(на англиски јазик)

е) Преводи на Виктор Аќимовиќ. (АК - 3, АЕ - 1)

- декември **1939**, Tetovo: *Operacije turske vojske u ugušivanju Karpušovog ustanka 1690 godine.*

(превод од турски на српски јазик на Сулејман Хали и Виктор Аќимовиќ)

- Необјавена преведена песна од албански на српски јазик, на 04. 12. **1945** година испеана од селаните на албанското село Петроле.

- *Ivan Točko, Šepet v poletni noči, Večer, Maribor, 18. 01. 1959.* (превод од македонски на словенечки јазик)

- *Екран, ? Скопје, Душан Мевља, Милена Година 75-годишнина.*

(превод од Словенечки на Македонски од В. А.)

ж) Објавени статии и ракописи од други автори кои се однесуваат на Виктор Аќимовиќ и на неговото дело. (АК - 3, АЕ - 1)

- **1934**, *Обрад Ристиќ, Исјавка уредништву "Гласа Полога", Глас Полога, Тетово, 25. 08. 1934, 4.* Реагирање на д-р. Обрад Ристиќ на написот на Виктор Аќимовиќ од 11. 08. 1934 год. под наслов: " Радничке невоље" во истиот весник.

(на македонски јазик)

- **1950**, *Bjelovar: Poljoprivredna škola u Križevcima, prigodom 90 – godišnjice rada 1860 – 1950, 1950, 260.* За ширењето на револуционерните идеи во училиштето од страна на тројцата ученици во 1934 година, меѓу кои бил и В. Аќимовиќ Во книгата не се споменуваат нивните имиња.

(на хрватски јазик)

- **1951**, *Beograd: Bela knjiga o agresivnim postupcima vlada SSSR, Poljske, Čehoslovačke, Magjarske, Rumunije, Bugarske i Albanije prema Jugoslaviji, Ministarstvo inostranih poslova FNRJ, Beograd, 1951.347-348.* Објавени се три документи (бр. 244, 245 и 246), поврзани со контактите на Виктор Аќимовиќ со дипломатот на Амбасадата на Бугарија во Белград, Љубомир Пентиев и неговиот неуспешен обид да пребегне во Унгарија во 1948 год. На состанокот во Бугарската амбасада, Пентиев побарал од Виктор Аќимовиќ да се врати во Македонија и да дејствува во смисла на Резолуцијата на Информбирото. При таа средба Пентиев на Аќимовиќ му доделил орден и 2500 динари.

(на српски јазик)

- **1951**, *Злајко Глик, Дипломајска претставништва или шпијунски центри, Борба, Београд, 12. 12. 1951* Амбасадите и на СССР и источноевропските држави организирале шпионско-диверзантски групи, со цел да се воспостави советска доминација и врз Југославија. Се посочуваат примери за таквата дејност, меѓу кои и воспоставената врска меѓу советникот на бугарската амбасада во Белград, Љубомир Пентиев и Виктор Аќимовиќ за соработка во смисла на резолуцијата на Информбирото, како и обидот за бегство преку граница на вториот.

(на српски јазик)

- **1952**, *Г. Б, Успоиу за њим, Политика, Београд, 11. 05. 1952, 5.* Опширен приказ за работа на Виктор Аќимовиќ како провокатор пред Втората

светска војна и соработник на Бугарија по неа, против ФНРЈ, без наведување на докази и конкретни дејства против НОД и државата. Опис на обидот за бегство на Аќимовиќ во Унгарија во 1948 г.

(на српски јазик)

- **1954**, *Боро Чушкар, Сек'авања од лоѓорони во Билек'е, Нова Македонија, 01, 02, и 03. 01, 1954, 5.* Во текстот се обвинува Виктор Аќимовиќ дека во логорот во Билеќе претставувал провокатор и шпион на полицијата. (прилог бр.)

(на македонски јазик)

- **1970**, *Е. К. Те лажни, ѓулабе мој бел, Вечер, Скопје, 03. 07. 1970, 11.* За овој филм Виктор Аќимовиќ ја доби во наградата на ТВ Скопје на годинешниот фестивал за аматерски филм. На фестивалот учествувал и со филмот *Фиксација* и со еден документарен филм. За неговата долгогодишна творечка филмска дејност и признанијата и наградите.

(на македонски јазик)

- **1970**, *Б. П. Освоени Кан и Луксембург, Вечер, Скопје, 22. 10. 1970.* Краток напис за големите успеси на Виктор Аќимовиќ на меѓународните филмски фестивали на аматерскиот филм во Кан и Луксембург, на кои овој автор е награден со сребрена и бронзена плакета.

(на македонски јазик)

- **1970**, *Б. П. Амајтерско кино во Скопје, Вечер, Скопје, 27. 10. 1970.* Предлог на Виктор Аќимовиќ да се отвори аматерско кино во Скопје.

(на македонски јазик)

- **1970**, Превземено од "Млад Борец", *Шанси за коно амајтери, Нова Македонија, Скопје, 27. 11. 1970.*

- **1973**, *Иван Каџарџиев, Одбрана на самобитноста, Нова Македонија, Скопје, 18. 01. 1973.* Во контекст на темата на насловот се споменува излегувањето од печат на весникот *Јужна сиварноста*, но без да се спомене името на сопственикот и уредникот на весникот, Виктор Аќимовиќ.

(на македонски јазик)

з) Писма и изјави на други личности и институции за Виктор Аќимовиќ. (АК - 3, АЕ - 2)

- 10. 03. **1949**, Трст: *Писмо од Албин Година, Секретар на Ослободителниот фронт на Словенскиот народ за Трст до Миха Маринко, Секретар на ЦК на КП за Словенија.* Писмото содржи податоци за апсењето на Виктор Аќимовиќ и лошата состојба во која се нашло неговото семејство после тоа.
(на словенечки јазик)

- 27. 10. **1960**, Крижевци: *Писмо на директорот на Земјоделското училиште во Крижевци, Инж. Винко Лечек* по повод прославата на јубилејот на училиштето бара од Виктор Аќимовиќ писмен прилог под наслов “Комунистичко пропагандна работа на група младинци, ученици на СПС Крижевци во 1934 г.”.

(на хрватски јазик)

- 10. 02. **1967**, Струмица: *Писмо од Анџон Панов до Виктор Аќимовиќ.* За здравствените проблеми на Антон Панов и проблемот со набавка на лекарства и барање на помош од В. А. За третманот на актуелните Друштво на писатели и влијателните личности во театарот во Македонија кон делото и личноста на Антон Панов. Театарот во Струмица ја планира драмата “Печалбари” по повод јубилејот 60 години од животот 40 години активна литературна дејност. Изразува надеж дека е крајно време јубилејот да се слави во Скопје, центарот на нашата култура и дека е време грубите кочници на Милчин и Прличко и др. да “олабават”, чиј став нема реална основа и се базира на лична аверзија и конечно да се видат делата на еден писател со вистинска македонска физиономија. Се наградуваат само млади писатели и слаби дела, потиснувајќи ги старите оригинални дела. (прилог бр.)
(на македонски јазик)

- 10. 11. **1975**, Тетово: *Изјава на Буневски Благоја, борец од Тетово.* Буневски изјавува дека во ноември 1944 год, веднаш по ослободувањето на Тетово, во касата на среското начелство од Кралството Југославија има најдено список на сомнителни лица, во кој се наоѓало и името на Виктор Аќимовиќ, како осомничен како агент на НКВД.

(на македонски јазик)

- 27. 11. **1985**, Скопје: Писмо од Димитар Солев, директор на НУБ Св. Климентиј Охридски од Скопје до В. Аќимовиќ Одговор на писмото на Аќимовиќ од 30. 10. 1985 год. со која се потврдува дека НУБ располага само со ксерокскопија на весникот.

(на македонски јазик)

ИЗБОР ОД ПРЕПИСКАТА НА ВИКТОР АЌИМОВИЌ СО ЗНАЧАЈНИТЕ ЛИЧНОСТИ И ПЕЧАТЕНИТЕ МЕДИУМИ

АК - 3, (4 страници пишувани на машина на српскохрватски јазик - латиница)

Писмо на Виктор Аќимовиќ до Боро Чушкар¹⁹⁹

- 25. 01. 1954, Марибор: *Писмо на Викџор Аќимовиќ до Боро Чушкар*. По повод објавениот текст на Б. Чушкар во новогодишниот број Нова Македонија од 1954 година, В. Аќимовиќ го обвинува Чушкар за клевета и обид за негово ликвидирање. Во писмото се истакнати повеќе податоци за сотојбите во затворот во Билеќа (1939 и 1940 г.), за време на НОВ (1941 - 1943 г.) и по војната.
- **Клучни зборови:** Боро Чушкар, Виктор Аќимовиќ, личен однос, “Нова Македонија”, конентрационен логор Билеќа, бугарска просвета, закана, измислици, Радуша, Куманово, Горно Количани, гладување, прогонување, архива, полициска управа, Белград, Софија, Скопје.

На господин Боро Чушкар, Скопје.

Во новогодишниот број на “Нова Македонија”, ја прочитав твојата школска домашна задача за концентрациониот логор во Билеќа, каде што пред четрнаесет години ми се даде можност и тебе да те запознам. Иако од тогаш помина доста време, ми остана живо во сеќавањето. Како сега да те гледам како постојано лежиш на креветот и читаш некои блазирани љубовни писма, воздивнуваш и секогаш спремен солзи да рониш. Знам дека во тоа време беше на идеолошкиот фронт на приврзениците и подржувач на самостојните Радикали на групата на Аца Станојевиќ, а во Скопје на неговиот експонент Стево Трифунац, кој сега се наоѓа во Париз или Лондон. Тоа значи

¹⁹⁹ Директен повод на пишувањето на ова писмо е објавениот текст на Боро Чушкар во весникот *Нова Македонија* од 01, 02 и 03 јануар 1954, ст. 5, под наслов “Сеќавања од логорот во Билеќа”.

дека тогаш во тебе не препознав никаков комунист. Навистина, во тој логор за кој дури денес пишуваш, беше многу активен, но активен во пишување на љубовни писма и зевзечење со др. Душан Недељковиќ.

Во 1941 година, кога Бугарите ја окупираа Македонија, веднаш стана чиновник во гратската општина во Скопје, под заштита на Спиро Китинчев, и тие денови те сретнав во ходникот на општината, а ти со заканувачки глас рече, алудирајќи на мене, дека Србите сега добро ќе почувствуваат. Појасно кажано, се закануваше, затоа што тогаш веројатно се чувствувааше за Бугар и сакаше да дадеш до знаење дека си на власт. Ништо затоа. Колку што ми е познато, беше учител и ширеше бугарска просвета и секако си им зборувал на малите деца дека Македонците се Бугари. Со еден збор беше во ресорот на министерот Богдан Филов. А тогаш службуваше во рудникот за хром Алатини во Радуша, кој, патем речено, беше под германската воена команда и организацијата Тодт. И најпосле, во октомври 1943 година отиде во шума. Еднаш во времето на окупацијата, чинам, првата година од окупацијата, во една зимска ноќ еден илгалец, кому му се закануваше смртна опасност да биде фатен, зачука на вратата од твојот стан и изложувајќи ја неговата критична состојба, те замолил да го примиш таа ноќ. За тоа не сакаше ниту да слушнеш и ти безобразно си го одбил. Го прифатил еден капиталист и долго време го сокривал во својот стан. Секако дека знаеш тука за кого се работи: илгалецот беше твојот поранешен другар Антун Колендиќ, а капиталистот Јан Буста, Чех, сопственик на млинот “Куманово” и “Керамика”. Буста навистина беше капиталист, но сепак, во тие моменти тој бил човек и го сторил она што по својата класна положба не би требал да го направи, а ти си постапил како ни во никој случај не си смеел да постапиш, ако не како комунист, ако можеби случајно си се чувствувал, тогаш барем како човек.

Во есента 1944 година, ти веќе беше мајор и началник на дивизија. На 29 септември повторно те сретнав на ослободената територија, во селото Горно Количани. Онаа закана, која ми ја упати во гратската општина во Скопје, во првите моменти кога бугарските фашисти ја приграбија власта, сакаше да ја оствариш, бидејќи ти се пружи вистинска прилика. Ти добро знаеш дека по твое барање бев затворен, и благодареејќи на умни и разбрани луѓе, кои несакаа да наседнат на твоите денунцијации, во последен момент не

станав твоја жртва, да бидам физички уништен. Со оглед на тогашната ситуација кога можеше да се случи мошне лесно некому да отидне главата (а ти тој момент добро си го проценил, навистина само непредвидена околност ми го спасила животот. Ми се даде можност во 1949 година во УДБ²⁰⁰ за Југославија да ми се прочита твојата писмена изјава против мене,, кој обилуваше со највулгарни измислици, исти такви какви што има во таа твојата пашквилија, што е објавена сега во “Нова Македонија”. Требаше да ти се заблагодарам за таа новогодишна честитка, што така доследно, низ еден долг период од четрнаесет години, изнесуваш лево и десно мангупски лаги, секогаш со однапред одредена цел, што е многу недостојно и за секоја осуда?

Можеби ти се чини чудно ваков начин и со ваков ред на пишување, но тоа го направив само за да ја изнесам логичната врска на онаа твоја пакосна нитка која во различни интервали и во различни погодни ситуации долго време се повторувала. Прочитувајќи го она што во “Нова Македонија” си го раскажал (чудно зошто после толку години!), се двоумев, дали на сето тоа треба да се насмеам и не му приодам апсолутно никаква важност или пак е потребно да ти напишам нешто во оваа смисла. Размислувајќи за тоа, завзедов стојалиште? дека навистина е потребно отворено и чесно да ти кажам тоа што го мислам, да ти кажам како на Боро Чушкар, наполно апстрахирајќи ја твојата денешна функција.

Нема да се впуштам во тоа што е вистина а што не во тоа што си го изнел во концентрационот логор во Билеќа, , бидејќи тоа моментално апсолутно не ме интересира, но на тоа што се однесува на мене (а изглед дека тоа за тебе е многу важно и речиси сум сигурен дека сето преостанато си го напишал само за да можеш мене да ме нападнеш), нема да го премолчам. Нема да го премолчам од проста причина затоа што тоа е подмолна клевета и во овој случај ти си само клеветник. Жалосен е тој факт!

Фамата за некавата моја нечесност во концентрациониот логор во Билеќа, долго и упорно се ширела, а на чело на оние кои таа фама ја ширеа, секогаш беше ти. Морам да признам дека многу горчина и несреќи таа ми направи во мојот живот. И затоа нема да бидам флегматичен и спремен сум со живот да ја бранам својата чест. Мислам дека постојат чесни луѓе и совесни

²⁰⁰ УДБ - Управа на државна безбедност.

луѓе кои можат да мислат со своите глави и таквите просирни и тенденциозни клевети да ги стават на своите места. Те прашувам: Вистина ли е дека ти, Др. Душан Недељковиќ и Колендиќ сте спроведени господски од Скопје до Билеќе? Како тоа во Сараево да го изгубите професорот (како што пишуваш во своите спомени) и дека лесно сте можеле да бегате? Вистина ли е дека др. Душан Недељковиќ требало да потпише некаква изјава за лојалност и да биде пуштен од логорот? Дека истиот после три месеци престој во логорот на еден чудесен начин бил спроведен од логорот од едно цивилно лице на некаква операција на слепо црево и дека повеќе не се вратил во логор, туку слободно живеел во Белград? Вистина ли е дека др. Недељковиќ живеел во логорот како ага и побарувал по 20 цигари дневно додека ние сме имале по 5 парчиња? Се сеќаваш ли на првите денови, кога требаше да се формираат колективи, какви се расправи и мизерии биле во таканаречената “Македонска” соба? Знаеш ли ти дека со месеци глдував во логорот, дека трпев за цигари и за сето време ни од која страна не сум примил ниту еден динар, додека останатите примаа големи своти? Дали ти е познато дека од Тетово до Билеќе бев спроведен врзан како куче цели четрнаесет дена? Дали случајно ти е познато дека мојата жена додека сум бил во логорот формално гладувала, дека била без никакви средства за живот, а при тоа уште и бремена, така што мојата ќерка уште во мајчината утроба ги почувствува сите невољи на мизерниот живот? Потоа дека после Билеќе, за разлика од другите кои беа пуштени од логорот и отишле во своите места и понатаму бев прогонуван, затоа што како принудно престојувалиште ми беше одредено Скопје, каде што морав два пати дневно да се пријавувам на полицијата, дека во летните месеци 1940 година повторно сум гладувал како скот? Единствена помош ми била укажана од инг. Божо Максимовиќ, добар комунист, кој , за жал, како комуниста беше стрелан. Вакви прашања има и премногу, но сметам дека овие се доволно и дека после нив секој здраво разумен човек може да постави едно прашање: како тоа да некој (човек - Б.С.) служи на некој режим, или ако сакаш на една класа, а при тоа да живее полошо до животтно? Ти многу добро знаеш дека кога некому се служи, тогаш тоа лице и добро ќе се награди, со еден исклучок, доколку тоа лице служи од некои идеолошки побуди. Во случајот не следува награда, бидејќи тоа би било недостојно, но сепак му се осигурува минимум

егзистенција. Парадоксално звучи никој на тоа не може да поверува да некој служи во заштита на оние кои владеат а при тоа да биде прогонуван и мачен. Ако би се обидел да кажеш на ова дека било камуфлажа, тоа е толку неубедително што и мало дете нема да поверува.

Да зборуваме малку и подруго. Јас знами тоа истото и ти го знаеш, дека управата на град Белград во поранешна Југославија имаше своја архива, дека таа архива е дојдена во рацете на Германците неоштетена и исто така таа иста архива дојде во рацете на нашите власти неоштетена. Исто така постоеше архива на управата на полицијата и во Скопје, која во целост им ја предал на германските, односно на бугарските власти, Марко Батричевиќ. Таа архива е пренесена во Софија. Бугарската фашистичка власт исто имала своја доверлива архива, која во времето на повлекувањето од Македонија во есента 1944 год. ја уништиле. Но за среќа преписите на сите доверливи документи на Обласната полициска управа во Скопје, бугарските фашисти, по онаа нивна вообичаена пракса, ја доставувале на полициската дирекција во Софија и во мај 1948 година, кога го предале Бугарите, бившиот бугарски полициски начелник Асен Богданов, заедно со него ја предадоа, не лежи враже, и архивата на бившата Вардарска бановина и архивата на бугарската полиција. И сега, на лице се сите доверливи архиви па секако, според твоите денунцијации, би требало да се сретне и моето име. Јас сакам тоа ти да ми го изнесеш. Најпосле, како би можел еден нормален човек да свати, зошто среското начелство во Тетово во својот црн список ме ставил и мене, да бидам стрелан во случај на повлекување при објавата на војната. Дали, можеби затоа за да ме наградат како нивни човек?

Сега, кога толку пишував за ова, сметам дека не е потребно да ти изнесувам уште многу и многу други работи, затоа што сето тоа непотребно, а и затоа штити сам пред себе знаеш дека се што си превземал во деценија и пол време, не е вистина. Сакам да ти кажам на крај дека пишувајќи го ова писмо, ни малку не дојдов во положба да се посомневам во тоа дека поради неа би можело да ми се случат било какви непријатности земајќи ја предвид твојата положба, бидејќи сум свесен дека ти не смееш ниту во било кој случај во овој личен однос, које. повторувам, само личен однос меѓу мене и тебе, како на Боро Чушкар и Виктор Аќимовиќ, двајца логораши од Билеќе, кои денеска,

после 14 години се, еден функционер на Секретаријатот за внатрешни работи а вториот, фала му на Бога, шпиун и што ти знам јас се, - не смееш да ја злоупотребиш твојата положба, затоа што тоа би претставувало најголема несовесност.

Во оваа прилика и како одговор на твоите “билеќански мемоари”, толку. Денеска, после се се чувствувам слободен и еднаквоправен граѓанин со секој, а во тој поглед и со тебе, па како резултат на тоа ќе го прочиташ и ова писмо. Совеќта, наполно ми е чиста, мислам многу почиста совеќта од еден Жика Лазиќ²⁰¹, Жика Рафајловиќ²⁰², полициските писари, Ѓока Костиќ, Прелиќ²⁰³ и уште многу други кои мачеа и колеа голем број Македонци, кои и мене ме мачеа, а ете и денес, доколку во меѓувреме некој од нив не умрел од природна смрт, тие претставуваат таков вид на граѓани што никаде не се ни споменуваат, додека јас, благодарейќи на тебе, на некој начин се глорифицирам, како јас да сум бил извор на сите зла и несреќи кои се свалиле не само врз македонскиот народ, туку и на сите народи на Југославија. Сето ова во крајна линија не само што е бедно и жалосно, туку до несватлив степен комично и гротекстно!

Писмото го напишав во неколку примероци за да едновремено го упатам на извесни лица, за кои сметам дека треба да бидат информирани дека сум ти пишал и што ти напишав.

с.р.

В. Аќимовиќ

АК - 3, (5 страници пишувани на машина на македонски јазик - латиница.)

Писмо на Виктор Аќимовиќ до Страхил Гигов, Скопје, 08. 10. 1976.²⁰⁴

- 08. 10. 1976, Скопје, *Писмо на Виктор Аќимовиќ до Страхил Гигов*. Реакција на книгата на С. Гигов (*Сеќавања, Скопје, 1976 г.*) во која се

²⁰¹ Жика Лазиќ, Бан на Вардарска бановина.

²⁰² Жика Рафајловиќ бил Бан на Вардарска Бановина.

²⁰³ Експоненти на великокрпската политика во Македонија во периодот меѓу двете Светски војни.

²⁰⁴ Писмото е напишано по повод објавената книга на Страхил Гигов *Сеќавања*, Наша Книга, Скопје, 1976.

зборува за активностите на Виктор Аќимовиќ во Логорот Меѓуречје Ивањица во 1940 година, и воопшто за целиот текст во кој обилува со субјективизам, произволности, неточности и неправилно користење со изворна документација.

- **Клучни зборови:** Страхил Гигов, книга “Сеќавања”, неточности, произволија, конструкции, македонска историја, Архив на СРМ, ИНИ, Архива на Главен Штаб, АСНОМ, логор “Меѓуречје-Ивањица”, Виктор Аќимовиќ, Методија Лепавцев, Киро Дебеломесо, Кочо Рацин, страдање, шпиуни, брутално бојкотирани.

СТРАХИЛ ГИГОВ

Скопје

Вила во Водно

Деновиве се појави твојата книга “Сеќавања”, во издание на НИК “Наша Книга” во Скопје. Многу внимателно ги прочитав сите 515 страни и го анализирав секој напечатен ред. Тоа што твоите сеќавања обилуваат со многу неточности, произволија, конструкции и приказни за пионерите е твоја лична работа. Во последните години настапи некаква ера на мемоароманија, па и твоите “сеќавања” би требало да ја збогатат” македонската историја и револуционерното минато. Се пишува се и сешто. Како типичен пример беа мемоарите на Душко Атанасовски, во кои себе си (и неговиот пријател славко Милосављевиќ) се постави на piedestal веднаш до Ленина!

При нас постои Институт за национална историја, во кој со научна историографија се занимаваат еминентни историчари. На нив кои ги сметам единствено компетентни, “мемоароманите” секако им создаваат силна работа за да ги постават работите на свое место. Сметам дека и твоите мемоари ќе им создадат многу труд.

За твојата лична интерпретација на некои личности, кои ги споменуваш и даваш “проценки”, не е мое да се во тоа упуштам. Се надевам дека тие тоа сами ќе го сторат.

Во овој смисол ти пред неколку време го нападна и еден новинар од весникот “Нова Македонија” и за тоа на страниците на весникот го доби одговорот.

Прашање: зошто ти своите мемоари во ракопис не ги депонира во Архивот на СРМ или во Институтот за национална историја, туку ги напечати, со твојата голема фотографија на кориците? Дали е тоа некаква ЕПП²⁰⁵?

Каква документација го поткрепува твоето писание - дали фотографиите од твојот личен албум (како сокол на слетот и т.н.)? Но за документација, која би требало да ги потврди твоите секакви наводи си нашол убаво решение: “ Оригиналните документи од Главниот штаб, од централниот комитет и, што е наважно, од заседанието на АСНОМ . . . ” ги проголта Вардар! (стр, 489) И сега, после три децении изминато време, можат да се продаваат на наивните и неупатените рогови за свеќи. Народот убаво вели., паднале снегови, покриле трагови . . .

Мене лично по овој краток увод, ме интресуваат две твој лаги во книгата, од кои едната е хулиганска. Првата лага е на страниците 139 и 140, на кои изнесуваш за некакво предавање на Д-р. Никола Вулиќ во хотелот “Загреб” во Велес во март 1939. Такво предавање на Никола Вулиќ никогаш не било во Велес одржано и тоа категорично тврдам. а тоа, што ти си “рипнал преко прозорецот и избегал долу накај железничката пруга”, е твоја соколска работа, но сигурен сум дека историјата на македонскиот народ со тоа нема никаква врска. (За информација: ако имаш време прочитај го списанието на Сојузот на историските друштва на СР Македонија “ИСТОРИЈА”, Скопје, 1971. год. VII, бр. 2 - стр. 110 - 126, трудот на Иван Катарџиев).

Другата лага не само што е ординерна лага, туку клевета и провокација против мене е на страниците 158 - 167, каде се “сеќаваш“ за логорот Меѓуречје-Ивањица. На десет страници изнесуваш разни тој измислици за овој логор, заборавајќи дека има уште живи учесници од тој логор и дека архивата на логорот не ја “голтнал” Вардар, туку и денес постои. На страницата 164-та мене ме клеветиш како шпион Ѓ тајни соработник на

²⁰⁵ ЕПП -(економско пропагандна програма) се мисли на реклама.

плицијата, заедно со уште Киро Дебеломесо, правник од Прилеп и Методија Лепавцов, сликар исто така од Прилеп.

Токму оваа лага е хулиганска, провокаторска лишена од секаков морал и етика, дури и од моралот и етиката на преисторисиот човек!

Јас те прашувам: кој ти го дава тоа право, да на таков мизерен, подлечки начин клеветаш јавно, со пишан збор, упатен кон општеството, какво е тоа твое еничарство? Тоа ли се меѓуљудски односи, тоа ли е социјалистичка етика? Запомни дека луѓето не се твои лични предмети, дека тие имаат своја чест и достоинство? а да ти не си некој кабадахија, кој од височините на Водно можеш да тероризираш било кој граѓанин во едно социјалистичко друштво.

Што се однесува до другиот шпион од “тројката” - Киро Дебеломесо, него првпат го запознав во логорот Меѓуречје-Ивањица. Со него беше и татко му Јордан Дебеломесо, кого ти во твојте сочиненија го споменуваш на две места, и тоа на стр. 44 (Донесоа уапсени и други комунисти и од другите места од Македонија. Од Прилеп го донесоа Јордан Дебеломесо . . .), како и на стр. 144 (“ На советувањето бевме присутни Мино Богданов и јас од Велес, Стевче Арсов од Скопје, Кочо Попов и Мире Анастасов од Куманово, Јордан Дебеломесо од Прилеп . . .)

Наместо твојата отрцана фраза “шпион”, многу подобро би било да објаснеш каде и зашто ги снима во ноември 1944 и таткото и синот. А ти тоа многу арно го знаеш (го знаат и мнозина други), а ми се чини дека во тоа, токму ти имаш добар удел. Постојат ли за ова некакви документи или и тие во Вардар пропаднале? ИСТИНАТА на видело?

И уште ова: во логорот Меѓуречје-Ивањица јас не сум се дружел со Киро Дебеломесо, бидејќи не сме се познавале од порано, но се дружев со Васо Стефановиќ, адвокат од Скопје (Васил Антески Дрен), со Владо Козак од Љубљана, брат на познатите словенечки комунисти и јавни работници од Љубљана (Владо Козак по ослободувањето беше член на ЦК на комунистичката партија на Словенија) и со КОЧО РАЦИН, мој поранешен дугар.

Зошто Страхил Гигов (Алиас Страхил Гиговиќ) не најде за потребно макар и со еден збор во тие девет страници на кои пишуваш за логорот

Ивањица (Меѓуречје) да го споменеш Рацин? Дали, можда затоа што големиот комунист и револуционер рацин беше во немилост, брутално бојкотиран, што беше забранувано со него да се зборува и дали, можда, токму ти во сето тоа го имаше главниот збор? Моите разговори со Кочо Рацин во логорт се уште тогаш запишани и не се во Вардар потонати, туку депонирани на неколку места. Не е уште дојдено времето да се објават!

Го прогласи ли и ти тогаш Рацина како шпион, како човек на тогашниот бан на Вардарска бановина Жика Рафајловиќ? Знаеш ли какви денови преживувал Рацин токму во логорот Меѓуречје-Ивањица? Меѓутоа, Рацин остана Рацин, пролетер, револуционер и човек до последниот момент - до моментот кога го доби куршумот во чело.

Што се однесува до третиот “шпион” Методија Лепавца, сликар од Прилеп, во тоа време и порано гладуваше заедно со својата жена и две малки деца - Ацо и Милка -, а не бил шпион. Ти, пак некаде во тоа време, беше на работа во мелницата “Куманово” во Скопје, “ сопственост на Стоиљковиќ, **НАПРЕДЕН И АКТИВЕН ЧОВЕК . . .**” (стр. 148 од твоите сеќавања).

Дали би можел да објасниш каков “напреден” индустријалец или капиталистото Стиљковиќ и во што бил активен. и така во годината 1976 Ѓта, во социјалистичка Југославија, еден скопски фабрикант се пригласува од Страхил Гигов за напреден и активен, а некои пак за шпиони! Каква хипокризија и безкрупилност, каква еснавска психологија?

Јас не сакам да го барнам Методија Лепавца, но тоа го чинам затоа што го прогласуваш за шпион и го клеветаш во јавноста. Тој ми е пријател уште од 1937 година, многу добро го познавам. Идеолошки не сме биле на исти позиции, не сме ни сега, но он је честен граѓанин, а не шпион. Кога беше во логорот Меѓуречје- Ивањица во 1941 година, за “шпионот” Методија Лепавца по логорашите од Прилеп, кои беа порано пуштани дома, на својата жена во прилеп испраќаше во торби војнички леб, зашто таа со двете малки деца гладуваше.

Толку за “шпионот” Лепавца. Сметам дека со него ќе можеш да се видиш и за со тебе да поразговара на суд.

На крајот, можам да кажам уште ова: твоите “сеќавањаг се во најголем дел лажни, голи конструкции по суштествените прашања, препотентни,

мегаломански и фирерски. Добивам впечаток дека со нив на бугарските историчари им пружи драгоцен материјал. Тие сигурно ќе ти бидат благодарни.

Од мене, “шпионот, тајниот соработник на полицијата”, порака до тебе, големиот револуционер: својата чест спремен сум да ја бранам од разни силении по цената на животот. Во оваа држава постојат закони, по кои со Устав е гарантирано да се сите граѓани пред законите еднакви. Кривичен законик и член 169 - ст. 2. Нашиот разговор ќе биде пред судот!

Со гнасење и презир
Виктор Аќимовиќ-с.р.

Виктор Аќимовиќ, новинар
СКОПЈЕ - Ѓуро Салај 7/1 (влез 2)
тел. 33-817

Фото копии од писмово доставени:

НИК “Наша Книга” - Скопје

Миле Михаилов, виш стручен соработник на Институтот за национална историја - Скопје

Редакција “Нова Македонија” – Скопје

Редакција “Вечер” – Скопје

Управа на државна безбедност на Македонија - Скопје

Методија Лепавца, сликар, Нојшател (Швајцарија)

Инг. Александар Лепавцов, Скопје

Семејството на Јордан дебеломесо - Прилеп

Михајло Апостолски, претседател на МАНУ

Д-р. Данчо Зогравски - Скопје

Д-р. Иван Катарџиев - Скопје

Д-р. Душан Недељковиќ - Београд

Југословенска авторска агенција за Македонија - Скопје

Владо Козак - Љубљана

Светозар Вукмановиќ Темпо - Београд

Инг. Илија Ченто - Скопје
Д-р. Владо полежина - Скопје
Институт за национална историја - Скопје
Државни архив на СРМ - Скопје
Историски архив - Тетово
Јордан Леов - Скопје
Д-р. Драгољуб Јовановиќ - Београд
Стевчо Арсов - Скопје
ЦК на Сојузот на комунистите на Македонија - Скопје
Милена Година, драмска артистка - Марибор
Д-р Славко Димевски - Скопје
Мире Анастасов - Скопје
ЦК на Сојузот на борците против фашизмот и капитализмот - Софија
Стојан Шарланџиев - Софија ул. Витоша 40/3
Тодор Шарланџиев - Софија - Профсојузите
Никола Ветеров, правник - Скопје
Киро Христов - пензионер - Скопје
Катја Слејанска - Скопје - Чаир
Киро Петрушев - Скопје
Влада Бидовец - Марибор
Д-р. Никола Николиќ - Загреб
Д-р. Дејан Гојковиќ - Загреб
До редакциите на “Политика” Белград, “НИН” - Белград, “ВУС” - Загреб,
“ОКО” - Загреб, “Дело” - Љубљана, “Радио Скопје”, “Танјуг” - Скопје,
“Телевизија Скопје”.

Стефан Богданов - Софија
Александар Аксиќ - Београд
Владета Рајковиќ - Београд
Стојне Крстев - потпредседател на Сојузот на бугарските журналисти -
Софија
Сојуз на новинарите на Југославија
Сојуз на новинарите на Македонија
Мијат Вулетиќ - Београд

Злате Биљановски - Скопје.

АК - 3, (3 страници пишувани на машина на српски јазик - латиница)

- необјавен текст

**Писмо на Виктор Аќимовиќ до Милош Миниќ, член на ЦК СКЈ,
Скопје, 23. 12. 1978.**

- 25. 01. 1978, Скопје: *Писмо на Виктор Аќимовиќ до Милош Миниќ, член на ЦК СКЈ, Белград.* За потрбите за регулирање на работниот стаж, Виктор Аќимовиќ го потсетува Милош Миниќ со повеќе детали за нивната заедничка соработка кога биле затворени во Чачак во 1940 година и го моли да му испрати писмена изјава за тоа.
- **Клучни зборови:** Милош Миниќ, Виктор Аќимовиќ, 1940 год., спроведување, затвор, концентрационен лагер Билеќа, список на затвореници, писмо, пензиски стаж.

Драги Милош

Претпоставувам дека ова писмо малку ќе те изненади, бидејќи на него не си се ни надевал ниту си го очекувал.

Кој ти пишува, ќе дознаеш од понатамошните редови.

Беше крај на јануар 1940 година. Од тогаш поминаа четири децении. Во тој ладен зимски ден, мене ме доведоа врзан од Кралево, ме спроведоа во Чачак двајца жандарми. Ме спроведуваа од Скопје етапно: Урошевац, Косовска Митровица, Рашка, Краљево и понатаму. Не знаев каде ме спроведуваат.

Во затворот во Чачак, додека ја чекав следната етапа на спроведувањето, бев во една ќелија, исто така врзан. Другите затвореници беа на шетање во затворскиот двор. Ми пријде ти, кого до тогаш не го познавав и ме праша каде ме водат. Ти одговорив дека не знам каде, веројатно во

интернација. Тогаш ми се претстави и ми рече дека се викаш Милош Миниќ, дека во затворот издржуваш полициска казна поради говорот што си одржал по повод годишницата од погинувањето на Д-р. Мишивиќ, дека си адвокатски приправник и дека можам да имам доверба во тебе. Веднаш си ме информирал дека ме спроведуваат во конц. лагер во Билеќа, за кој не сум знаел.

Во таа прилика ми рече дека според твојте сознанија дека режимот во конц. логорот е многу драконски, дека храната е очајна и т.н. После кратко време ме информираше дека уште во текот на ноќта ќе ме спроведат понатаму за Ужичка Пожега и дека ќе настојуваш во тој краток период да ги информираш другарите во Чачак да ми припремат храна и пари на другарите кои веќе се наоѓаат во логорот. Ме замоли исто така да по моето пристигнувањет во логорот да настојувам да на секој начин ти испратам список на лицата кои се наоѓаат во логорот, како и препис на логорскиот куќен ред. Ми даде адреса на некој адвокат (на името не се сеќавам) кај кој се работел како адвокатски приправник.

Ме праша дали сакам, ти да ми направиш некоја услуга, т. е. некого да информираш. Изразив желба да ја информираш за мене мојата сопруга во Тетово. Ти ја запиша нејзината адреса и ми рече дека тие денови казната ти истекнува и дека твојата другарка Милак ќе и пише на мојата сопруга, да ја информира дека сме се сретнале во затвор во Чачак, дека мене ме спроведуваат во концентрациониот логор во Билеќе и за мене да не се грижи. Така и беше: мојата сопруга го примила писмото на другарката Милка со потребните известувања и со охрабрувачки зборови. Тоа писмо на Милак и денес се наоѓа кај неа. Ете, сега, после четриесет години благодарност до Милка и до тебе.

Се поздравивме - Ти остана во чачанскиот затвор, а мене жандармите врзан ме спроведоа понатаму: Ужичка Пожега, Ужице, Вишеград, Сарајево, Мостар и конечно Билеќе.

Твојата молаба и мојата обврска кон тебе, не ги заборавив. Уште во првите денови на престојот во логорот почнав преку логорскиот кувар Душко, почнав да ти ги испраќам на адресата која ми ја даде, имиња на

логорашите и препис на логорскиот куќен ред. Соа ти го доставив во неколку писма, кои Душко ги испраќаше од Требиње.

Верувам дека добро се сеќаваш на сето ова иако прошло толку време. Бевме тогаш млади, а сега сме во поодминати години. На мене, средбата со тебе во затворот во Чачак, ми е толку свежа, како сега да те гледам. Тоа се случки од нашата младост кои не можат да се заборават!

Тешки времиња, но сепак драги!

Затворски предвоен другару,

За регулирањето на пензискиот стаж (влегов веќе во седмата деценија на животот), потребно ми е - исто така за мојата лична документација, една твоја писмена изјава, во која би навел се ова што сум ти го изложил. Ќе ти бидам најсрдечно благодарен.

Најди малку слободно време и направими го ова - какоко другар на другар, човек на човек, пријател на пријател.

Таа писмена изјава испратими ја по пошта на мојата адреса. На Милка и на тебе, најискрени и од се срце ви посакувам се најубаво во новата 1979 година - пред се здравје и здрав дух.

Ваш
В. Аќимовиќ
с. р.

АК - 3, (2 страници пишувани на машина на српски јазик - латиница.)

- необјавен текст.

**Писмо на Виктор Аќимовиќ до редакцијата на “НИН” од Белград,
Скопје, 24. 12. 1985.**

- 24. 12. 1987, Скопје: Писмо на В. Аќимовиќ до сѝсанието НИН, Белград
иод наслов: Једна истѝоријска клеветѝа ироштив народа Македоније од сѝране

београдског НИИ-а. Критика до редакцијата на списанието “НИИ” кое селективно објавува писма од читатели, со што објавува реакции кои одговараат на уредувачката политика што претставува задушвање на демократската мисла. Во прилог на тоа Аќимовиќ наведува повеќе писма кој лично ги испратил до рубриката “ Одјеци” на ова списание. Посебно го критикува коментарот на членот на уредништвото Милош Васиќ кој по повод судењето на шесторицата подметнувачи на експлозивни направи во Скопје во седумдесеттите години, се осврнува на улогата на солунските атентатори и улогата на ВМРО која на крајот ја изедначува со фашистичките движења не обрнувајќи внимание на посебните крила во оваа Организација.

Клучни зборови: Редакција на списание НИИ (Белград), Македонија, историска клевета, негодување на читатели, необјавени писма на читатели, Милош Васиќ, Павел Шатев, Густав влахов, ВМРО (Обединета).

ЕДНА ИСТОРИСКА КЛЕВЕТА ПРОТИВ НАРОДОТ НА МАКЕДОНИЈА ОД СТРАНА НА БЕЛГРАТСКИ НИИ

Веќе подолго време во разни кругови во Македонија, особено во интелектуалните кругови, се зборува за пишувањето на белградски НИИ и за некои негови ставови. Читателите на НИИ во оваа република не го кријат своето негодување поради начинот на кој НИИ, пишувајќи за разни теми, го подметнува својот став, кој за многу луѓе е неприфатлив. Поради тоа многу читатели, кои НИИ го следеле од неговата прва појава пред половина век, престанаа да го читаат, така што продажбата на НИИ во Македонија е во осетно опаѓање. Друго е прашањето што НИИ на оваа република и поклонува минимално внимание во своите написи.

НИИ со преоѓањето на издавање на списание во ревиален облик, по угледот на американскиот ЊУС-ВИК и некои други ревији на запад, ја вовеле и својата рубрика ОДЈЕЦИ (одзиви - Б. С.), сакајќи на таков начин, читателите со своите реагирања на разните написи да ги изнесат своите мислења и ставови. Ова би требало да биде комуникација меѓу НИИ и читателите. Потписникот на овој напис во подолг период беше во ситуација со аналитичко читање како на рубриката ОДЈЕЦИ, така и сите останати написи, да дојде до констатација дека комуникацијата меѓу НИИ и неговите

читатели, во најголемиот број на случаи е едносмерна. НИН во рубриката ОДЈЕЦИ ги избира оние реагирања кои се согласуваат со неговиот став, кои тој сака да ги наметне. За тоа може многу широко со примери да се докажува. Ќе ги наведам само неколкуте примери од личното искуство:

1. Во ноември 1978 (значи пред седум години) реагирав по повод објавувањето на ексклузивниот фељтон во продолжетоци од мемоарската книга на Ц. Л. Салцбергер;
2. Во април 1980 по повод одржувањето на 4. Балкански филмски фестивал во Љубљана;
3. Во август 1981 по повод на објавувањето на на статијата на Д-р. Стипе Шувар под наслов УШТЕ ПО НЕШТО ЗА ПРИЧИНИТЕ (НИН бр. 1600);
4. Во септември истата година реагирање по повод одржувањето на Струшките вечери на поезијата;
5. Во февруари 1982 реагирање по повод објавувањето на фељтонот во продолжетоци ИНФОРМБИРО И ГОЛИ ОТОК од Сава Кржавац и Драган Марковиќ;
6. Во август 1984 по повод статијата на Драгутин Гостушки ПОБРЗО, ПОДАЛЕКУ, ПОСКАПО (НИН бр. 1754)

ИТД.

Редакцијата на НИН, ниеден од овие написи не сакаше да ги објави, па сум принуден истите да ги размножам на многумина да им ги доставам, за да имаат увид во ова што го изнесувам.

На 14 октомври оваа година се обротив со препорачано писмо на главниот и одговорен уредник на НИН Мирко Ѓекиќ, со предлог НИН во својот фељтон да објавува делови од биографијата на познатиот македонски револуционер и последен гемиџија и првиот министер за правосудство во исто така првата влада на Народна република Македонија во 1945 - Д-р. Павел Шатев. Другарот Ѓекиќ, иако најучтиво замолен, на ова писмо не одговори, па бев принуден еден месец подоцна, на 14 ноември, со препорачано писмо повторно да го замолам Ѓекиќ, да ми одговори на писмото од пред месец дена. Меѓутоа главниот уредник Ѓекиќ не сметаше дека треба да ми одговори од возвишениот трон на НИН. Тоа е таа комуникација на НИН со своите

читатели во времето од половина век во конкретниот случај со колега кој (претпоставувам) има барем дуplo поголем број години на новинарски стаж. Тоа е “културното” однесување на поедини новинарски самодржатели.

На крај се случи и тоа да НИН по повод судскиот процес во Скопје кон крајот на ноември оваа година, во својот број од 1. декември о. г. да изврши атак на еден дел од македонската историја (ПРИЛОГ I). Бев зачуден од овој напис и воедно револтиран, па веднаш на 29 ноември²⁰⁶ о. г. реагирав со препорачано писмо (ПРИЛОГ II). Се разбира дека мојот напис не е објавен, но редакцијата на НИН прибегна кон еден рафиниран начин - во следниот број објави краток напис - реакција на Густав Влахов (ПРИЛОГ III). Од овој краток напис на Влахов дознав дека автор на таа клевета е, никој друг туку членот на редакцијата на НИН Милош Васиќ. Густав Влахов со полно право морал да реагира бидејќи е син на Димитар Влахов., кого Васиќ во НИН го стави во редот на нацистите. Така испадна, според Васиќ, дека потпретседателот на АВНОЈ, после четири децении дека бил нацист! Густав Влахов овој напис го пишува со бели ракавици, но она што беше битно го кажал дека на него (на Васиќ) многу работи од македонската историја не му се јасни . . . , што сосема е точно. Меѓутоа, Густав Влахов на крајот споменува некои раководители на ВМРО (Обединета), но во својот револт заборавил да ја спомене една од централните личности на ВМРО (Обединета) Д-р. Павел Шатев. Густав Влахов наведува и каде некој од нив го завршуваат својот животен пат, па заборавил да напише дека Панко Брашнаров ги остави своите коски на Голи Оток, така што и денес не се знае каде е неговиот гроб. Додека Павел Шатев својот живот го заврши на 30. 01. 1951 во интернација во Битола.

Одговор на реагирањето на Густав Влахов го дадемошне неформално во девет редови, членот на редакцијата на НИН Милош Васиќ. Прочитајте го тоа што го напишал Васиќ и ако го разберете вие сте гениалец!

Во НИН од 22 декември о. г. се појавија уште две реагирања на написот на Васиќ во рубриката ОДЈЕЦИ. Првиот е од Скопје од Драгољуб Будимовски, бившиот сојузен секретар на Секретаријатот за информации а

²⁰⁶ Очигледно направил грешка при пишувањето на датумот, бидејќи написот во НИН бил на први декември.

вториот на Ѓорѓе Васиљевиќ од Белград. На овие написи треба да се спомене дека Драгољуб Будимовски во последниот пасус некои работи ги мистифицира, додека Ѓорѓе Васиљевиќ практично набројува каде можат да се најдат податоци за ВМРО (Обединета), веројатно препорака за Милош Васиќ, не знаејќи дека за ВМРО (Обединета) постои огромна документација. Тој наведува дека ВМРО (Обединета) е основана во септември 1925, што не е точно. Основана е 1925, но не во септември, туку во октомври месец.

На крајот зачудува печатот во Македонија, што до сега барем со неколку редови не се обрна на оваа клевета, а должност беше првенствено да реагира Историскиот институт на СР Македонија во Скопје.

Поради тоа овој материјал се доставува на сите поголеми редакции на весници и на поедини личности.

Скопје, 24. декември 1985.

В. Аќимовиќ

с. р.

ПОЗНАЧАЈНИ НАПИСИ НА ВИКТОР АЌИМОВИЌ

(необјавени и објавени)

Виктор Аћимовић, Отворено писмо Господину Николи Вулићу, академик, Београд, Јужна Слварносћ, Тешово, 01. 12. 1939, 1.

- 01. 12. 1939, Тетово: *Отворено писмо до српскиот академик Никола Вулиќ од Белград.* По повод објавениот текст на академикот Никола Вулиќ во весникот “Време” од Белград, под наслов “Јужна Србија или Македонија”, во кое авторот го негира постоењето на името Македонија, Виктор Аћимовиќ во првиот број на неговиот весник “Јужна Стварност” (01.11. 2006г.), остро реагира на горниот наслов со Отворено писмо во кое го критикува српскиот академик за неговите ненаучни ставови. Аћимовиќ во продолжение наведува факти за многувековното постоење на Македонија и за посебноста на македонскиот народ.
- **Клучни зборови:** името Македонија, Јужна Србија, голем револт во Македонија, прикривање научни вистини, македонски народ, индивидуалност, неоправдан испад, отворено национално прашање.

(објавен текст на српски јазик)

Господине професоре!

Под многу крупен наслов “Јужна Србија или Македонија”, белградско “Време” од 16 ноември, го донесење во целина предавањето, кое вие сте го држале во Српскиот културен клуб во Белград, пред “елитниот собир на интелектуалци од престолнината”.

Уште веднаш ви напоменуваме, дека ова Ваше предавање кое го пренесе и “Српски глас”, стана предмет на коментирање како меѓу интелектуалците, така и меѓу работниците и кај другите граѓани на Македонија, па предизвика и доста голем револт, затоа што мошне добро ги сватија тенденциите на Вашите “научни излагања”.

Сметаме за наша должност, да Ви напоменеме дека ние наполно не се сомневаме во Вашиот научен авторитет, но исто така сметаме за должност да Ве запрашаме кому му беше потребно ова предавање за називот на Македонија и зошто тоа прашање да се наметнува токму денес и тоа во Српскиот културен клуб? Да не го ставивте својот научен авторитет г. Вулиќ, во служба на некои закулисни, за кои ние добро знаеме, но засега не сакаме да зборуваме?

Вие, г. професоре, во своите “научни излагања” ја изнесувате неоправданоста на називот на Јужна Србија со Македонија и тоа го поткрепивте со така мизерни и слаби аргументи, така што испадна дека за тоа повеќе знаат работниците кои извршуваат археолошки ископувања низ Македонија од самите вас, кога би бил жив покојниот Цвијиќ²⁰⁷, неznam што би мислел за вас. Вашата “научна теза” за називот на оваа област како Македонија, заснована на “авторитетот на научните вистини”, ги развивавте така сјајно, што дојдовте до една интелектуално смешна констатација, да оваа покраина не само што не треба да се нарекува Македонија, туку не треба да се нарекува ниту Јужна Србија, туку едноставно, Србија. Вашите научни аргументи за ваквите тврдења (кои, простете, ние ги сметаме за една шега од Ваша страна!) се овие ваши зборови:

“Името “Македонија” за Јужна Србија треба сосема да се исфрли од употреба. Тоа треба и званично да се укине. Тоа име носи само забуна и во овие тешки околности може да нанесе на Српството и Југословенството осетни штети”.

Овие ваши зборови јасно укажуваат со какви “научни вистини” вие сте сепослужиле за да ја оправдате вашата теза. Ви поставуваме прашање, као тоа името Македонија да носи забуна и може да нанесе осетни штети на Српството и Југословенството и дали овие ваши зборови не наликуваат на една добро осмислена “научна”, провокација, која вашето име требало да ја прикрие. Името “Македонија” и се што е во врска со тоа име, во никој случај не може да нанесе штети на Српството и на Југославија, навистина, може да нанесе остна штета на еден дел од Српството, кое е малкубројно и за кое не

²⁰⁷ Проф. д-р. Јован Цвијиќ е најпознат српски географ.

сакаме да се загрижуваме. А тоа пак не е никаква штета, како што тоа Вие сакате да го претставите.

Ние немаме намера ова ваше предавање, кое со мирна душа може да се нарече, интелектуално бедно, да го побиваме со вистински научни аргументи, кои ги имаме во изобилство, затоа Што истото не го сметаме за научно предавање, иако се сака како такво да се претстави, затоа што ние наполно јасна тенденцијата, а на Вас господине академику, може да ви служи на гордост, што вашиот научен авторитет го ставивте во служба на мистификаторството и задкулисноста. Ние од наша страна ве молиме ова ваше предавање за Македонија да го публикувате во некое научно списание, доколку претходно списанието би го оценило како некаква научна работа, за да би можело тоа да послужи како уште еден документ што се се сервира како научна вистина.

Зарем Вие, господине Вулиќ, навистина не сте знаеле дека постоела и дека и денес постои Македонија, а дека не постои име Јужна Србија, затоа што тоа е званичното име за оваа покраина, туку дека постои Македонија на југот од Србија? За тоа е пишувано и дека за тоа постојат цели томови на студии и расправувано многу, па пред да го одржите ова предавање господине Вулиќ, сте требале да знаете барем тоа дека постојат луѓе и надвор од оној “елитен собир на престолничките интелектуалци”, пред кои излагавте за Македонија, па и покрај тоа што не се академици и научници, дека многу добро знаат за тоа што сте зборувале. Едно мора да се расчисти, ако Вие господине научнику, навистина сте мислеле за називот Македонија онака како излагавте, тогаш вашиот научен авторитет доаѓа под сомневање; ако пак намерно сте ги прикривале научните вистини, како што и се, тогаш, господине академику, ние со жалење го изнесуваме и го осудуваме, Вашиот, со ништо неоправдан испад, бидејќи, Ви, не само што како академски научник себе си се бламирате, туку уште себе си се поставувате во позиција на провокатор на македонскиот народ, а македонскиот народ кој имаше прилика да дознае за Вашето предавање, со отворен револт ги прими научните вистини од ваков вид кои се достојни единствено на публикациите на еден Цицвириќ.

Ние на крајот господине Вулиќ, за ваше информирање и на оној елитен собир на престолничките интелектуалци, можеме да ви кажеме уште и

ова: никој не може да и го оспори името на Македонија, како што не може да се оспори ниту името на индивидуалноста на српскиот, словенечкиот, хрватскиот и другите народи на Југославија, а за тоа самиот македонски народ мошне добро знае и како таков се чувствува (иако, Вие, како академик не знаете она што знае еден просечен жител на Македонија) е националното прашање на Македонија кое било и кое и сега е отворено.

Според тоа, Г. Вулиќ, постои Македонија, а постои затоа што (што мислите?) постои и македонски народ, па како што гледате оној аплауз во културниот клуб во Белград, бил само плескање на рачиња на “елитниот собир на престолничките интелектуалци”. Ни од Македонија тоа не го сторивме, туку низ револт уште и се насмеавме а за возврат и понатаму ви ја нудам утробата на на нашата покраина, во која лежат споменици, па вие како археолог продолжете ја својата работа на ова поле, за да еден ден, случајно одржите, ако воопшто имате граѓанска храброст, едно друго предавање на оваа тема.

АК -1, (4 страници пишувани на машина на српскохрватски јазик - латиница)
- необјавен текст.

Анекс

на пресудата на италијанскиот воен трибунал во Тирана.²⁰⁸

- **1981²⁰⁹**, Скопје: *Виктор Аќимовиќ, Анекс на италијанскиот воен трибунал во Тирана.* во врска со настанот од август 1941 година кога е уапсен Гоце Стојчески од страна на италијанските окупациски власти. Како еден од учесниците на овој настан и осуден од страна на Италијанскиот воен трибунал во Тирана во одсуство, В. Аќимовиќ го напишал овој анекс поттикнат од

²⁰⁸ Овој текст е напишан од страна на В. А. како резултат на објавувањето на повеќето текстови од разни автори за истиот настан во кој директен учесник бил и самиот Аќимовиќ. Сите текстови имаат различни верзии и се разликуваат од аргументите кои се наведуваа во овој текст за настан кој директно влијаел на работата на партиската организација во Тетово во 1941 година. Точен датум на пишувањето на овој текст не е познат но според неговите реакции во одредени писма до авторите на горе споменатите текстови се работи за периодот во почетокот на осумдесетите години на XX век.

²⁰⁹ Овој текст не е датиран од Виктор Аќимовиќ, но според едно писмо упатено до Томо Софронијевиќ во кое го споменува и овој текст го лоцираме во 1981 год.

четирите објавени верзии на истиот настан, а кои се разликуваат од она што тој како единствен жив сведок го изнесува во текстот.

(на српски јазик)

Клучни зборови: пакет летоци, Скопје, Зуфер Мусиќ, Проглас на КПЈ, Ѓорѓе Стојчевиќ (Ѓоце Стојчески Амбарче), Тетово, Љубомир Пентијев, Софија, граница, Групчин, апсење, карабињери, Стојан Петровиќ Румунлија, затвор, Тирана.

Во јули 1941 година воспоставив врска со Зуфер Мусиќ, кој беше приврзеник на Земјоделската партија на Јоца Јовановиќ Пижон (умре во очи на војната на својот агитационен пат низ Македонија, во Охрид и тоа во рацете на Зуфер Мусиќ). Пред војната Мусиќ во Скопје го издаваше неделниот весник “Наш Лист”. Во Скопје работеше како библиотекар во Вакуфската библиотека.

(Во јуни 1941 година, Мусиќ бил протеран од Скопје од бугарската полиција во Србија. На железничката станица во Скопје, при неговото спроведување до српската граница - Грделица - го испратив, му дадов храна и цигари и во таа прилика набрзина се договоривме и тој и јас да настојваме да воспоставиме врска. Јас тогаш работев како хонорарен книговодител на главната железничка станица. Таа околност го олеснуваше брзото воспоставување на врската)

Набргу после тоа Мусиќ се вработил во царинарницата во Лесковац, односно во Грделица. Еден ден во канцеларијата ми се јави кочничарот Ненчо Ненов, кој ми пренесе поздрави од Мусиќ и ми донесе хартија за цигари. Тоа се повторуваше неколку пати, па од разговорите со Ненчо дојдов до заклучок дека е тој антифашист и дека во него може да се има доверба. Ненчо речиси секој втор ден патуваше како кочничар на теретните возови од Скопје до Софија и обратно. Еден ден му дадов еден пакет со буарски цигари и да му предаде писмо на Мусиќ ви Грделица. Во писмото му кажав дека во овој сретничар може да има многу доверба.

Веднаш по приемот на ова писмо, Мусиќ по не го ми испрати еден пакет со летоци (Проглас на Комунистичката партија на Југославија),

кажувајќи му усмено на Ненчо дека тој пакет треба да се префрли во тетово и летоците да се расурат. Имаше од прилика 150 - 200 летоци.

(Зуфер Мусиќ умре во Белград како полковник на ЈНА 1970 или 1971 год. и погребан е во неговото родно место Плав во Црна Гора.)

Во деновите кога го примив тој пакет со летоци, кај нас како гостинка ни беше нашата кума Од Тетово (стан во ул 222, бр. 31 (во бивша Југославија ул. Филип Вишњиќ - Буњаковац, у непосредна близина на основното училиште “Његош“, сега основно училиште “Песталоци”). Таа жена беше мошне сиромашна, живеела многу години сама, затоа што нејзините синови останале да живеат во Александрија (Борис и Ристо), е ќерката Стефанка се омажила за некој руски емигрант и со него се преселила во Америка. Била напуштена од своите деца, гладуваше и живееше од помошта на добрите луѓе.

Оваа стара жена, со име Мара Петровиќ (живееше во Тетово во “Хаџи Рувимова” улица, во близината на “Балезовата чешма”), облечена во стара тетовска носија, со шалвари, беше неписмена. Неа и подоцна во текот на војната ја повикувавме да доаѓа кај нас во Скопје да ни биде гостинка по десетина и повеќе денови. Токму таа ми беше врската со Тетово (без тоа да го знае), па преку неа, која секојдневно ги посетуваше моите родители во Тетово, сум бил информиран правовремено за се што требало.

Одлучив она да ги пренесе летоците во Тетово. Проценив дека таа е мошне погодно лице: возрасна (околу 70 години), невпечатлива, со измачено лице, а покрај тоа сите во Тетово ја познаваа како сиромашка старица, која била речиси просјачка.

Сосема случајно тие денови во Скопје го сретнав со Ѓорѓе Стојчевиќ, син на волновлачарот Илија Стојчевиќ, кој во Тетово беше познат како Бугарин²¹⁰ (како таков беше и осудуван од хегемонистичките српски власти). Тој ми рече дека се враша во Тетово. Го прашав дали би сакал да направи една услуга (јас не го познавав како комунист, туку како момче од бугарско семејство). Му објаснив за што се работи: кога ќе се враќа за Тетово, со систиот воз ќе патува и една стара жена, која ќе му ја покажам на малата железничка станица пред поаѓањето на возот. Негова задача би била да не ја испушта од од вид оваа стара жена се до Тетово. Кога ќе ја прејдат границата

²¹⁰ Се мисли на прекар.

(италијанско-албанска) кај селото Желино, да настојува да седне во истата шпедитерска кола, во каје ќе седне оваа стара жена (тогаш од Желино, односно од Сараќино до Тетово - 8 км - се патувало со коли, бидејќи теснолинејскиот воз сообраќал по италјанско-албанската територија од Тетово до Струга) Кога ќе стигнат во Тетово требало дискретно да ја прати оваа жена до нејзината куќа, тоа да го запомни, а потоа да го најде Стојан Петровиќ Румунлија и да му каже дека сум му испратил некои работи по една стара жена. Понатаму требал да му ја покаже куќата каде што живее (сама) таа жена и со тоа неговата услуга би била завршена. Со тоа него наполно го обезбедив.

Уште во Скопје, кога го замолив за оваа услуга, го предупредив дека таа во таа жена во пакетот има летоци. Му дадов една да се запознае со содржината, му реков после тоа да ја даде на некое сигурно лице или да ја исцепи.

На 1 август 1941 год утрото (6 по источно време) ја испратив кумата Мара до малата железничка станица на воз за Тетово, односно до Желино. Претходната вечер летоците убаво ги камуфлирав во еден нејзин врзулец, каде што имаше стара облека и храна. И реков дека во тој врзулец се наоѓа едно пакетче за еден мој пријател во Тетово и ја замолив да му го предаде, бидејќи тој е болен и му испраќам лекови, за кои во ме молеќе да му ги набавам во Скопје. Тоа лице ќе и се јави само и кога ше го побара она што сум и го дал да му го предаде. За тоа тој веќе е информиран.

Сметав дека е се во најдобар ред!

На малата железничка станица тоа утро, според претходното ветување, беше и Ѓоце (на себе имаше кратки панталони). Му ја покажав жената, се поздрави и и рече за ништо да не се грижам и дека оваа услуга ќе ја направи.

Десетина дена после ова Вера Николова (сестра на народниот херој Орце Николов), која исто така работеше на железницата (во инспекцијата за сообраќај и трговска служба), која се наоѓала во Кранговата палата на ул. Цар Борис, односно порано Крал Петар, ми соопшти дека за мене се интересира бугарската полиција и да бидам внимателен. Повеќе од ова не ми рече. Веднаш дома прегледав сè и се она што можеше и малку да ме

компромитира го уништив. Стапив веднаш во врска со Љубомир Пентијев²¹¹ во Софија и побарав веднаш да дојде во Скопје. Ну објаснив што ми беше кажано, па го упатив кон тоа да не случајно полицијата открила некого од нашата група. Тој категорички ми кажа дека такво нешто не се случило, затоа што во спротивен случај за тоа би бил најхитно информиран.

Меѓутоа што се случило?

Кога Ѓоце Стојчевиќ (алијас Ѓоце Стојчески, нарекуван “Амбарче”, кој посмртно е прогласен за народен херој - загинал во август 1944 во Беличица), стигнал со возот на граница, при покажувањето на објавата за патување која му била во задниот џеп на кратките пантолони, му испаднал летокот (кој ниту некому го дал, ниту го уништил), како што тоа му го кажав децидно во Скопје. Еден од Албанците или Италијаните, се заинтересирал за овој леток и неговата содржина, па Ѓоце бил задржан на граница. Онаа стара жена Мара, која за ова ништо не знаела, ниту дека некој ја следи, продолжила со пакетот на летоци со шпедитерска кола за Тетово. Ѓоце бил се уште на граница и уапсен и одведен од карабињерите во тетовскиот затвор. Уште на првото сослушување признал се. Карабињерите веднаш ја опколиле куќата во која живеел Стојан Петровиќ Румунлија и тој гледајќи го ова се обидел да побегне преку некој ѕид, но во тоа не успеал. Од него карабињерите на сослушувањето барале да каже која е таа жена, која требало да му ги предаде летоците и кој се трабал да ги растура тие летоци. Стојан Петровиќ навистина ништо не знаел, па тоа и го изјавил. Меѓутоа, Ѓоце опишал се и за тоа го теретел Стојана. Со ваков развој на околностите, карабињерите биле убедени дека Стојан ја познава таа жена, дека со мене е во стална врска, па поради тоа неколку месеци бил ставен на мачење, а при тоа ништо не рекол. Он всушност и ништо не можел да каже!

(Така Стојан Петровиќ, во сплетот на околностите, имал херојско држење пред фашистичката полиција!)

Кога не успеале ништо конкретно да дознаат, карабињерите Ѓоцета и Стојана ги спровеле во затвор во Тирана, па на 10. 03. 1942 година одржано судење пред воениот трибунал во Тирани, со кој претседавал бригадниот

²¹¹ Љубомир Пентијев е човекот со кого одржувал врска за потребите на Советската известителна служба НКВД.

генерал Феручио Паганузи. Осудени се по година и пол затвор кој го издржале во Тирана. За мене е донесена пресуда во контумација.

За се што се случило дознав после 2 до 3 месеци. Дури тогаш ми стана јасно предупредувањето која го направи Вера Николова (после ослободувањето работела во “Танјуг”). Секако дека Италијаните барале од бугарските власти да им бедам на нив предаден. До тоа што не дошло веројатно причина е тоа што бугарските власти не биле расположени кон италијанските власти од познати причини.

Кога Стојан Петровиќ го издржал затворот од година дена во Тирана, веднаш го повикав да се пресели во Скопје. Извесно време живееше во Генерал Жостов (пред тоа Генерал Ханри, а сега Ѓорче Петров.) кај Михаил Слејанов Пилос и неговата жена Катја. Во 1944 година Стојан отишол во партизани и беше познат како неустрашив минер. После војната ја напуштил Македонија и се преселил во Војводина.)

Ѓоце во 1943 извесно време живееше во Скопје. Ја лечел ногата, наводно бил ранет, а потоа повторно се вратил во Тетово. Дознавајќи за неговиот престој во Скопје, се распрашав каде се наоѓа, па на таков начин го најдов. При таа прилика тој ми се извинуваше за се што станало, а јас можев само да го искарам, кажувајќи му дека такво нешто можат да направат само шепртљи и кукавици. Од тогаш, повеќе не сум го видел.

Кога во октомври 1941 год. дознав што се случило во Тетово, на еден состанок во Софија истото го изложив на Љубомир Пентијев. Тој за ова многу ми замери и ултимативно во иднина истото не смеам да се вмешам и на изглед во најнаивана акција, па макар била од било кого понудена.

Жената која ги имала летоците во својот врзулец и од која Стојан Петровиќ требаше да ги подигне - Мара - доаѓаше и понатаму кај нас во Скопје. Во првата прилика ми рече дека никој не дошол по лековите. И реков тоа да остане во нејзината куќа во Тетово, да ги скрие во некој долап, па ако тој дојде нека му ги даде.

Во ноември месец 1944, неколку дена по ослободувањето на Тетово, кумата Мара дојде кај нас во Скопје и во таа прилика го донесе пакетот со лекови, велејќи дека сигурно, после четири години, се неупотребливи.

Навистина, лековите повеќе не беа употребливи!

Анекс кон док. 24²¹²

ДАРМ, Одд. Тетово, Виктор Аќимовиќ, Ф. бр. 735, АК - 1, АЕ - 1, Анекс кон док. 24. (1 страница пишувано на машина на македонски јазик - латиница)
- необјавуван текст.

Летокот е издаден по следниот повод: Во 1938 година за време на фашистичката влада на Д-р. Милан Стојадиновиќ, во Тетово беше основан ЈУГОРАС (Југословенски работнички синдикати). Синдикатот го предводеа Крсто Аврамовиќ, електротехничар, Трпо Стаматовски, чевларски калфа, Љубомир Мирчевиќ, писар во Тутунската станица, родум од Подгорица (Црна Гора) - за време на окупацијата живееше во Тетово, а по ослободувањето се пресели во Скопје (беше комерцијален директор на Тутунскиот комбинат, како таков се пензионира и 1972 или 1973 почина.)

За да го ојакнат синдикатот предводниците покушаа 1938 година да продрат меѓу момополските работници. За таа цел во салата на Соколскиот дом беше приредена конференција, на која, по наредба на управникот и чиновниците, присуствуваа голем број монополски работници. Една група напредни младинци успеаа да ја растураат конференцијата.

Многу активен за формирање на ЈУГОРАС во Монополот (Дуванска станица) во Тетово беше Цене Антиќ, книговезец во печатницата “Јадран”.

Другиот ден требаше да се одрши конференцијата во Монополот.

²¹² Документ 24 е всушност Летокот објавен и растурен од приврзениците на УРС (здружен работнички синдикат), за бојкот на тутунската конференција на синдикатот близок до власта во тетовскиот монопол со кој управувачите сакале да влеат авторитет со страв врз работниците.

ДАРМ, Одд. Тетово, Виктор Аќимовиќ, Ф. бр. 735, АК - 1, АЕ - 1, Osvrt na političke dogagjaje i ličnosti koji su imali vidnog učešća i njima, period 1918 – 1941 u okrugu tetovskom. (4 страници машинопис на српски јазик - латиница)

ОСВРТ НА ПОЛИТИЧКИТЕ СЛУЧУВАЊА И ЛИЧНОСТИТЕ КОИ ИМАЛЕ ВИДНО УЧЕСТВО ВО НИВ, ПЕРИОД 1918 - 1941 ВО ТЕТОВСКАТА ОКОЛИЈА²¹³.

По завршетокот на војната во 1918 година²¹⁴ и по ослободувањето на поранешната Југославија, се распишаа избори за избор на Народни пратеници за тогашната уставотворно Собрание. Изборот за Тетовската околија е извршен немајќи се уште готови изборни списоци и од технички причини е извршен во дворот на поранешната “стара општина”, каде делегатите од селата и градовите на срезот, односно околијата гласале јавно определувајќи се на една страна од истакнатите кандидати.

Кандидатурата за Привременото Народно Собрание, бившата Радикална партија и бившата демократска партија, кои тигаш биле активни партии под Пашиќ и Давидовиќ. За тоа привремено Собрание во тетово се извршени две кандидатури на едната (Радикална) на Васа П. Богојевиќ, тогашен угледен трговец и бивш просветен работник - повратник од Солун²¹⁵. и на другата страна Александар Д. Парлиќ, аптекар кој го кандидрала Демократската партија. Делегатите кои имаа право на избор приоѓале јавно на страната за која сакаа и така за прв пратеник на Привременото Народно Собрание е избран Васа П. Богојевиќ, тогашен радикал.

По прогласувањето на обединувањето на Србите, Хрватите и Словенците, во декември 1918 година се распишани нови избори за советници во Општината, таканаречени општински избори, кои беа поорганизирани а и

²¹³ Овој текст кој не е потпишан од авторот, Виктор Аќимовиќ го предал на чување во тетовскиот архив во 1975 година, како копија. Се уште со точност не може да се потврди дали овој текст му припаѓа нему или на некој друг автор. Според описот во последните редови овој текст временски може да се лоцира во периодот околу 1950 година.

²¹⁴ Се мисли на Првата светска војна 1914 - 1918 год.

²¹⁵ Се мисли на борец од солунскиот фронт.

полтичките партии се организираа така што на изборите зедоа учество Радикалната и Демократската партија со свои кандидати.

На тие општински избори, повторно е избран кандидатот на радикалите Александар П. Богојевиќ, економист кој кратко време останал на претседателската положба бидејќи наскоро биле распишани нови избори за Уставотворното собрание па од страна на Радикалниот клуб бил кандидиран за народен пратеник но оваа кандидатура била осуетена поради тоа што Главниот одбор на Радикалната партија од Белград го кандидирал тогашниот министер на Правда Марко Трифковиќ, лидерот на радикалната партија, но по пројавената опозиција на Радикалниот клуб во Тетово и изречната желба да за Тетово и целиот крај е навреда да некој од страна биде кандидат, се постигнало компромисно решение, така што на Александар Богојевиќ му се дава место во Министерството за правда, кандидатурата на Марко Трифковиќ се прифаќа со одреден услов, бидејќи тој е кандидиран и во друга околина во тогашна Србија, својот пратенички мандат да го отстапи со листата на другите избрани кандидати на тукашниот, негов заменик, Марко Петровиќ, веднаш после изборите. Овој полтички трик бил изведен, на листата да биде еден министер и со помош на власта да се добијат гласови. На оваа листа, покрај Марко Трифковиќ, беа уште кандидатите Марко Петровиш, Инж. Милан Апостоловиќ, професор Тома Смиљаниќ Галичанец и Алим Бег Дерала.

На листата на Демократската партија биле кандидатите: повторно Александар Парлиќ, аптекар, некој Старчевиќ, Петар Димитријевиќ и други но не беа избрани.

Покрај овие две раководни партии се појави на изборите и тогашната Комунистичка партија на чело со кандидатот Тасиќ, адвокат, која однесе на листата доста гласови, но поради кражба на гласовите и притисокот на власта, но овој момент не сум го запаметил добро затоа што бев и премногу млад.

Знам дека во општинскиот одбор имаше доста избрани одборници на тогашната Комунистичка партија.

Овие тогашни Народни пратеници за т.н. Видовденски устав на поранешното Кралство на Србите, Хрватите и Словенците, таканаречен редуциран устав како што тогашната опозиција гонарекуваше во Белград.

(На ова се сеќавам за време на моето печалбарење, служење во Белград како момок)

По изборот за народен пратеник на Марко Петровиќ, Милан Апостоловиќ, Поречанецот - Томо Смиљаниќ Галичанецот, Алим Бег Дерала, Радикалниот клуб со помош на тогашниот активен член Коста Парлиќ, прераснува во се и сешто во Тетово и во околијата и управува политички. Исто така, иако во опозиција Деморатскиот клуб се организира и ги прибира околу себе членовите, така што чаршијата се дели на два дела, двајца браќа според карактерот на самото граѓанство за да бидат застапени и таму у таму врзани со тесни “цифтински” интереси постануваат членови еден на едната партија другиот на другата партија и така едните се радикали другите демократи ни ми се чини си никакво убедување. Тогашната младина останува незаинтересирана.

Комунистичката партија останува пасивна после Драшковиќевата “Обзнана” и и нејзиното тогашно членство се приклучува кон радикалите (Ристо Антиќ - учител, Тихомир Марковиќ - учител, наречен Тнмар се приклучува кон Демократската партија. и т. н.)

Радикалната партија со својот клуб доминирала во Околијата се до 1926 година, кога Клубот на радикалите се дели на два дела поради повторната кандидатура на Марко Петровиќ, така што помладите членови на Клубот не го сакаат а тој сака да од клубот и од претседателската положба на општината го смени Коста Парлиќ. Така Клубот се дели на два дела, но за да со тоа не пропаднат на пратеничките избори 1924 Ѓ 1926, Марко Петровиќ успева да стекне пријателство на Божидар Максимовиш, тогашен Министер за правда, подоцна на Внатрешни работи, кој постанува секогаш кандидат на Радикалниот клуб и носител на околицката листа и така со негова помош секогаш да биде бира на таа листа, а тој подоцна својот мандат му го отстапува на Марко Петровиќ, бидејќи го зема својот во Белград бидејќи и таму се бира. Со ваква помош во 1926 година, истиот Марко Петровиќ успева да го симне од Претседател на општина Коста Парлиќ на изборите, на што многу му помогнува муслиманската ќиптарско-турска компактност со помош на тогашниот д-р. Џафер Сулејмани, кому подоцна му се одолжува и го става на

својата листа односно на Божа Максимовиќ и повторно биваат избрани двајцата за народни пратеници до 06. јануари 1929 година.

Бидејќи со ова бившиот пратеник Алим Бег Дерала бил изигран од Марко Петровиќ, тој пристапи кон тогашниот Џемијет партија која ја организирал Ферат Бег Драга на чисто верска национална основа и станал кандидат секогаш успева да ги победи и Радикалите и демократските кандидати бидејќи шиптарско-турското малцинство се јавува компактна по верска основа, па така гласовите ги дава без оглед на партиското обележје и членство на Алим Бег Дерала, но секогаш со крадење на гласови од гласачките кутии, бидејќи претседателите на изборните комисии секогаш биле претставници на владеачката партија успева на разни начини ова да го спроведат така што листата на Радикалната партија била бирана. Ќе наведем еден пример со општина Ќипковица, каде Алим Бег Дерала имал 800 гласови повеќе, а не бил избран само за два гласа за народен пратеник. Вториот случај во општината Џепчиште каде што речиси цела општина гласала за кандидатот Божидар Влаиќ. Во емиграцијата сега и со листа Џепчиште и Порој гласале за истиот а вечерта сите гласови се пренесени на Радикалната кутија. Ова тогаш го направи тогашниот претседател Касам Асани. Неговите синови сега работаат во задружниот сојуз, едниот е ревизор и член на К.П.

По забраната на Џемијетот Алим Бег Дерала се иселил во Албанија а секогаш покрај себе ги имаше муслиманите. Марко Петровиќ држејќи се исто така слепо кон Божа Максимовиќ, се држеше до д-р. Џафер Сулејмани, Али Раиф, Мустафа Арслан и неговите браќа, Саип Сулејман, Јакуп Адилче, Азнетар и тогашен угледен трговец од Тетово - а по селата: Шаип Хаџи Асани од Пирок, чиј стален кандидат беше за претседателна општина Сенокос, Ислам од Желино, кој исто така беше вечен претседател, како и многу други претседатели на селски општини, кои не се повеќе меѓу живите.

Расцепот во Клубот на Радикалите, меѓу групата на Марко Петровиќ и Коста Парлиќ, дошла до израз особено при изборот на Михајло Нешиќ, кога Марко Петровиќ ги употреби сите малцинства за да го победи противникот Коста Парлиќ, што подоцна му се осветило.

Имено, при воведувањето на диктатурата на Александар²¹⁶ на 6 јануари оваа група барала смена на Нешиќ со целиот Одбор, во што и успеала во својот гнев, Марко Петровиќ упатил протестна телеграма на тогашниот Крал, наведувајќи дека со смената на Нешиќ од претседателската функција е направено национално злосторство на две третини од граѓанството, надевајќи се на поддршка од дотогашниот негов Министер Божа Максимовиќ. Но оваа телеграма му донесува неприлики, бидејќи тогашниот жупан Наумовиќ го оптужува како противник на шестојануарскиот акт, но судот го ослободува од таквата оптужба, по што останува прикриено пасивен за да постојано поттикнува против новиот Одбор и тогашниот претседател Орестије Крстиќ. Користејќи го роднинството преку својата жена со Петар Живковиќ, тогашен Претседател на Владата и дворскиот генерал како и со министерот Божо успева конечно по 18 месеци на претседателствувањето на Орестие со Одборот да го смени и тој да стане Претседател на општината се до доаѓањето на власт на Узуновиќ и повторно Божа Максимовиќ. Радикално-селанска демократија на новата измислена партија која распишува избори по патна поврзување за земските листи. Се поврзува со таа листа, се кандидира и заедно со Џафер бил избран за пратеник во периодот од 1931 до 1934 год. Но старата радикална опозиција и нерасположението кон него растело и кај неговите поранешни пријатели, иако се обидува да во општинскиот одбор на кој бил претседател, да воведат дел од своите незадоволници, не му успева. Ја знаат неговата итрина и не сакаат да го чекаат моментот на неговото соборување. Немајќи сила и моќ како ни јака поддршка од еден Божа, млада група, тогаш моќна по положбата и независна, зграпчува момент на распишување на нови избори од страна на Владата на Богољуб Јевтиќ (подоцна ЈРЗ). Испраќаат делегација во Белград на чело со тогашниот радикален младинец и богат рентиер Стојадин Димитријевиќ, кој со помош на пријателите успева да се поврзе со листата на Богољуб Јевтиќ и да биде кандидат и на општо изненадување и речиси неверојатно, Марко Петровиќ да остане надвор од листата. Се обидува да се поврзе со листата на Мачек но итаму бил одбиен па така останува поразен. Протестираше на разни начини но не успева.

²¹⁶ Кралот на Југославија, Александар Караѓорђевиќ.

Се обидува повторно да се кандидира на избори за време на Владата на Стојадиновиќ, односно на Драгиша Цветковиќ, но не успева.

Кариерата на Стојадин Димитријевиќ, почнува од денот на изборите на народни пратеници на листата на Богољуб Јевтиќ, подоцна се истакнува со одбраната во атентатот на Стојадиновиќ во парламентот каде што лично го грабнува леворверот од атентаторот и така станува личен пријател на Стојадиновиќ кој го бира за секретар на Собранието, го води во Германија по гости и т. н. се до доаѓањето на Драгиша Цветковиќ на власт, а кога овој гледа дека стојадиновиот пријател го губи теренот се определува за Драгиша Цветковиќ и му постанува личен пријател и политички соработник. Така, за овие краишта станува се што Столе ќе “каже”. Кај народот не важеше како политичар или политички фактор, често се говорело дека е политичка нула, бил и таков и останал, без корен во народот. Се кочопереше со своето богатство а како човек без скрупули.

Неговите, stoleви блиски соработници, тогаш му беа Крсто Џордевиќ и Ѓокица Михајловиќ (интелектуални советници) а останатите партиски пријатели покојниот Ѓиго Ќемане, Сане Јајчар, Цафа, Никола Тофилоски Ѓ шустер и една мала група на бивши коцкарски соработници, кои при падот на Стојадиновиќ го напуштаат. Ѓокица Михајловски и Крсто Џордески поради несогласување со тоа. По распуштањето на Парламентот, Цветковиќ го поставува за Претседател на Општината во Тетово но тука не собира ловорики, постанува оден за ден се поомразена личност, така што окупацијата ќе го ликвидира сосема и сега отанува без ни еден партиски или па и друг пријател од стар ков. Политички сметам дека е пасивизиран, а го гуши, и покрај добрата материјална состојба што е голем материјалист. Смета дека во оваа средина нема никого и ска да оди за Белград, таму да живее, бидејќи таа средина му одговара. Осаменоста го гуши и му влијае здравствено. Го задржуваат имотот и приходите од тоа, а последната национализација му одзела многу и станот во Белград во улицата Иванковачка 28.

Марко Петровиќ будно ги следи работите и сите светски настани. Повеќе националистички е расположен носепак реално гледа на работите. Политички пријатели сега сметам дека нема, освен со своите стари пријатели

со кои разменува мисли за настаните. Често пати оддава признание на државното раководство на одредена државна политика.

Од роднини има: Зет Коста инж. на шумарство во Секретаријатот во Белград, другиот зет во Прибој, економист и две ќерки професорки. Едната ќерка е апсолвент на медицина.

Често пати го користи својот одмор кај своите зетови и ќерки.

Стојадин Димитријевиќ, освен својата жена роднини нема освен своите подалечни роднини од тетките и од семејството на сопругата. Покрај сопругата стекнал пријателство на Цинцарите кои и за време на окупацијата го помагале материјално.

Политички за време на окупацијата ниту еден не се компромитирал.

ДАРМ, Одд. Тетово, Виктор Аќимовиќ, Ф. бр. 735, АК - 1, АЕ - 1, Театарските белешки од пожолтените новинарски нотеси. (17 страници машинопис, на македонски јазик - кирилица)

- необјавен текст.

В. АЌИМОВИЌ

ТЕАТАРСКИ БЕЛЕШКИ ОД ПОЖОЛТЕНИТЕ НОВИНАРСКИ НОТЕСИ²¹⁷

- Судбини на некои вљубеници на божицата Талија -

На ништо не се надевам,
Од ништо не се плашам,
Јас сум слободен . . .

²¹⁷ Овој текст е напишан во 1983 год.

(Епитав на грчкиот писател
Никос Казансакис во Ираклион
на островот Крит)

ДОНЕ ВОДЕНИЧАРОТ

Пролегомена

Петнаесет минути десно од Стар Дојран и од брегот на езерото се наоѓаше воденицата. Не знам дали постои и сега. Во 1945 година таму беше. Па, ако и денес постои, ако уште се вртат воденичките камења, од нивното клопотерење може да се разбере дел од животната приказна за воденичарот Доне. Со него бев пријател цели триесет години, се до неговата смрт.

“Знам, - ми велеше тој додека беше жив, - дека ти, ако ме надживееш, ќе ја кажеш вистината за мене,зашто пред тебе ништо не криев, бидејќи се сакаме како браќа. Ти ги знаеш сите бранувања и возбуди, психичките болки, моите внатрешни превирања, маки и понижувања, моите успеси и ретките среќни мигови. Бев човек со сите благородни белези и придружни слабости. Спомни се на нашите долги разговори на коработ, кога шетавме по Дојранското езеро преку ден или по месечина, за тие што ги видовме во воденицата, или покрај Вардар во Скопје, во визбата на Народната библиотека во Скопје, во филијалата на “Политика”, во убавиот театар, за време на ноќните прошетки со пајтон во Нови Сад и Петроварадин или во мојата мемлива сутеренска соба во Скопје, на разговорите со Егон Ервин Киш“ . . .

И се случи да го надживеам Доне, петнаесет години тој лежи на струмичките гробишта, близу до родниот Дојран.

Поклониците на богињата Талија од претходните рдови насетуваат за кого и за што станува збор, насетуваат кој е тој воденичар Доне. Точно, се зборува за Антон Панов (Антоније Ѓ. Пановиќ), за Доне, како го именуваат во дојранскиот крај. За него во моите белешки во пожелтените новинарски нотеси, мемливи и изгризени од глодарите во визбата во која се наоѓаа цели четири децении, кои се криеа, патуваа од Скопје до Марибор и пак од таму заедно со мене се враќаа во Скопје, се наоѓа дел од неговиот живот, почнувајќи од 1935 година, кога првпат се запознавме во Тетово, до неговата смрт во Струмица на 28 август 1968, на Голема Богородица, на денот кога бев на собирот во манастирот Лешок близу Тетово. Таму ми јавија дека Доне веќе не е жив. Не му отидов на погребот. Сметав дека така треба да постапам. Не сакав да го видам мртов - сакав за мене и натаму да биде жив.

Остана Доне во моите пожелтени белешки и во купот на писма што ми ги пишуваше во времето на мојата емиграција во Марибор и неговата во Петроварадин, пишувана на вецe или некоја друга несоодветна хартија . . .

За Донета, Антова Панова, по неговата смрт, многу театролози опширно пишуваа. Меѓу нив најмногу напиша Ацо Алексиев во трудот “Основоположниците на македонската драмска литература” (Мисла, Скопје, 1952, 176 - 208; како и во вториот издание на Култура, Скопје - 1976, 177 - 240). Но независно од тоа може да се каже дека за него е многу кажано, но и многу не е кажано. (Судбина е или некакво проклетство под ова поднебје за некои луѓе да се пишува многу години по неговата смрт?)Овој театролог за Антон Панов многу кажа. Меѓутоа, се чини дека се уште многу нешта не се обелоденети. Можеби за ваквата положба делумно е “виновен” и самиот Панов. Впрочем, кога Алексиев го посети во претсмртните години тој префрли, малку подбивно, малку вистински, ете: “Мршојадците веќе започнуваат да идат” . . .

Вистина е дека Антон Панов Доне од Дојран во текот на своето шеесет годишно гостување на овој свет (од што 40 години им посвети на литературното творештво), го изживеа повеќе во маки и тегоби. Таква му беше судбината што го следеше до стапка се до самата смрт.

Алексиев за Панов, меѓу другото, вели дека . . .”Со право го сметаме за еден од основоположниците на поновата македонска литература и кој

фактички прв (подвлекол ВА) о започна триумфалниот поход на нашите денешни постигања (подвлекол ВА). Имајќи го предвид сето ова, нашата литературна историја допрва (подвлекол ВА) ќе треба да го рече својот збор за него” . . . Допрва!

Оттаму се прашувам зашто нашата литературна историја треба допрва да го каже својот збор и зашто се до денес не го кажала? Зашто уште чека да го каже тоа?

Бугарските фашистички “културтрегери” уште во 1943 (пред 40 години) го кажаа својот збор за Панов. За тоа сведочи документот во кој е речено: “ Господине министре, Скопскиот народен театар ја отвори сезоната со пиесата “Печалбари”. Со тоа скопското граѓанство имаше несреќа да се пренесе за момент во областа на идеите на Маркса (подвлекол ВА). Ние позитивно знаеме дека таа несоодветна пиеса, засега, според нашата проценка, доде на скопската сцена по патиштата трасирани од затаените комунисти.

Исто така и минатата година тие лица ги поразија родољубивите Бугари со ниоза поразителни, дефетистичко- разбојнички и левичарски пиеси . . . Позитивно ние знаеме дека притаените комунисти, кои не можат да го избегнат нашето будно око, ја ставија на репертоар таа драма со пеколна мисла до некаде да ги очајат тукашните Бугари и идејно да ги подготват кон оние што ја откажуваат нашата држава и од кои некои се јавуваат како безумници во планините” . . . го цитира актот Растислав терзиоски во својата дисертација: “Денационализаторската дејност на бугарските културно-просветни институции во Македонија”; (издадена од Институт за национална историја, Скопје - 1974, 386).

Значи, бугарските фашисти за Антон Панов и “Печалбари” го кажаа својот збор, и тоа пред 4 децении а “нашата литературна историја допрва ќе треба да го рече” . . .!

“По ослободување “Печалбари” си го најдоа своето заслужено место на репертоарот на слободните македонски театри” вели А. Алексиев. Многу убаво речено. Но, и тука се изоставени да се истакнат многу нешта, поточно породилните маки, прифаќањето на “Печалбари”.

1935 година - Тетово - познанство.

Беше месец јули. ме посети еден човек, кој дотогаш ниту го знаев, ниту го имав видено. При запознавањето тој ми рече дека некој од Скопје го упатил до мене за да му помогнам, колку можам, во прибирањето на некои карактеристични народни зборови од тетовскиот, гостиварскиот и галичкиот крај.. Потоа неколку дни патувавме по овие краишта. Тој се инересираще за разни обичаи, запишуваше зборови. тогашза првпат чув дека ја пишува пиесата “Печалбари”, чија содржина Панов ми ја раскажа во детали.

Март 1936 година - Скопје - Премиера на “Печалбари”.

Доне ми испрати покана да дојдам од Тетово во Скопје, за да присуствувам на премиерата на “Печалбари”. Не знам дали тој или јас бевме посреќни од успехот и од воодушевената публика. Но бездруго овој ден ден беше еден од најсреќните во неговиот живот.

Скопје 1943 - воено време.

Управата на театарот во Скопје му предложи на Панов “Печалбари” да бидат поставени на скопската сцена поточно со нив да биде отворена новата театарска сезона. Практично, тие вршеа невидена пресија да се согласи “Печалбари” да бидат прикажани на бугарски јазик. Сето тоа длабоко го потресуваше. За ова насилство тој разговараше и со мене. “Мојот став, - истакнуваше тој, - е категоричен, ортодоксен: пиесата да не се преведува. “Но, притисоците врз него стануваа се посилни, па затоа прашуваше “ што да правам”, иако беше свесен дека ќе ја преведат независно од неговата волја. По ваквите ломења Панов на крај рече:”Нека ја преведат и нека ја прикажат на бугарски јазик. Со тоа ние ќе печалиме.” Зачудено го прашав што ќе спечалиме од тоа. Панов ми одговори:”Ќе спечалиме “Печалбари” повторно да заживеат, народот пак да ги гледа, а тоа што ќе бидат на бугарски јазик, ќе биде крупен доказ дека јазикот на кој се напишани е друг јазик, кој Бугарите не го разбираат. Тие, - како гледаш - заклучи тој - сами влегуваат во стапица”
...

1945 - Стар Дојран - воденицата на Доне.

Војната траеше, но истовремено и се гледаше и крајот. Бев зафатен со многу задачи, што бараа севкупна ангажираност, а истовремено полуилегалниот и илегалниот живот, кога патував до Солун и Софија, придонесоа да ги прекинам контактите со Панов. Заврши војната. Во Скопје беше основан првиот Македонски народен театар. Но, во него Панов го нема. Го барам насекаде, но без резултат. Убиен ли е? Ако е жив, тој мораше да биде во кушата покрај Вардар во Скопје. Никој ништо не знаеше да ми каже за него. Да не е во Стар Дојран? Тргнав таму и не згрешив. Рибарите што ме познаваа ми рекоа дека ќе го најдам во воденицата. Така дојде до повторна средба, но по подолго време. Панов беше бел, целиот во брашно. Сречно се поздравивме. Го прашав: ”Доне, што станува со тебе”? Но тој не можеше да ми одговори од плачење и липање. Емоциите не може да ги совлада. Ми беше мачни и му подвикнав: ”Престани, не можам таков да те гледам. Кажувај во што е работата”. Кога се смири, првите зборови му беа: ”Ете, лоша судбина ме следи, не затоа што станав воденичар, иако со овој занает не се занимавав ни во српско ни во бугарско време, туку затоа што сум оттргнат од онаа работа што најповеќе ја сакам.” Воденичарскиот камен се вртеше, а разговорот течеше: “Во Театарот не ме сакаат. Некои ме сметаат за предавник” . . . Тогаш го прашав какви се гревовите што ми ги ставаат на душа; која од божјите заповеди ја покажил и кои се тие што го принудија во доброволно заточеништво? “Ти треба да си во театарот и никаде на друго место”, мирно му говорев, за да го успокојам за да можеме натаму да разговараме. Категорички му тврдев дека тој бездруго треба да биде во домот на богињата Талија, покрај Вардар во Скопје.

“Ме прашуваш за гревовите што сум ги сторил, -продолжи да раскажува Панов, - што ме фрлија во оваа воденица. Ја прекршив единствената божја заповед: станав асистент во софискиот и скопскиот театар. Во Софија му помагав на познатиот режисер Николај Осипович Масалитинов, а во скопскиот театар мојата драма “Печалбари”, како што и самиот знаеш беше прикажана на бугарски јазик”. Некоје време молчевме. Секој од нас пловеше во своите мисли. Јас бев сигурен дека Панов нема да се

задржи само на тоа што го кажа. Добро го познавав и чекав да продолжи. “ Можеш ли Виктор да ми одговориш на ова што ќе те прашам? Грев лие злостор лие ова што го сторив? Јас без театар не можам да живеам. Театар е театар, па нека е тој српски, бугарски, сеанглиски или кинески. Така се однесуваат и така мислат и другите театарски луѓе. Кој од нив не беше ангажиран во овој период. Затоа се прашувам, - продолжи Панов Ђ кави се тие двојни аршини според кои јас не чинам, а другите се добри”?

Повторно завладеа молк. Размислував што да му одговорам. Одговор немав но верував дека тој мој пријател, мора и ќе биде во театарот во Скопје, а не воденичар. Во оваа насока се надевав и јас да му помогнам со поддршка на Владимир Рибникар, директор на “Политика” и сојузен министер за култура. Водевме и други разговори и ноќта мина брзо. Разговорите траеа се додека првите сончеви зраци не се појавија на небото на Беласица и не ја погалија езерската површина опсипувајќи ја во исто време и Круша Планина. Се разделивме, ветувајќи му дека новото видување ќе биде во театарот во Скопје.

1946 - “Печалбари” на сцена покрај Дојранското езеро.

Во крајбрежната населба таа вечер беше многу живо. Сите зборуваа за театарската претстава што ја организира младината, ќерките и синовите на рибарите.

Доцна во ноќта по темните сокаци започнаа да се движат многубројните сенки на дојранчаните кои итаа кон “Театарот”. На оваа представа дојдоа сите и старите и младите - целата населба. За театарска “сала” беше искористена уранатата училишна зграда. Поради тоа доброволните прилози од приредбата беа определени за нејзината обнова. На еден куп од керамиди и камења беше подигната мала сцена на неполни четири квадратни метри. Завеста беше од бели креветски чаршафи. И сите реквизити беа земени од од домовите на населението. На сцената гореше петролејска ламба чиј пламен ветерот го лулееше. Низ тенката бела завеса се назираа силуетите на “артистите”.

Поседнати како едно големи и сложено семејство, рибарите, нивните сопруги и деца со нетрпение чекаа да почне претставата. Во публиката

наеднаш настапи радост и шумолење. Кога цагорот стивна разговетни станаа само зборовите на младите рибари - артисти”:

- Догодина да биде повесело! - допре глас од сцената.
- Амин! - извика во еден глас присутната публика.
- На работа тука, во родниот крај - повторно се чу истиот глас од сцената.
- Така е! - одговорија сложено како во еден рецитал сите присутни.

Публиката во текот на целата изведба силно беше поврзана со сцената. Тивко, понекогаш едвај чујно, таа го одобруваше сето она што беше убаво, а гласно негодуваше против чорбаџи Јордан и против се што во животот и во општеството беше негативно.

Ете така, на оваа претстава покрај Дојранското езеро, имавме ретка можност да почувствуваме тоа што во вистинските театри ретко се случува. Бев сведок како да меѓу публиката и сцената не постои рампа. Почувствував дека “артистите” преку некаков невидлив мост, се слеваат со публиката. Театарската представа на дојранската младина не беше редок настан само за трудбениците на оваа рибарска населба туку и за нас, кои таа вечер и бевме гости на рибарите. Тоа што го видовме и преживевме тогаш ни остави ретко убав и некатадневен впечаток. Тука, покрај Дојранското езеро, не видовме ни вистински артисти, ни вистинска сцена, па ни вообичаена театарска публика. Се беше така едноставно, па поради тоа и се така природно, убаво, многу срдечно и интимно. (Репортажа “На Дојранското езеро со највештите рибари на Балканот”. “Нова Македонија”, јули 1946 - В. Аќимовиќ). Таква беше оваа прва претстава на “Печалбари”, изведена една и половина година по ослободувањето на Македонија. Според тоа реченото дека “Печалбари” го најдоа своето заслужено место на репертоарот на слободните македонски театри по ослободувањето длабоко му противречи на вистината.

Внимателниот читател сигурно ќе забележи дека во репортажата објавена во “Нова Македонија” во 1946 година дојранските рибари и за претставата на “Печалбари” покарај Дојранското езеро не се споменува ни пиесата “Печалбари” ни името на Дојранчанецот Антон Панов. Не беше тоа случаен пропуст. Во ракописот беа назначени и авторот и пиесата, но

тогашниот уредник ги прецрта, биодејќи Антон панов беше прогласен за еретик, а “Печалбари” анатемисани и под ембарго.

1946 - Скопје

Антон Панов пристигна во Скопје. Меѓутоа тој не беше вработен во Театарот. Корката леб ја заработуваше во една подрумска просторија на Народната библиотека, кој ги средуваше купиштата книги и таму ја издржуваше епитимијата. Често го постував. Го охрабрував. Станот му беле полош од белградските фурни, во кои живееја фурнијските работници Ѓ јунаците на “Печалбари”.

. . . Едно предпладне, во јуни седевме со Егон Ервин Киш во ресторанот “Македонија”. Мојот пријател од предвоениот период - келнерот Карев (внук на Никола Карев) не служеше најубаво што можеше. Знаеше дека Киш е гостин, а знаеше и кој е. (Карев за време на војната исто така беше келнер во овој ресторан и ме снабдуваше со револвери, што ги крадеше од германските офицери, откако ќе се испијанеа. Затоа јакористам оваа прилика уште еднаш да му благодарам).

Во еден момент на вратата од ресторанот се појави Панов. Киќ за момент го прекина разговорот, забележувајќи го неговото влегување. Веднаш потоа ме праша: “Го познавате ли овој човек. Тој е писател”? Ме изненади. Јас го прашувам од каде знае дека е писател и дали го познава, Киш одговори: “Никогаш порано не го имам видено, но тој бездруго треба да е писател”. Јас пак го прашав како може да тврди дека е писател кога за тоа претходно ништо не знаел. Наместо одговор, Киш го крена прстот и го покажа сопствениот нос. Така сватив дека одговорот лежи во неговата остра опсервација. Тоа ме пттична на Панов да му приредам мала радост. Го повикав на нашата маса и му реков:”Доне да те запознаам со пријателов. Тој е наш гостин. Името му е Егон Ервин Киш“.

Панов оговори: “Сум читал неколку негови книги и преку нив го познавам. Искрено се радувам што можам и лично да го запознам”.

Потоа долго време разговаравме. На крај се договоривме со Киш да го посетиме Дојран. Киш вети да напише интересна репортажа за Дојранското

езеро и за рибарите во “Руде Право”. дали ја објави или смртта го попречи тоа да го стори, не ми е познато.

Пак 1946 - пак Скопје

“Печалбари” за 300.000 долари²¹⁸

Панов ме посети во просториите на “Политика” и ме замоли утредента, во четири часот попладне, да отидам во неговиот стан. “Многу е вашно да дојдеш, ништо не смее да те попречи!, - рече тој и замина.

Ништо не знаев зошто треба да го посетам. Но нешто, ме копкаше, па многу пред определеното време се најдов кај него:”Кажми ми во што е работата? дали ти треба некаква помош и што е тоа толку важно? Панов ми одговори: “ Седни и почекај малку. Ќе видиш и ќе чуеш, не биди нетрпелив. Сакаш ли нешто да ти пеам. Знаам дека многу ја сакаш песната што ја пеат дојранските рибари. И почна да пее: “Дуни југо, дуни -, ветар бурјано, да разнесеш, југо глас на Македонија, да ни чујат југо, нашите браќа, да ни испратат, југо, пушки берданки” . . .

Точно во четири часот некој зачука на вратата. Се појави некој непознат човек. Беше на средна возраст и многу убаво облечен, со еден збор педантен човек. Покрај грчки говореше српски и француски. Панов ме претстави, велејќи дека сум негов добар пријател, новинар, дописник на белградска “Политика” и дека пред може слободно да зборува. Непознатиот го праша Панов:

“Господине писател, што одлучивте”?

На тоа Панов му одговори:

“Исто тоа што Ви кажав во разговорот вчера”.

Непознатиот малку збунето рече:

“Значи не се согласувате”?

Панов не дочека да се доискаже:

“Ни по која цена. Не се продавам на никого, мојата пиеса “Печалбари” нема цена”.

²¹⁸ Текстот на овој поднаслов во оригиналот на последната верзија е прешкртан на секоја страница со по две вкрстени прави линии во форма на бугвата X.

На крајот пред да се поздрави и замине, непознатиот ну рече:

“Еве ви ја адресата во Солун, па ако се предомислите, најдете начин да ми јавите. Јас ви стојам на располагање. Ако сметате дека 300.000 долари се малку, ќе кажете колку сакате. Ова е наш предлог, но предложете и Вие. Парите можат да Ви се префрлат во некоја банка во Швајцарија или во Солун или лично да ви се предадат. Како вие ќе одлучите”.

Непознатиот замина, а јас го прашав Панов: “ Не можам ова да го разберам. Кој беше човекот, што сака и зашто ме повика на оваа средба”?

“Полека де, се ќе ти објаснам, - ми рече Панов. - Со тој човек вчера се запознав. И јас порано не го имав видено. Некој му ја дал мојата адреса. Ми се претстави како и на тебе денес, дека е трговец од Солун. Еве ја неговата визит-картичка Што ја остави сега. Запиши му ја адресата. господ ќе знае дали е тој истиот како пише на визит-картичката. вчера накратко ми го рече ова: овластен сум (од кого не сакаше да каже) да Ви предложам вашата пиеса “Печалбари” со сите авторски права и за секогаш да ја продадете. Ви нудам 300.000 долари. Пиесата ќе се изведува до збор како што ја напишавте, на македонски јазик. Единствено таму каде се кажува тука, на работа во родниот крај, при изведувањерто ќе бидат додадени само зборовите: во Македонија, повторно поробена од Тито и Србите. ваша обврска ќе биде ништо преку јавноста да не демантирате во случај ако во печатот некој протестира, а што е сосем малку веројатно. Ме прашуваш кој е тој човек. За него јас знам колку што знаеш и ти. А те повикав да бидеш присутен на овој повторен состанок со него, зашто во тебе имам доверба. Сакам како дописник на “Политика” да бидеш присутен, па ако се покаже дека тој е провокатор или ако навистина е човекот чија адреса е на висит-картичката што ја остави, а бил следен, па нешто се случи, да се повикам на тебе како на сведок”.

Панов, според тоа, не можеше да се купи. Тој не сакаше да ги продаде “Печалбари” ни за 300.000 долари, ни за било која друга поголема сума.

Што всушност стануваше, денес може само да се претпоставува. Во тоа време Иван Михајлов, со уште некои членови на ВМРО, се наоѓаше во Солун. За сето ова околу “Печалбари” тие биле добро и точно информирани. Оттаму, како што по се изгледа, процениле да го злоупотребат бојкотуваниот Паноов и неговата пиеса со мрачните цели, што ги поставија како услов. Со

откупувањето на авторското право тие ќе ги прикажуваа “Печалбари” меѓу повеќе илјадната македонска емиграција во Канада, САД, Австралија и во други краишта као моќно агитационо средство.

Оваа епизода од животот на Панов, ја изнесувам само како страствен документарист. Оттаму е изоставен и неопходниот коментар.

1947 - Пленицата на езерото

А сега да преминеме во еден друг свет, во светот на бајките.

. . . Таму, каде се бранува Дојранското езеро, некогаш во прастарите времиња, била една плодна рамнина. Таму среќно живееле едно среќно племе. За наводнувањето на полето служел еден голем бунар со седум протоци, а со бунарот управувала ќерката на племенскиот поглавар, убавата Дојранка.

Дојрамка беше вљубена во младиот соплеменик Данко. Но среќата на двајцата млади вљубеници долго не траеше, бидејќи племето беше нападнато од непријателот. Сите повозрасни машки членови на племето тргнаа во бој, а меѓу нив и Данко.

Кога воините на племето го победија непријателот, во својот крај се враќаа со песни и бојни игри. Дојранка нетрпеливо го чекаше мигот кога повторно ќе го види својот Данко и целата гореше од возбуда. По полињата собираше шарено цвеќе, од него направи венец со кој сакаше да го закити својот мил.

Но, од преголема возбуда Дојранка заборави да ги затвори протоците од бунарот и водата го поплави полето. И како прва жртва од големата вода стана личната, црнооката Дојранка, не дочекувајќи го моментот да го прегрне својот Данко.

Кога Данко, разбра за несреќата на неговата Дојранка попадна во неописив безнадеж. Ноќе, свирејќи на кавалот скиташе по езерото облеано со месечина во самоделски изработениот кораб. Скитајќи така потонат во својот неспокој, една вечер на спротивниот брег на езерото забележа како седум врби наеднаш се преобразуваат во самодиви. Тие две по две полетаа во виорна игра кон средината на езерото, кон коработ во кој Данко седеше и свиреше

тажни мелодии за својата Дојранка и нивната трагична љубов. Самодивите го опкружија коработ и на мазната површина на езерото играа така убави игри какви никој до тогаш ни во сон не видел. Данко гореше од возбуда и целиот беше обземен од некаков неспокој. Нејасно претчувство го исполни. и не потраја долго, кога од последната, врба на брегот на езерото, која беше во средината на седумте врби, се појави неговата Дојранка. Извивајќи се во чудесна игра и таа стигна до коработ. Му се фрли во прегратка. На нивната среќа им немаше крај. Таа беше исполнета со страсна љубов и бескрајна радост. И додека тие и се радуваа на неискажаната среќа, другарките на Дојранка без престанок играа волшебни вилински игри.

Се приближуваше времето на зората. Другарките на Дојранка, како во некој привид, пак две по две исчезнаа и се претворија во врби на брегот на езерото. Опиена од среќа и љубов Дојранка не можеше да се оддели од својот Данко. И кога првите петли се јавија, коработ во кој прегрнати седеа Дојранка и Данко, тие две од љубов соединети суштества, почна полека, полека да потонува. И така, на дното на сред езерото останаа во коработ Дојранка и Данко, прегрнати за сите времиња. . .

Кога ја објавив оваа легенда (во љубљанската ревија “Товариш“ 1955; во загребското списание “Природа” 1957 и делумно во белградската “Политика” 1947, од каде беше преземена и објавена на бугарски јазик во весникот на македонската емиграција “Македонско знаме” во Софија), јас не се надевав дека Панов ќе ја засака толку многу нејзината содржина во презентираниот вид. Од таму, тој ја употреби. Имено, овој текст всушност е синопсисот од либретото на балетот “Плениците на езерото” од Антон Панов. Оваа вистина долго се прмолчуваше од неразбирливи причини. Дури во 1976 година Ацо Алексијев го спомна тоа во второто издание на неговиот труд (на стр. 194).

Балетот “Пленици на езерото” уште 1947 година беше изведен прмиерно во ленинградскиот театар “Сергеј Миронович Киров”, а потоа и во многу други театри. Музиката за балетот ја компонира познатиот бугарски композитор панчо Владигеров.

Сакале, не сакале, се поставува прашањето: како и зошто во текот на изминатите 25 години балетото “Плениците на езерото”, по либретото на

Панов, не е изведена на сцената на Македонскиот народен театар и никаде во Југославија?

Струмица - 1967 - извадоци од едно од претсмртните писма

Струмица, 10. 11. 1967

Драги Викторче,

Во минатото лето во Белград престојуваше познатиот советски професор д-р Шпирит. Тој пред нашата јавност настапи со изјава дека пронашол сигурен лек против артериосклерозата, што под негова контрола веќе се применува во 60-та московска болница. Лекот се состои врз соединување на два витамини А и Е и го нарекол А-евит. Бидејќи лично се познавам со другарот Добривоје Видиќ уште од Нови Сад, му пишав и го замолив да ми го испрати овој лек, но никаков одговор не добив. Мене болеста ме удри во нозете и не можам да се движам. При нас не е прибавена лиценца за производство на овој ле. Интервенирај кај другарот Димче Беловски и тој да му пишр на Видиќ (кој во тоа време беше југословенски амбасадор во Москва; бм).

Театарот во Струмица планира да ја изведе мојата драма “Печалбари” кон крајот на февруари, со што ќе го прослави мојот јубилеј - 60 години од животот и 40 години активна литературна дејност. Ќе ми биде драго ако Друштвото на писателите (на Македонија) даде морална подршка за овој јубилеј. Друштвото на писателите би требало со својот авторитет да повлијае за да уследи јубилејна представа и во Скопје, центарот на нашата национална култура (со “Печалбари” или со “ Пиликатник”) . Јас сум веќе при крајот на својот живот , но сепак сакам да Ти кажам дека крајно време е грубите сопирачки ... да олабават. Таквиот став ... нема реална основа, туку е заснован врз личната аверзија и личните интереси ... (што придонесува да се , бм) негираат мојте стари дела и текстовите од поново време , ширејќи за мене разни неистини. Со давање Октомврски награди на слаби дела се создава една каша , од која само триците можат да испливаат. Зашто ми пречат до крај. Веројатно чекаат да умрам , та тогаш одново да ме откриваат.

Благодарам за новогодишната честитка.

Поздрав
Твој
Антон Панов” .

ЗАКЛУЧОК

Архивскиот фонд “Виктор Аќимовиќ”, претставува мал трезор на значајни податоци за македонската национална, новинарска и културна историја.

Личното дело на Виктор Аќимовиќ денес е дел од македонската историја и завзема забележително место, без оглед на фактот што досега тој бил недоволно застапен во македонската историографија. Врвот на неговото дело е постигнат уште во неговите млади години кога застанува на фронталната линија во одбрана на македонските национални интереси. Неговото отворено писмо до српскиот академик Никола Вулиќ од 1939 година, е одраз на македонската национална мисла. Со тоа писмо се идентификува ставот на македонските интелектуалци во дадените услови.

Иако после објавувањето на ова писмо во единствениот број на весникот “Јужна Стварност”, истото беше забрането, а неговиот автор и уредник Виктор Аќимовиќ затворен, тоа блесна со полн сјај и ја изврши својата крупна историска задача. Токму затоа, може да кажеме дека името на Виктор Аќимовиќ, влегува во редот на великаните од типот на Кочо Рацин, Методија Андонов, Васил Ивановски Бистришки и слични на нив, преку кои се идентификувал целиот македонски народ. Генерацијата на Виктор Аќимовиќ е генерација на национални дејци и револуционери кои одиграа значајна улога во периодот меѓу двете светски војни во развојот на македонската национална мисла.

Претставниците на оваа генерација ја доразвија македонската национална мисла во клучен момент за историјата на македонскиот народ и поведе илјадници револуционери и патриоти на кои им беше потребна таа силно мотивирачка доза со која се хранеа во најтешките мигови, кога требаше да се извлечат последните атоми за извојување на конечната национална слобода.

Доследен на својата мисла, Виктор Аќимовиќ ја делел судбината на оваа генерација и по Втората светска војна. Сонот не бил до крај остварен. Чистата мисла дошла во судир со актуелното време во кое се барале нови послушници на интереси кои не биле во склад со вистинските барања на

повеќе генерации на дејци и револуционери. Виктор Аќимовиќ, како и сите од таа генерација станаа жртви на системот во кого самите многу веруваа. Виктор Аќимовиќ можеби само имаше малку повеќе среќа од другите и да собере сили повторно да и се посвети на својата земја, но овој пат преку уметничката фотогарфија и филм, каде оставил неизбришиви траги преку своите дела и освоените многубројни меѓународни признанија и награди. Не помалку е интересна и граѓата која се однесува на последниот животен и творечки период на Виктор Аќимовиќ, во кој на специфичен начин го отсликува крајот на еднoпартискиот систем во нашата држава а неговите писма до челниците на тој систем го откриваат односот на државата и злоупотребата на власта како доживотен монопол на одредена група луѓе.

Од друга страна, Виктор Аќимовиќ им оставил голема работна задача на македонските архивисти. Бездруго, неговата новинарска, политичка и уметничка оставнина во вид на записи на хартија, филмски ленти и фотогравски записи е предизвик за вистинска истражувачка работа. Според количината, квалитетот и хетерогеноста на граѓата, е меѓу ретките во нашата држава. Со обработката и начинот на чување, оваа архивска граѓа остава се уште отворени прашања на кој начин истата да биде достапна за научни истражувања.

Архивската граѓа создадена од Виктор Аќимовиќ се чува во две специјализирани архивски институции, едната задолжена за записите на хартија, односно Државниот архив на Р. Македонија а втората за филмските записи во Кинотеката Р. Македонија.

И тоа би било добро, доколку архивската граѓа не би била соодветно распоредена. Во Државниот архив на РМ, покрај записите на хартија се чуваат и аудио ленти, фотогравски негативи и сценарија од најпознатите македонски играни филмови што е предмет на обработка и чување на Кинотеката. Од друга страна во Кинотеката на РМ покрај филмските ленти се чува богата архивска граѓа која не е поврзана со филмската и фотогравската дејност на Виктор Аќимовиќ и според правилата треба да биде дел од архивскиот фонд во ДАРМ. Не доведувајќи го во сомневање чувањето на граѓата во споменатите институции, ваквиот несоодветно распореден фонд ја отежнува

работата на истражувачот. Сличните недоследности ги има и во сродните институции како што се библиотеките, музеите, институтите и МАНУ.

Делот на архивскиот фонд “Виктор Аќимовиќ” кој располага со оригинални документи до 1945 година спаѓа во граѓа од прва категорија. Не помалку е интересна и останатата граѓа за научниците. За комплетно доразјаснување на личноста и делото на Виктор Аќимовиќ денес се уште за науката не се достапни документите од судските процеси водени против Виктор Аќимовиќ како и полициското досие. Така во списокот на превземената граѓа на ДАРМ, Одделение Скопје од Окружниот суд Скопје не се среќава предметот под К. бр. 139/50, односно предметот на осудениот Виктор Аќимовиќ. Државниот архив не располага ниту со полициското досие на Виктор Аќимовиќ, иако од Министерството за внатрешни работи беа превземени околу 20 000 досиеа. Ова укажува дека се уште во Р. Македонија не се достапни на науката значајни документи за поновата историја на Р. Македонија, бидејќи не е испочитуван законот за нивно трајно предавање на Државниот архив. Таквата ситуација се заканува да архивската граѓа од трајна вредност се оштети како резултат несоодветно чување и третирање. За жал оваа проблематика се уште е во политичкиот домен.

Сметаме дека во иднина Државниот архив на Р. Македонија, во соработка со другите државни институции ќе ја одигра вистинската улога на заштитник на државното и национално паметење, и ќе ги искористи и ангажира сите свои капацитети и стручни потенцијали, потпирајќи се и на новите генерации дипломирани архивисти - историчари.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Необјавени документи

- ДАРМ, Одд. Тетово, ф. бр. 735, Виктор Аќимовиќ (1915 - 1987), новинар, 1905/1985, кут 1.
- ДАРМ, Одд. Тетово, варија, Материјали за НОВ во Тетово, Стенограм составен од Трпко Стаматовски..
- ДАРМ, Одд. Тетово, Матична служба Тетово.
- ДАРМ Скопје, Виктор Аќимовиќ, (1915 - 1987), новинар, Скопје ф. бр. 1300, кут. 30.
- Кинотека на Р. Македонија, Скопје, Одделение за пишана документација и фототека, ф. Виктор Аќимовиќ (1915 - 1987), новинар и снимател, Скопје, кут. 9.
- ДАРМ Скопје, Виктор Аќимовиќ, (1915 - 1987), новинар, Скопје ф. бр. 1300, кут. 30.

Објавени документи

- Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и национална држава, том втори, Универзитет “Кирил и Методиј”, Скопје, 1981.
- Бела књига о агресивним поступцима влада СССР, Пољске, Чехословачке, Мађарске, Румуније, Бугарске и Албаније према Југославији, Министарство иностраних послова ФНРЈ, Београд, 1951.
- ДАРМ, Одд. Тетово, ЦК на СКМ, Историско одделение, стенограмски белешки од состанокот со учесниците во Народноослободителната борба во Тетово, Тетово, 1955.

- Закон за органите на управата чл. 35, став 1, алинеа 8 и 9. “Сл. Весник” на СРМ, 39/90.
- Закон за архивска граѓа “Сл. весник” на СРМ, бр. 36/90.
- Правилник за валоризација, категоризација, заштитно микрофилмување и копирање на архивската граѓа, член 55, став, Закон за организација и работа на органите на државната управа, Сл. Весник на РМ, бр.58/2000, чл. 5, чл. 6 и чл 7 (точка 10).

Литература

- Гигов Страхил, Сеќавања, Наша книга, Скопје, 1976.
- Зографски Данчо, Македонија во балканската политика на Третиот Рајх, Одбрани дела, 1986, Скопје.
- Иваноски Орде, Создавањето и дејноста на КПЈ во Тетово и тетовско во легалниот период (1919 - 1920 година), зборник Тетово и тетовско во НОВ 1941 - 1945, СО Тетово, ОО на СЗБНОВ Тетово, Тетово, 1991.
- Историја на Македонија, книга трета, ИНИ, Скопје, 1969.
- Историческая правда, Култура, Скопје, 1983.
- Катарциев Иван, За весникот Јужна стварност, Историја, бр. 2, Скопје 1971.
- Катарциев Иван, Положбата на комунистичкото движење во Тетово од обзнаната до шестојануарската диктатура 1929 година, Тетово и Тетовско во НОВ 1941 - 1945, СО Тетово, ОО на СЗБНОВ - Тетово, 1991.
- Личеноска Зое, Лазар Личеноски, Живот и дело (1901 - 1964), Македонска книга, Скопје, 1986.
- Маневиќ Тодор, Записи за Македонија меѓу двете светски војни, Студентски збор, Скопје, 1985.

- Međunarodno arhivsko vijeće, ISAAR (CPF), međunarodna norma arhivističkoga normiranoga zapisa za pravne i fizičke osobe i obitelji, Zagreb, 1999.
- Мокров Боро, Преглед на македонскиот печат 1885 - 1992, Скопје, 1994.
- Мокров Боро, Развојот на македонскиот печат и новинарство (од првите почетоци до 1945г.), Скопје, 1980.
- Наумовски Круме, Сениште, Историски архив Скопје, 1971.
- Радосављевиќ Вера, Заштита и чување библиотечке и архивске граѓе, друго издање, Београд, 1986.
- Ritrentbaler Mary Lynn, Munoff J. Gerard, Long S. Margery, Upravljanje zbirkami fotografija, Nrvatski dr`avni arhiv, Zagreb, 2004.
- Ристовски Блаже, Македонскиот стих 1903 - 1941, книга 1, Мисла, Скопје, 1980, 177 - 178.
- Светозаревиќ Бранислав, Лекарите во Тетово во XIX век и првите две децении од XX век, Зборник на трудови, Прв македонски конгрес за историјата на медицината, Штип, 2001.
- Светозаревиќ Бранислав, Српската и бугарската црковно-училишна пропаганда во Тетово и тетовско 1860 - 1903, Напредок, Тетово, 1996.
- Светозаревиќ Бранислав, Тетовски споменар, 1919 - 1941, Напредок, Тетово, 1999.
- Синадиноски Јакил, Некои општествено-економски и демографски карактеристики на Тетово и тетовско помеѓу двете светски војни, зборник Тетово и Тетовско во НОВ 1941 - 1945, СО Тетово, ОО на СЗБНОВ Тетово, Тетово, 1991.
- Bernard Stulli, Arhivistika, arhivska služba, Zagreb, 1997.
- Стефановски Живко, Гојко Ефтоски, Тетово и околината, Тетово, 1982.
- Зогравски Данчо, Македонија во балканската политика на Третиот Рајх, Одбрани дела, 1986, Скопје.

Весници и новинарски статии

- Весници и новинарски статии на Виктор Аќимовиќ. Опишани на стр. 86 - 95.
- Глик Златко, Дипломатска претставништва или шпиунски центри Борба, Београд, 12. 12. 1951.
- Г. Б., У стопу за њим, Политика, Београд, 11. 05. 1951, 4.
- Катарџиев Иван, Одбрана на самобитноста, Нова Македонија, 18. 01. 1973.
- Нова Македонија, Неуморен општественик, Скопје, 19. 02. 1952, 1 и 3.
- Нова Македонија, Десет години - Нова Македонија, Скопје, 29. 10. 1954, 16.
- Чушкар Боро, Сек'авања од логорот Билек'е, Нова Македонија, 1, 2, 3. 01. 1954, 5.
- Ќуркчиев Димитар, Филмот е заедничко дело, Екран, Скопје, 05. 02. 1982, 12 - 14.